

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
HISTORICKÝ ÚSTAV

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

POSTAVENÍ MLADÝCH UROZENÝCH DĚDIČEK
NA POČÁTKU RANÉHO NOVOVĚKU

Vedoucí práce: doc. PhDr. Josef Hrdlička PhD.

Autor práce: Natálie Koubková

Studijní obor: Historie/Anglický jazyk a literatura

Ročník: 3

2021

Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích dne 29. července 2021

Vlastnoruční podpis studentky

Poděkování

Můj největší dík patří vedoucímu předkládané bakalářské práce doc. PhDr. Josefu Hrdličkovi, Ph.D. za odborné vedení, velkou ochotu a trpělivost, které mi v průběhu zpracování bakalářské práce věnoval. Také bych ráda poděkovala zaměstnancům Státního oblastního archivu v Třeboni, především Mgr. Blance Čechové Ph.D.

Anotace

Předkládaná bakalářská práce se zabývá příklady majetkových transakcí v předbělohorském Království českém, které se odehrávaly na pozadí sňatku mladé osiřelé dědičky šlechtického původu. Nemovitý majetek, jenž osiřelá šlechtice zdědila, se prostřednictvím jejího sňatku dostal do držení jejího manžela a tedy i nového šlechtického rodu. Kapitola o dědickém a poručnickém právu, podle něhož se odvíjelo dětství a dospívání osiřelých šlechticů, poskytuje spolu s pojednáním o manželských strategiích předbělohorské šlechty a průběhu uzavření manželství nezbytný kontext, do kterého jsou zasazeny jednotlivé případy. Jedná se o Annu Marii a Kateřinu Černohorské z Boskovic, Kateřinu Rožmberskou z Ludanic, Lukrecii Nekešovou z Landeka a Kateřinu Meziříčskou z Lomnice. Na základě literatury i vydaných a nevydaných pramenů se práce soustředí na osoby mladých a bohatých dívek a pokusí se interpretovat, jak vnímaly komplikovanou situaci, do níž se dostaly.

Klíčová slova: Sňatkové strategie předbělohorské šlechty; Anna Marie Černohorská z Boskovic; Kateřina Černohorská z Boskovic; Kateřina Rožmberská z Ludanic; Lukrecie Nekešová z Landeka; Kateřina Meziříčská z Lomnice

Annotation

This bachelor thesis is dealing with the cases of property transactions in the Czech Kingdom before Bílá hora which took place on the background of the weddings of a young orphaned highborn heiress. The property which the highborn lady inherited got into the ownership of her husband and his noble house through their wedding. The chapter concerning inheritance and guardian laws, which greatly affected the lady's growing up, along with the part discussing marital strategies and the course of marriage of the Czech nobility prior to Bílá hora, will provide the necessary context needed for the proper insight into particular cases. These are Anna Marie and Kateřina Černohorské z Boskovic, Kateřina Rožmberská z Ludanic, Lukrecie Nekešová z Landeka and Kateřina Meziříčská z Lomnice. This work focuses on the individual young and rich heiresses and tries to interpret their feelings on the complicated situation they found themselves in with the help of literature, published and unpublished sources.

Key words: marriage strategies of nobility before Bílá hora; Anna Marie Černohorská z Boskovic; Kateřina Černohorská z Boskovic; Kateřina Rožmberská z Ludanic; Lukrecie Nekešová z Landeka; Kateřina Meziříčská z Lomnice

Obsah

Úvod.....	7
1. Poručnické a dědické právo.....	12
2. Svatba a manželství šlechty v předbělohorské době	20
3. Anna Marie a Kateřina z Boskovic	31
3.1 Literatura	31
3.2 Páni z Boskovic	32
3.3 Anna Marie Černoorská z Boskovic.....	35
3.4 Kateřina Černoorská z Boskovic	41
4. Kateřina z Ludanic	45
4.1 Literatura	45
4.2 Páni z Ludanic	46
4.3 Kateřina Rožmberská z Ludanic	50
5. Lukrecie Nekešová z Landeka.....	59
5.1 Literatura	59
5.2 Nekešové z Landeka.....	60
5.3 Lukrecie Nekešová z Landeka.....	63
6. Kateřina Meziříčská z Lomnice.....	72
6.1 Literatura	72
6.2 Meziříčští z Lomnice	72
6.3 Kateřina Meziříčská z Lomnice.....	75
Závěr.....	84
Prameny a literatura.....	87

Úvod

Téma předkládané bakalářské práce, tedy postavení mladých osirelých dědiček šlechtického původu na počátku raného novověku, vzniklo propojením dvou v nedávné době badatelsky oblíbených okruhů zájmu.

Prvním z nich je nepříliš početná privilegovaná vrstva vyšší šlechty, tedy těch nejurozenějších v zemi. Podle odhadů v Čechách šlechta tvořila kolem roku 1600 jedno procento obyvatelstva. Na Moravě mohl být tento podíl ještě o něco nižší. To znamená, že ačkoliv na území království žilo na přelomu 16. a 17. století zhruba 14000 šlechtických osob, jen asi 1000 z nich náleželo k panskému stavu.¹ Vyšší šlechta přitom tvořila uzavřenou skupinu, jež sama rozhodovala, zda do svého kruhu přijme nižší šlechtice.² Tato sama o sobě nepočtená společenská vrstva přitom zažívala na přelomu 16. a 17. století depopulační trend. Mezi léty 1597 a 1603 vymřelo dvanáct významných panských rodů. Byli to páni z Boskovic, z Rožmberka, z Hradce, a dále všerubští Gutštejnové, Hasištejnští z Lobkovic, Krajířové z Krajku, Kounicové z Újezda, páni z Lomnice, Vejmilové, březenští Vartenberkové a páni z Cimburka.³ Na druhou stranu v průběhu 16. a především v 17. století doplňovaly panský stav zahraniční rody, jejichž členové se usadili v českých zemích, a také nižší šlechtici, kteří byli povýšeni do panského stavu.

Co se ale stalo s nastřádaným rodovým majetkem po smrti posledního mužského příslušníka vymírajících rodů? Protože uspokojivá a ucelená odpověď na danou otázku by obsahově vysoce převyšovala rámeček bakalářské práce, bylo potřeba položenou otázku zúžit. K tomu došlo za pomoci druhého badatelsky oblíbeného a atraktivního tématu ženských dějin.⁴ Pokud zemřel poslední mužský člen daného rodu a zanechal po sobě pouze dceru, po její svatbě rodový

¹ Václav Bůžek – Josef Hrdlička – Pavel Král – Zdeněk Vybíral, Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku, Praha-Litomyšl 2002, s. 54.

² Rozhodnutí o přijetí do panského stavu na zemském sněmu stanovili na Moravě páni v roce 1480, v Čechách to bylo na zasedání zemského sněmu roku 1497; tamtéž, s. 46.

³ Jaroslav Honc, Populační vývoj šesti generací 125 českých panských rodů v letech 1502–1794, Historická demografie 3, 1969, s. 20–51, zde s. 21–22; Josef Válka, Česká společnost v 15. – 18. století, 1. Předbělohorská doba, Praha 1972, s. 71.

⁴ K ženské otázce v době raného novověku například Anděla Kozáková, Právní postavení ženy v českém právu zemském, Praha 1926; Josef Janáček, Ženy české renesance, Praha 1996; Milena Lenderová – Božena Kopičková – Jana Burešová – Eduard Maur a kolektiv, Žena v českých zemích od středověku do 20. století, Praha 2009.

majetek přešel do držení jejího manžela. Mladá zámožná šlechtična disponující ohromným majetkem se tak stávala vyhledávanou nevěstou zejména pro šlechtice, kteří hodlali rozšířit své državy.

Nicméně situace, kdy by dívka nebo mladá žena zdělila po svém otci všechnen rodový majetek, byla v předbělohorské době vcelku neobvyklá. K takovému případu mohlo podle dobového dědického práva dojít jen za velice specifické situace. Primárním zdrojem poznání o dědickém právu předbělohorské doby jsou dobová zemská zřízení a soukromá sepsání zemského práva nedávno zpřístupněné ve formě edicí.⁵ Ucelený pohled na vývoj zemského práva v 15. až 17. století v Čechách a především na Moravě přinesla monografie Dalibora a Jany Janišových *Moravská zemská zřízení a kodifikace zemského práva ve střední Evropě v 16. a na začátku 17. století*.⁶ Jako cenný sekundární zdroj nelze opomenout ani systematickou analýzu zemského dědického práva s názvem *Dědické zemské právo v české historii*.⁷

Pokud navíc nebyla dívka v době osíření plnoletá, musel jí být přidělen poručník, který se ujal správy zděděného majetku a zajistil dívce řádné vzdělání a vychování. O poručnickém právu se také zmiňují zemská zřízení. Protože se ovšem jedná o informace poněkud kusé a strohé, jsou utříděné analýzy poručnického práva jako zdroj poznání velice významné. Vynikající monografií o zemském poručnickém právu s názvem *Poručenství nad sirotky v právu českém se zřetelem k právům římskému, německému a v Rakousích platnému* vydal v roce 1904

⁵ Petr Kreuz – Ivan Martinovský (edd.), *Vladislavské zřízení zemské a navazující prameny* (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích), Praha 2007; Hermenegild Jireček (ed.), *O právích země české knihy devatery M. Viktorína ze Všehrd*, Praha 1874; Josef Jireček – Hermenegild Jireček (edd.), *Zemská zřízení království českého 16. věku*, Praha 1882; Vincenc Brandl (ed.), *Knihy Tovačovská aneb Pana Ctibora z Cimburka a z Tovačova Paměť obyčejů, řádů zvyklostí starodávných a řízení práva zemského v markrabství Moravském. Kritické vydání*, Brno 1868; týž (ed.), *Knihy drnovská*, Brno 1868; František Čáda (ed.), *Zemské zřízení moravské z roku 1535 spolu s tiskem z roku 1562 nově vydaným*, Praha 1937; Dalibor Janiš (ed.), *Práva a zřízení Markrabství moravského z roku 1545 (pokus moravských stavů o revizi zemského zřízení)*, Brno 2005.

⁶ Jana Janišová – Dalibor Janiš, *Moravská zemská zřízení a kodifikace zemského práva ve střední Evropě v 16. a na začátku 17. století*, Praha 2016.

⁷ Karolína Adamová – Antonín Sýkora, *Dědické zemské právo v české historii: k obsahu českého zemského hmotného dědického práva od patrimoniálního státu do poloviny 17. století se zvláštním zřetelem k Obnovenému zřízení zemskému, Deklaratoriím a Novelám*, Ostrava 2013.

Jan Kapras.⁸ V posledních letech věnovala pozornost sirotčí problematice zejména Pavla Slavíčková, která své poznatky shrnula v monografii *Právní ochrana dětí v období prvních kodifikací*.⁹

Ústřední téma této bakalářské práce – tedy šlechta raného novověku – je v dosavadním historickém bádání hojně zastoupeno. Ucelený pohled na šlechtickou společnost raného novověku nabízí monografie *Věk urozených* jihočeských historiků Václava Bůžka, Josefa Hrdličky, Pavla Krále a Zdeňka Vybírala.¹⁰ Prolíná se v ní pohled na veřejnou – převážně politickou a ekonomickou – činnost české a moravské šlechty s obrazem jejího vnitřního světa, rodinného zázemí a každodenního života. Především kapitoly o majetkových poměrech a přechodových rituálech předbělohorské šlechty tvoří teoretický základ této práce.

Druhou důležitou knihu, která se soustředí na „analýzu sociálních strategií české vysoké šlechty a faktorů podílejících se na ustavování a reprodukci české aristokratické společnosti“, publikoval pod názvem *Svět české aristokracie (1500–1700)* Petr Maťa.¹¹ V kontextu předkládané bakalářské práce je důležitá především kapitola týkající se šlechtických sňatků, kde autor podrobně popsal šlechtické sňatkové strategie, a také pojednání o nabývání šlechtického majetku. Nelze však pominout ani ostatní části vyprávějící o dalších oblastech aristokratického života, které dokreslují potřebný dobový kontext.

Zvláště u osiřelých majetných šlechtičen byl výběr partnera a následný vstup do manželství jedním z klíčových momentů jejich života. Důležitým zdrojem poznání o šlechtických námluvách, zásnubách a svatbách v raném novověku je studie Martina Holého *Šlechtické sňatky v českých zemích v letech 1500–1650*.¹² Autor v ní rozebral všechny kroky, kterými musel šlechtický pár projít, aby mohlo dojít k uzavření manželství, i samotný průběh svatby. Na rozdíl od předchozích prací tato studie neobsahuje analýzu důvodů vedoucích k uzavření sňatku, ale soustředí se na detailní popisy námluv, výprosu nevěsty, sepsání manželské smlouvy, manželského slibu, církevní svatby, svatebního veselí a přínosu nevěsty.¹³

⁸ Jan Kapras, *Poručenství nad sirotky v právu českém se zřetelem k právům římskému, německému a v Rakousích platnému*, Praha 1904.

⁹ Pavla Slavíčková, *Právní ochrana dětí v období prvních kodifikací*, Praha 2012.

¹⁰ V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, *Věk*.

¹¹ Petr Maťa, *Svět české aristokracie (1500–1700)*, Praha 2004, citace na s. 7.

¹² Martin Holý, *Šlechtické sňatky v českých zemích v letech 1500–1650*, *Historická demografie* 27, 2003, s. 5–35.

¹³ Tamtéž, s. 32.

Předkládaná bakalářská práce si klade za cíl popsat život pěti mladých osiřelých šlechticů, kterým připadl všechen majetek jejich otce, a zodpovědět otázku, zda můžeme za pomoci vydaných i nevydaných archivních pramenů nahlédnout do jejich vnímání této nepříliš tradiční situace a role, ve které se ocitly.

Podle předbělohorského práva se dítě stalo sirotkem, když zemřel jeho otec, protože právě v jeho moci se nacházelo.¹⁴ Od moci otcovské, která se smrtí otce zanikla, se poté odvozovala moc poručníků nad sirotkem. Podle této definice byla sirotkem například Polyxena z Lobkovic (†1642), dcera nejvyššího českého kancléře Vratislava z Pernštejna a španělské šlechtičny Maríi Manrique de Lara.¹⁵ Vzhledem k tomu, že Pernštejnové patřili k nejvýznamnějším rodům českých zemí, žili její příslušníci v patřičném blahobytu, který byl nicméně vykoupen téměř neúnosnými dluhy.¹⁶ Po Vratislavově smrti v roce 1582 věřitelé začali požadovat splacení dluhů a pozůstalým pomohl pouze zásah císaře, španělského velvyslance a několika vlivných šlechticů.¹⁷ V době smrti Vratislava z Pernštejna byli naživu jeho synové Jan a Maximilián a dcery Johana, Hedvika, Magdalena, Elvíra, Louisa, Alžběta, Polyxena a Bibiana. Nemovitý majetek měl mezi pernštejnské dcery připadnout rovným dílem pouze v případě, pokud by zemřeli jejich bratři. Za jejich života jim otec každé přisoudil věno 3000 kop českých grošů.¹⁸ Právě díky tomu, že Polyxena po otci nezdědila žádný nemovitý majetek, nebyl její životní osud detailněji zahrnut do této práce.

V jistém smyslu obdobný je případ Elišky ze Žerotína, dcery Jana Jetřicha ze Žerotína a jeho druhé manželky Ludmily Žerotínské z Kolovrat. Jan Jetřich zemřel již v roce 1595 a své jediné dceři zanechal panství Heřmanův Městec.¹⁹ Kolem roku 1600 se tehdy zřejmě desetileté dívce začal dvořit luterán Petr ze Švamberka a její matka Ludmila Žerotínská se sňatkem souhlasila po poradě s dívčínými příbuznými. Požadovala ale, aby počkal, než bude Eliška o několik let starší.²⁰ Petra ze Švamberka, Eliščinu příbuzné i veřejnost proto šokovalo, když počátkem

¹⁴ P. Slavičková, *Právní ochrana*, s. 167.

¹⁵ Marie Ryantová, *Polyxena z Lobkovic*, Praha 2016; Petr Vorel, *Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy*, Praha 1999.

¹⁶ M. Ryantová, *Polyxena*, s. 88–91.

¹⁷ J. Janáček, *Ženy*, s. 29.

¹⁸ M. Ryantová, *Polyxena*, s. 92–93.

¹⁹ Monika Mušková, *Spor o neuzavřené manželství Petra II. ze Švamberka a Elišky ze Žerotína*, České Budějovice 2019 (bakalářská práce), s. 44.

²⁰ V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, *Věk*, s. 321.

roku 1604 donutila Ludmila Žerotínská svou dceru, aby se provdala za katolíka Ladislava Berku z Dubé.²¹ Celá aféra skončila dlouhým soudním sporem, jelikož Elišku ze Žerotína a její matku žaloval nejenom Petr ze Švamberka, ale u císaře si na jejich chování stěžovali také jejich žerotínské příbuzní.²²

Zmíněné i další jednostranně osiřelé dívky, jež zdědily nemovitý majetek svého otce, zůstaly s ohledem na rozsah kvalifikační práce stranou mého zájmu. Ve zvolených pěti případech, kterými se bude zabývat předkládaná bakalářská práce, se jedná o oboustranně osiřelé dívky. Byly to Anna Marie a Kateřina z Boskovic, Kateřina z Ludanic, Lukrecie Nekešová z Landeka a Kateřina Meziříčská z Lomnice. Časově byl jejich výběr omezen předbělohorským obdobím.

Celá práce je rozdělena na dvě základní části. Po úvodu následuje první část, která má za cíl představit potřebný kontext a předbělohorské zvyklosti s důrazem na dva stěžejní okruhy, které nejvíce ovlivnily život těchto dívek. První kapitola pojednává o zemském dědickém právu, podle jehož regulí šlechticům připadlo jejich dědictví, a o poručnickém právu. Kromě samotné definice poručnictví se zmíněná část zaměřuje na objasnění povinností poručníka a na kroky, které měl každý poručník za svého působení v této funkci podniknout. Následující kapitola rozebírá mechanismy výběru vhodného partnera, průběh zasnub a všech náležitostí svatebního veselí předbělohorských šlechticů. Další čtyři kapitoly, které tvoří druhou část této práce, představují životní dráhu jednotlivých osiřelých šlechticů. Každé dívce náleží jedna kapitola (sestry Anna Marie a Kateřina mají jednu společnou kapitolu). V podkapitolách je postupně obsaženo krátké shrnutí dosavadní literatury, jež byla o dané šlechticce napsána, dějiny jejího rodu a poslední podkapitola je věnována jejímu osudu. V závěru se pokusím posoudit, zda studované písemné prameny dokázaly prozradit více o osudu jednotlivých dívek, zejména pak na to, jak vnímaly svou situaci.

²¹ P. Mat'á, Svět, s. 626–627.

²² V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, Věk, s. 322.

1. Poručnické a dědické právo

Předkládaná bakalářská práce se soustředí na situaci urozených mladých dívek, které se po úmrtí obou rodičů staly dědičkami celého rodového majetku. Taková situace ale nebyla v předbělohorském období příliš častá. Následující kapitola se proto zaměří na rozbor a výklad českého a moravského zemského práva, podle kterého se dívka mohla stát dědičkou rodového majetku a všech dobových zvyklostí, které tento případ provázely.

První klíčovou kodifikací českého zemského práva pro dané období představuje Vladislavské zřízení zemské,²³ které vzniklo na popud šlechty. Na českém zemském sněmu bylo schváleno v roce 1500 a o dva roky později jej potvrdil i král Vladislav II. Jagellonský.²⁴ Shrnutí je v něm procesní, ústavní, správní, majetkové, rodinné, trestní a dědické právo. Vladislavské zřízení zemské neobsahuje systematický výklad tehdejšího dědického práva, ale pouze jeho fragmenty bez souvislého výkladu. Celý text je navíc poznamenán snahou autorů vzbudit dojem starobylosti pomocí jazyka.²⁵ Dědickým právem se zabýval článek 495, který ošetřoval rozdílné postavení žen a mužů, článek 173 upravoval institut spolku. Informace o zápisu do desk zemských se nacházely v článcích 100, 181, 183, 186, 494 a 529. Pořízení poslední vůle se všemi formálními náležitostmi se autoři Vladislavského zřízení zemského věnovali ve článcích 50, 160, 164, 167, 185, 189, 218, 395, 463, 488 a 513. Posloupnost jednotlivých dědiců podle stupně příbuzenství a pohlaví řešil článek 460.

Druhou významnou právní prací, která vznikala souběžně s Vladislavským zřízením zemským, je dílo *O právech, súdiech i o dskách země české knihy devatery* Viktorína Cornelia ze Všehrd.²⁶ Při sepsání vycházel Všehrd z vlastních zkušeností nabytých působením v úřadu desk zemských, starších právních knih i dřívějších usnesení zemského soudu. V prvním vydání bylo dílo hotovo v roce 1499, ve druhém vyšlo v roce 1508.²⁷ Přestože oproti Vladislavskému zřízení zemskému byla tato právní kniha mnohem srozumitelnější a propracovanější, nebyla v praxi nikdy používána a znovu byla objevena až v období národního obrození.²⁸

²³ P. Kreuz – I. Martinovský (edd.), Vladislavské zřízení.

²⁴ Josef Macek, *Jagellonský věk v českých zemích (1471–1526)*. III. Města, Praha 1998, s. 322–372.

²⁵ K. Adamová – A. Sýkora, *Dědické zemské právo*, s. 43.

²⁶ H. Jireček (ed.), *O právech*.

²⁷ K. Adamová – A. Sýkora, *Dědické zemské právo*, s. 23.

²⁸ P. Slavíčková, *Právní ochrana*, s. 31–32.

Znění zemského zřízení v Čechách se v průběhu 16. století několikrát změnilo. V roce 1530 bylo nově uspořádáno znění Vladislavského zemského zřízení. Po prvním protihabsburském odboji bylo v roce 1549 vydáno na popud Ferdinanda I. nové – oproti Vladislavskému zřízení zemskému mnohem kvalitnější – české zemské zřízení. V českém zemském zřízení z roku 1564 došlo jen ke změnám po formální stránce.²⁹ Znovu se české zemské právo změnilo až s vydáním Obnoveného zřízení zemského.

Klíčovým soukromým sepsáním zemského práva na Moravě byla Kniha tovačovská, kterou sepsal moravský zemský hejtman Ctibor Tovačovský z Cimburka v letech 1482 až 1490.³⁰ Ctibor Tovačovský své dílo psal primárně jako paměť, svědectví o zvyklostech zemského práva tak, jak je sám zažil. Činil tak proto, že moravský zemský soud na Moravě v průběhu 15. století kvůli častým válečným i politickým konfliktům často nezasedal, a tak došlo ke ztrátě povědomí o uplatňování procesních pravidel zemského práva.³¹ Na rozdíl od jiných soukromých kodifikací zemského práva Knihu tovačovskou v praxi používal moravský zemský soud do roku 1535. V té době Kniha tovačovská fakticky plnila roli zemského zřízení.³²

Od roku 1535 se užívalo doplněné přepracování Knihy tovačovské Ctibora Drnovského z Drnovic známé jako Kniha drnovská,³³ které se od Knihy tovačovské obsahově příliš nelišilo, a to souběžně s moravským zemským zřízením.³⁴ To vzniklo kvůli zvýšenému počtu nového materiálu týkajícího se základních okruhů zemského práva.³⁵ Komise na jeho vypracování započala svou činnost v roce 1531, načež nové zemské zřízení vyšlo o čtyři roky později. Tvořil ho okruh opatření spojených s činností zemského soudu a dále předpisy zabývající se zejména bezpečností, majetkovým a dědickým právem.³⁶

Obsah tzv. znojenského zemského zřízení – jak se zemskému zřízení z roku 1535 říkalo – byl přepracován a vydán v roce 1545 pod názvem *Práva a zřízení markrabství Moravského*.³⁷

²⁹ J. Jireček – H. Jireček (edd.), *Zemská zřízení*.

³⁰ V. Brandl (ed.), *Kniha Tovačovská*.

³¹ J. Janišová – D. Janiš, *Moravská zemská zřízení*, s. 83–86.

³² *Tamtéž*, s. 99.

³³ V. Brandl (ed.), *Kniha drnovská*.

³⁴ P. Slavičková, *Právní ochrana*, s. 32.

³⁵ J. Janišová – D. Janiš, *Moravská zemská zřízení*, s. 125.

³⁶ *Tamtéž*, s. 125–139.

³⁷ F. Čáda (ed.), *Zemské zřízení*; D. Janiš (ed.), *Práva*.

Nové zemské zřízení zdokonalilo obsahovou kontinuitu znojemského zemského zřízení a obsahovalo procesní i hmotné právo. Znovu bylo zemské zřízení přepsáno roku 1562, protože panovník Ferdinand I. zdůraznil rozporuplnost obou minulých zemských zřízení. V novém znění zemského zřízení z roku 1562 tedy byly odstraněny rozdíly mezi předchozími zemskými zřízeními, přičemž za správné znění bylo považováno původní znojemské zemské zřízení.³⁸ Protože moravští šlechtici považovali zemské zřízení z roku 1562 spíše za druhé vydání znojemského zemského zřízení, které bylo navíc v té době už poněkud zastaralé, začali již v lednu 1567 připravovat nové vydání zemského zřízení. Rozšířené a doplněné zemské zřízení bylo vydáno roku 1604 a platilo až do zavedení Obnoveného zřízení zemského v roce 1627.³⁹

Dědické právo v systému zemského práva výrazně ovlivňovala instituce nedílu, která zanikla až s vydáním Obnoveného zřízení zemského.⁴⁰ V českých zemích měl nedíl užší rodinnou formu. Jeho součástí byli pouze rodiče, děti a bratři, zatímco v zahraničí se nedíl vztahoval na všechny členy daného rodu.⁴¹ V čele nedílu stál obyčejně otec rodiny a jedině on měl dispoziční právo k veškerému vlastnictví a zároveň právo zastupovat všechny členy nedílu před soudem. Majetek, který byl základem nedílu, se nazýval dědina. Zahrnoval nemovitosti a další hodnoty zděděné po předcích ve výhradní držbě rodiny.⁴² Všichni členové nedílu měli nárok na pomyslný podíl ze společného jmění. Tento díl se po smrti některého ze členů nedílu zvětšoval a s narozením nového člena nedílu se naopak zmenšoval, a tak v nedílu prakticky neprobíhalo dědické řízení.⁴³

³⁸ J. Janišová – D. Janiš, *Moravská zemská zřízení*, s. 153.

³⁹ Tamtéž, s. 162–246.

⁴⁰ Karel Kadlec, *Rodinný nedíl čili záduha v právu slovanském*, Praha 1898; Karel Malý, *Zánik nedílného majetkového společenství v Obnoveném zřízení zemském*, in: Dvořák, Jan (ed.), *Pocta Jiřímu Švestkovi k 75. narozeninám*, Praha 2005, s. 195–206; Václav Vaněček, *Právní problematika českého nedílu jako středověkého bezpodílového spoluvlastnictví*, in: Vaněček, Václav, *Dějiny státu a práva do roku 1945*, Praha 1985, s. 508–518; Josef Kalousek, *O staročeském právě dědickém a královském právě odúmrtém na statcích svobodných v Čechách a na Moravě*, Praha 1894; Karel Kadlec, *Rodinný nedíl ve světle dat srovnávajících dějin právních*, Brno 1901; Rudolf Rauscher, *Dědické právo podle českého práva zemského*, Bratislava 1922; Jan Kapras, *Manželské právo majetkové dle českého zemského práva*, Praha 1908.

⁴¹ J. Kapras, *Manželské právo*, s. 7.

⁴² P. Slavíčková, *Právní ochrana*, s. 110.

⁴³ Tamtéž.

Syn měl v nedělu výhodnější postavení než dcera. Podle Vladislavského zřízení zemského a následujících českých zemských zřízení měl při vstupu do manželství syn právo po svém otci požadovat oddělení z nedělu. Na Moravě měl do roku 1517 otec povinnost oddělit svého dospělého syna z nedělu na jeho žádost.⁴⁴ Naproti tomu dcera v dospělosti sama o oddělení z nedělu požádat nemohla, avšak mohla být z rozhodnutí svých mužských příbuzných z nedělu oddělena proti své vůli.⁴⁵ Z nedělu byla dcera vždy oddělena po uzavření manželství. V takovém případě neměla nárok na rodinný majetek, ale měla nepopiratelné právo na své věno i výbavu a mohla je po svém otci nebo bratrovi vymáhat před soudem.⁴⁶ Stejně tak dostala věno a výbavu také dcera, která odešla do kláštera. Pokud se za svého života dcera neprovdala, ani se nestala jeptiškou, náleželo jí v rámci nedělu celoživotní právo na zaopatření.⁴⁷ Náležitosti v postavení urozené ženy jako dědičky řešil článek 495 Vladislavského zřízení zemského.

Pokud otec zemřel, podle zákonné posloupnosti se hlavou nedělu zpravidla stal jeho nejstarší plnoletý syn. Pokud rodina neměla mužského potomka, vedení nedělu připadlo dalšímu mužskému příbuznému. Mužská linie přitom měla přednost před ženskou linií. Pokud ale v nedělu nebyli mužští členové, vrchní moc nad nedělem připadla matce, případně nejstarší zletilé dceři.⁴⁸ Už v roce 1437 zemský soud na Moravě rozhodl, že dědické právo mají také oddělení příbuzní, což znamenalo, že i provdaná dcera mohla po svém otci zdědit nemovitý majetek, pokud nebylo jiných dědiců. V Čechách přisoudil právo zdědit rodový majetek odděleným příbuzným Vladislav II. Jagellonský roku 1497 ve svém privilegii. Opět zde nicméně platilo, že mužská linie měla přednost před ženskou.⁴⁹ Dědické právo v tomto ohledu v Čechách i na Moravě vyrovnal Rudolf II. svým majestátem z roku 1587.⁵⁰ Schéma dědické posloupnosti podle českého zemského práva do roku 1627 popisuje dopodrobna publikace *Dědické zemské právo v české historii*.⁵¹

⁴⁴ J. Kapras, *Manželské právo*, s. 9.

⁴⁵ K. Kadlec, *Rodinný neděl*, s. 85–86.

⁴⁶ K. Adamová – A. Sýkora, *Dědické zemské právo*, s. 44–45.

⁴⁷ K. Kadlec, *Rodinný neděl*, s. 85–86.

⁴⁸ R. Rauscher, *Dědické právo*, s. 32–33.

⁴⁹ K podrobnějšímu pořadí oddělených dědiců viz K. Adamová – A. Sýkora, *Dědické zemské právo*, s. 42.

⁵⁰ P. Slavičková, *Právní ochrana*, s. 112.

⁵¹ K. Adamová – A. Sýkora, *Dědické zemské právo*, s. 77–81.

Pokud chtěl šlechtic zajistit rodový majetek i po své smrti, mohl to udělat sepsáním závěti, darováním, dáním deskami nebo zápisem dědictví dluhem anebo spolkem. K sepsání závěti vedla šlechtice v první řadě starost o rozdělení a udržení rodového majetku, sepsání kšaftu také bylo povinností správného křesťana. Mezi další časté důvody k pořízení závěti patřila choroba, postupující stáří, zajištění splnění zůstavitelova přání, zachování dobrých rodinných vztahů a zamezení bojů o dědictví.⁵²

V roce 1497 se Vladislav II. Jagellonský vzdal královského práva na odúmrt', pokud se o dědictví přihlásil dílný nebo nedílný příbuzný. Nicméně v případě, že chtěl šlechtic sepsat poslední vůli, musel si od krále vyžádat tzv. mocný list.⁵³ Šlechtic mohl kšaft sepsat neprodleně po obdržení mocného listu, ale zároveň jej mohl sepsat i po mnoha letech. Přech Lčovický z Čestic čekal se sepsáním své závěti dokonce celých padesát let.⁵⁴ Detailní uspořádání a obvyklé formulace šlechtických závětí uvádí Pavel Král v úvodu k edici kšaftů s názvem *Mezi životem a smrtí*.⁵⁵ Jednou sepsaný testament mohl šlechtic změnit pouze v případě, že v původním znění tuto možnost již uvedl. Ze článku 186 Vladislavského zřízení zemského navíc vyplývá, že změnu bylo možné provést pouze u movitého majetku.⁵⁶ Pečetěmi ověřenou závěť poté zůstavitel svěřil do péče a uschování důvěryhodnému šlechtici, který se po jeho smrti postaral o její zveřejnění. Po smrti testátora se sešla jeho rodina a v jejím kruhu byla závěť přečtena. Během následujících dvanácti týdnů pak musel schovatel kšaftu nechat její znění zapsat do desk zemských neboli intabulovat, a to za náležitý poplatek.⁵⁷

Zemské právo umožňovalo potomka za jistých podmínek vydědit neboli odkšaftovat. Šlechtic musel příčiny vedoucí k vydědění některého ze svých potomků uvést, aby nejvyšší zemští úředníci mohli posoudit, zda jsou dostatečné.⁵⁸ Za první důvod k vydědění bylo považováno zabití nebo zmrzačení otce: „*Přicházcie se také, že syn, bratr etc. diel svoj ztracuje, kdyby svým počátkem otce, bratra nebo strýce zabil nebo hanebně ochromil.*“⁵⁹ Odkšaftování bylo

⁵² Pavel Král (ed.), *Mezi životem a smrtí. Testamenty české šlechty v letech 1550–1650*, Praha 2002, s. 36–43.

⁵³ V. Vaněček, *Dějiny státu a práva*, s. 197–198; K. Adamová – A. Sýkora, *Dědické zemské právo*, s. 56–58.

⁵⁴ P. Král (ed.), *Mezi životem*, s. 44.

⁵⁵ Tamtéž, s. 26–54.

⁵⁶ K. Adamová – K. Sýkora, *Dědické zemské právo*, s. 46, s. 48.

⁵⁷ P. Král (ed.), *Mezi životem*, s. 21–22.

⁵⁸ Tamtéž, s. 85.

⁵⁹ H. Jireček (ed.), *O právech*, s. 262.

také jedním ze způsobů, jak se zříct takových činů a chování svého potomka, které přinášelo hanbu celému rodu.⁶⁰ Dědický nárok neměli ani nemanželští potomci, synové kleriků nebo kněží. Dcera ztratila nárok na dědictví, pokud se provdala proti vůli svého otce či bez jeho vědomí.⁶¹

Pro ochranu rodinného majetku a nedospělých dětí umožňoval mocný list i zemská zřízení ustanovit poručníky nad nezletilými dětmi a majetkem.⁶² Nejvyšší ochrannou moc měl nad sirotky obyčejně panovník země, kterému byla přisouzena i ochrana vdov nebo cizinců. Král byl tedy povinen dohlížet na blaho a prospěch sirotek a také na to, aby jim jejich poručníci nebo nikdo jiný neškodil. Do konce 14. století panovník tuto povinnost vykonával sám, případně za sebe pověřil jinou osobu.⁶³ Tuto pravomoc král posléze udělil zemským úředníkům nebo zemskému soudu, ale symbolicky tato ochrana zůstala v jeho pravomoci.⁶⁴

I přesto zůstalo v kompetenci krále tzv. dání let neboli prohlášení sirotka za plnoletého, a to buď dočasně za konkrétním účelem anebo opakovaně, dokud sirotek definitivně nedosáhl dospělosti.⁶⁵ Pokud otec svým dětem za svého života žádného poručníka neustanovil a sirotci neměli žádné příbuzné, kteří by se této role ujali, jmenoval poručníky král po poradě se zemským soudem nebo městskou radou.⁶⁶ Na Moravě byl nejvyšším ochráncem sirotek také král, ale jeho pravomoci byly kromě dání let delegovány na zemského hejtmana.⁶⁷

Poručnictví odvozuje svou moc od otcovské moci a je založeno na předpokladu, že někteří lidé pro svůj věk, nemoc, tělesnou vadu, pohlaví nebo lehkomyšlnost nejsou schopni sami spravovat svůj majetek a další záležitosti.⁶⁸ Na rozdíl od německého nebo římského práva ale

⁶⁰ P. Král (ed.), *Mezi životem*, s. 87.

⁶¹ R. Rauscher, *Dědické právo*, s. 43.

⁶² P. Král (ed.), *Mezi životem*, s. 44–48.

⁶³ P. Slavičková, *Právní ochrana*, s. 140–142.

⁶⁴ J. Jireček – H. Jireček (edd.), *Zemská zřízení*, s. 170.

⁶⁵ H. Jireček (ed.), *O právích*, s. 258.

⁶⁶ *Tamtéž*, s. 246–247.

⁶⁷ J. Kapras, *Poručenství*.

⁶⁸ P. Slavičková, *Právní ochrana*, s. 150–167.

v českých zemích neexistovalo poručenství nad ženami. V podstatě jej nahrazovala moc otcovská a posléze moc manželská.⁶⁹ Podle českého i moravského zemského práva existovalo několik druhů poručníků, například poručníci mocní, poručníci věrní a společníci deskami.⁷⁰

Proces zahájení poručenství sestával z několika úkonů. Prvním krokem k předání majetku sirotka do péče poručníkům bylo obvykle zhotovení pozůstalostního inventáře, který byl poté zanesen do zemských desk.⁷¹ Od 16. století tato povinnost spadala do pravomoci českého krále, jeho prostřednictvím zemského soudu a na Moravě zemského hejtmána. Pokud se ale poručníkem stal mocný otcovský poručník, pozůstalostní inventář zhotoven být nemusel.⁷² Aby se poručník ujal správy sirotčího majetku, musel také vlastním majetkem pojistit sirotčí jmění. Tomuto procesu se říkalo určení. Ačkoli byla výše určení zemským právem přesně stanovena, podle českého zemského práva poručník zodpovídal za všechnu škodu, kterou by sirotkovi způsobil. Na Moravě výšku určení určoval zemský soud na základě odhadu pozůstalostního inventáře, ale protože poručníci se snažili tuto sumu co nejvíce snížit, obvykle od nich byla požadována částka o třetinu vyšší.⁷³

Po splnění těchto povinností se poručník obvykle ujal svých povinností vůči sirotkovi a jeho majetku. Poručníci byli povinováni zajistit sirotkovi kvalitní výchovu a vzdělání, ale přesnější instrukce dobové právo neobsahuje. Všechny výdaje na obživu a výchovu sirotka mohl poručník hradit ze sirotčích peněz nebo za ně zpětně žádat vyplacení při ukončení poručenství. Jako právní zástupce sirotka za něj poručník uzavíral smlouvy, zastupoval sirotka před soudem, odpovídal na žaloby nebo v zájmu sirotka ostatní poháněl před soud. Pokud měl někdo pohledávky na sirotčím majetku, obracel se přímo na poručníky. Vzniklé soudní výlohy pak poručník uhradil ze sirotčího majetku nebo si je nechal na konci poručnictví proplatit. V neposlední řadě bylo úkolem poručníka starat se o sirotčí majetek a v nejlepším případě jej navyšovat.⁷⁴

Poručenství obvykle končilo, když sirotek nabyl dospělosti. Poručník měl povinnost složit účet sirotkovi, o kterého se staral.⁷⁵ Stejně jako otcovský poručník nebyl povinen vytvářet

⁶⁹ J. Kapras, *Poručenství*, s. 11.

⁷⁰ V. Brandl (ed.), *Kniha Tovačovská*, s. 87. Pro lepší přehlednost klasifikace jednotlivých typů poručníků J. Kapras, *Poručenství*, s. 24.

⁷¹ P. Slavičková, *Právní ochrana*, s. 168–169.

⁷² J. Kapras, *Poručenství*, s. 47.

⁷³ Tamtéž, s. 49.

⁷⁴ P. Slavičková, *Právní ochrana*, s. 168–178.

⁷⁵ V. Brandl (ed.), *Kniha drnovská*, s. 75; H. Jireček (ed.), *O právích*, s. 250–251.

pozůstalostní inventář, nemusel ani předložit vyúčtování své správy. Tuto povinnost neměl ani poručník spolkem, ale všichni ostatní poručníci skládat účet museli.⁷⁶ Skládání účtů se v Čechách konalo před menšími zemskými úředníky, na Moravě probíhalo před zemským soudem a hejtmanem nebo jeho zástupci.⁷⁷ Když se poručník se sirotkem shodli na znění vyúčtování, sirotci poručníky z jejich funkce propustili. Po splnění těchto náležitostí měl poručník právo na poděkování z poručenství neboli kvitování před zemským soudem.⁷⁸ Předání majetku zpět sirotkovi bylo zaznamenáno do zemských desk děkovací listinou.⁷⁹

Z výše uvedeného vyplývá, že urozená dívka se mohla stát dědičkou rodového majetku pouze v případě, že neměla žádné žijící nedílné, ale ani dílné mužské příbuzné. V čase její nezletilosti za ni, její výchovu i její majetek nesla zodpovědnost skupina poručníků obvykle v čele s mocným otcovským poručníkem. Hlavně poručnická správa majetku podléhala podle českého zemského práva řadě zavedených úkonů a zvyklostí, kterými se měli poručníci ve svém úřadu řídit.

⁷⁶ H. Jireček (ed.), *O právích*, s. 250.

⁷⁷ V. Brandl (ed.), *Kniha Tovačovská*, s. 88.

⁷⁸ P. Slavičková, *Právní ochrana*, s. 187–189.

⁷⁹ H. Jireček (ed.), *O právích*, s. 277.

2. Svatba a manželství šlechty v předbělohorské době

Sňatek se bezesporu řadí k významným přechodovým rituálům šlechty v raném novověku.⁸⁰ Jeho hlavním cílem byla snaha šlechtice zajistit pokračování svého rodu skrze narození legitimního potomka. Právě na přelomu 16. a 17. století přitom došlo k vymření mnoha starobylých šlechtických rodů v českých zemích.⁸¹

K uzavření manželství a výběru nevěsty zároveň měly vést praktické pohnutky.⁸² Manželku nebylo radno vybírat pouze podle její krásy, jak dokládají rady Jana Hasištejnského z Lobkovic synu Jaroslavovi z roku 1504: „*Zeň se ušima, ne očima, a raději kterouž pojítí chceš, zvěz, a na místo přezvěz její obyčeje, než měj a ptej se na těch, kdož by jejích obyčejů svědomi byli, aby se nezklamal, a v angelské postavě aby sobě čerta nepojal. Neb ji nebudeš moci prodati a odbyti pojma ji, a jako koně šada koupě jej zase prodati a nebo profrejmarčit*“.⁸³ Ctnost byla pro manželství cennější hodnotou než krása.⁸⁴ Při sjednávání sňatku se hlavní důraz kladl na rozumové argumenty a na to, co mohla nevěsta přinést do manželství, tedy její věno, urozenost a rodinné zázemí.

Výběr vhodné manželky i manžela přitom závisel na vůli jejich rodičů, v případě sirotků pak na krocích jejich plnoletých bratrů nebo určených poručníků. Pokud mladý šlechtic nechtěl porušit dobové zvyklosti, musel jednat se svolením svého otce či jeho určených poručníků i se souhlasem zástupců své vybrané nevěsty.⁸⁵

Při zvažování sňatku přicházel jako první na mysl věk snoubenců. Za schopnou sňatku byla dívka považována od svých 15 let. Podle Richarda van Dülmena činil průměrný sňatkový věk žen v raném novověku 24 až 25 let, zatímco Josef Petráň jako průměrný sňatkový věk

⁸⁰ Pavel Král, Křtiny, svatby a pohřby. K vzájemné reflexi panovnických a šlechtických přechodových rituálů ve druhé polovině 16. a první polovině 17. století, in: Bůžek, Václav – Král, Pavel (edd.), Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr (1526–1740), České Budějovice 2003 (= Opera historica 10), s. 439–456.

⁸¹ V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, Věk, s. 309. K vymírání šlechtických rodů v raném novověku také J. Honc, Populační vývoj, s. 20–51.

⁸² P. Maťa, Svět, s. 605.

⁸³ František Bolemír Květ (ed.), Urozeného Pána Jana z Lobkovic na Hasištejně správa a naučení jeho synu Jaroslavovi o tom, co činiti a co nechati, a kterak se a pokud v čem zachovati má, Praha 1851, s. 13–16.

⁸⁴ P. Maťa, Svět, s. 606.

⁸⁵ V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, Věk, s. 317.

urozených žen v době uzavření prvního manželství v raném novověku uvádí 22 let.⁸⁶ Průměrný sňatkový věk šlechticů, zvláště těch pocházejících z panských rodů, byl obvykle vyšší, protože před uzavřením manželství obvykle dokončili studia a absolvovali kavalírskou cestu. Navíc bylo u muže žádoucí, aby byl v době sňatku ekonomicky zajištěn, protože se předpokládalo, že po uzavření manželství pár vytvoří samostatnou domácnost.⁸⁷ Richard van Dülmen tak jako průměrný sňatkový věk v době uzavření prvního manželství uvádí 27–28 let.⁸⁸

Velmi důležitým hlediskem při výběru budoucí manželky byl majetek, který do manželství měla přinést. V první řadě šlo o velikost jejího věna, ze kterého se vypočítávala výše obvěnění, tedy sumy, jakou měla nevěsta obdržet po smrti svého manžela.⁸⁹ Kromě toho ale bylo významné i to, zda mohla žena do manželství přinést také nemovitý majetek. Velmi vyhledávané tedy byly bohaté vdovy a skutečné či potencionální dědičky, které po dovršení plnoletosti získaly rodový majetek. Právě mezi ně se řadí Kateřina z Ludanic, Anna Marie a Kateřina Černoorská z Boskovic, Kateřina Meziříčská z Lomnice nebo Lukrecie Nekešová z Landeka, jejichž manželé sňatkem s nimi získali nezanedbatelný pozemkový majetek.

Česká šlechtická společnost dávala přednost sňatkům mezi partnery pocházejících ze stejných sociálních kruhů.⁹⁰ To souviselo se zněním zemského práva, podle kterého muž šlechtí ženu, nikoli naopak.⁹¹ Šlechtických rodů příslušejících k panskému stavu v Čechách a na Moravě přitom bylo přibližně 60.⁹² Vzhledem k tomu tedy sňatky pánů s dívkami rytířského původu nebyly neobvyklé, ale příslušnice panského stavu se vdávaly za muže pocházející ze stejného nebo vyššího společenského postavení.⁹³ Sňatek uzavřený s dobře postavenou manželkou přitom mohl šlechtici přinést společenskou prestiž a pomoci mu do vyšších kruhů soudobé politiky, jak dosvědčuje sňatek Viléma Slavaty z Chlumu a Košumberka s Lucií Otýlí z Hradce. V době jejich sňatku bylo téměř jisté, že Jáchym Oldřich, bratr nevěsty, po sobě nezanechá

⁸⁶ Richard van Dülmen, *Kultura a každodenní život v raném novověku (16.–18. století)*. I Dům a jeho lidé, Praha 1999, s. 138; Josef Petráň, *Dějiny hmotné kultury II/1 Kultura každodenního života od 16. do 18. století*, Praha 1995, s. 199.

⁸⁷ Kateřina Tarantová, *Manželské strategie české šlechty v předbělohorském období*, České Budějovice 2009 (diplomová práce), s. 57.

⁸⁸ R. van Dülmen, *Kultura I*, s. 138.

⁸⁹ M. Holý, *Šlechtické sňatky*, s. 5–35. Podrobněji J. Kapras, *Manželské právo*, s. 34–45.

⁹⁰ P. Maťa, *Svět*, s. 610.

⁹¹ Tamtéž, poznámka č. 231.

⁹² M. Holý, *Šlechtické sňatky*.

⁹³ P. Maťa, *Svět*, s. 610; V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, *Věk*, s. 309.

mužského dědice. Po jeho smrti obdržel Vilém Slavata s manželkou nejen rozsáhlé jindřichohradecké dominium, ale také symbolické postavení „vladaře hradeckého domu“.⁹⁴

Nevěstu přitom čeští a moravští velmoži mohli hledat i za hranicemi svých zemí, a stejně tak se mohla česká a moravská šlechtična provdat za příslušníka zahraničního knížecího rodu. Spříznění s knížecím rodem – anebo samostatně vládnoucími hraběcími rody – bylo pro české pány demonstrací jejich urozenosti, bohatství a politických ambicí.⁹⁵ Taková rodinná strategie ovšem musela být dobře promyšlena a uskutečněna také s ohledem na předchozí rodové závazky. Když se na začátku června 1550 konala svatba Kateřiny z Pernštejna a Eka ze Salmu, sjel se na ni výkvět rakouské aristokracie, avšak domácí moravská šlechta ji ignorovala.⁹⁶ Bylo tomu tak proto, že podle svatební smlouvy uzavřené mezi nevěstinyým otcem Janem z Pernštejna a Janem z Lipé se měla Kateřina z Pernštejna provdat za Viléma, druhorozeného syna Jana z Lipé.⁹⁷

Uzavření sňatku mohlo být také úspěchem snah panovníka. Habsburkové se prostřednictvím sňatkové politiky snažili dosáhnout sblížení jim oddaných šlechtických rodů z odlišných částí jejich držav.⁹⁸ Snažili se tak lépe začlenit českou a moravskou šlechtu mezi nobilitu pocházející z dalších habsburských držav a podpořit tím integraci Království českého do jejich říše. Významným nástrojem dvorské sňatkové politiky byl dvorský fraucimor císařovny, případně ostatních členek habsburské dynastie. Mimo poskytování důstojného zaopatření Habsburkové silně ovlivňovali volbu ženicha těchto mladých neprovdaných dvorních dam.⁹⁹ Jeden z nejvýznamnějších českých šlechticů druhé poloviny 16. století Vratislav z Pernštejna se v roce 1555 oženil s přední španělskou šlechtičnou a členkou fraucimoru české královny a

⁹⁴ V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, *Věk*, s. 315; P. Mařa, *Svět*, s. 639.

⁹⁵ P. Mařa, *Svět*, s. 611. Například Jošt III. z Rožmberka si za manželku vzal Annu z Roggendorfu; Václav Bůžek, *Die Heirat Jošts III. von Rosenberg und Annas von Roggendorf. Zur Gestaltung übernationaler verwandtschaftlicher Verhältnisse des Adels aus den böhmischen und österreichischen Ländern*, in: Georg Heilingsetzer zum 70. Geburtstag. *Jahrbuch der Gesellschaft für Landeskunde und Denmalpflege Oberösterreich*, Linz 2015, s. 119–137.

⁹⁶ Petr Vorel, *Pernštejnská svatba v Prostějově roku 1550*, *Časopis Matice moravské* 114, 1995, s. 135–158, zde s. 135.

⁹⁷ V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, *Věk*, s. 310.

⁹⁸ *Tamtéž*, s. 312.

⁹⁹ P. Mařa, *Svět*, s. 628–632.

budoucí císařovny Marie Habsburské, Marií Manrique de Lara.¹⁰⁰ Tento sňatek byl také manifestací podpory katolictví, která byla důležitou součástí habsburské sňatkové strategie.¹⁰¹

Se členkami významných říšských rodů se dokonce třikrát oženil Vilém z Rožmberka, pro kterého společenská prestiž hrála větší roli než náboženské vyznání.¹⁰² Ve svatební smlouvě, kterou uzavřel s Erichem II. z Brunšviku-Kalenbergu, bratrem své nastávající manželky Kateřiny, se Vilém z Rožmberka zavázal respektovat luterské vyznání své manželky. Stejně učinil i pro Žofii z Braniboru, svou druhou manželku, a to i přes sílící protireformační snahy Ferdinanda I.¹⁰³ Tato Vilémova tolerance spolu s jeho rostoucím vlivem vyvolaly Ferdinandovo nepřátelství vůči Vilémovi. Třetí manželkou Viléma z Rožmberka se stala Anna Marie z Bádenu, která již byla vychovaná v přísném katolictví. Počtvrté se Vilém z Rožmberka oženil také s přísnou katoličkou Polyxenou z Pernštejna.¹⁰⁴

Jak je vidět na příkladu prvních dvou manželek Viléma z Rožmberka, náboženská příslušnost manželů nemusela hrát hlavní roli, neboť společnost v českých zemích byla v předbělohorském období konfesně heterogenní a náboženské vyznání šlechtice nebo šlechtičny bylo vnímáno jako jejich osobní záležitost. Až do konce 16. století nebylo neobvyklé uzavření konfesně smíšených manželství i mezi nejurozenější českou šlechtou. Kupříkladu druhá manželka Fridricha ze Žerotína, člena jednoty bratrské, Isabela z Biglie byla katolička. Tato tolerance se však s postupnou konfesionalizací a postupnou protireformací české společnosti pomalu vytrácela.¹⁰⁵ Tomu nasvědčuje poslední sňatek Viléma z Rožmberka s Polyxenou z Pernštejna v roce 1587.

¹⁰⁰ Charlotte Fritzová – Jindřich Růžička, Španělský sňatek Vratislava z Pernštejna (1555), Sborník prací východočeských archivů 3, 1975, s. 63–77; P. Vorel, Páni, s. 243–246.

¹⁰¹ P. Maťa, Svět, s. 632.

¹⁰² V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, Věk, s. 312; Jaroslav Pánek, Říšská sňatková politika Viléma z Rožmberka, Zlatá stezka 4, 1997, s. 41–57; týž, Der Böhmisches Vizekönig Wilhelm von Rosenberg und seine deutschen Ehen, in: Tanz, Sabine (ed.), Mentalität und Gesellschaft im Mittelalter. Gedenkschrift für Ernst Werner, Frankfurt am Main 1993, s. 271–300.

¹⁰³ J. Pánek, Říšská sňatková politika, s. 46–48.

¹⁰⁴ Tamtéž s. 41–57; týž, Poslední Rožmberkové. Velmoži české renesance, Praha 1989, s. 107–112, 226–227; V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, Věk, s. 313–314; P. Maťa, Svět, s. 611.

¹⁰⁵ V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, Věk, s. 312–314.

Po vybrání vhodné nevěsty následoval rituál námluv. Zde iniciativa vycházela ze strany ženicha.¹⁰⁶ Ten si často mezi svým příbuzenstvem nebo blízkými „pány a přáteli“¹⁰⁷ rodiny vybral zprostředkovatele, který jeho jménem navázal kontakt s otcem nebo poručníkem vybrané nevěsty. Poté se mohl šlechtický pár seznámit při jedné z mnoha společenských událostí, jakými byly bankety, divadelní představení, křtiny, svatby nebo pohřby, a mladý šlechtic mohl své vyvolené vyjevit své záměry a city.¹⁰⁸

Důležitou roli při získávání souhlasu ke sňatku hrály rovněž přímluvy. Ve šlechtické korespondenci je možné nalézt mnohé prosby ženichů, aby jim jejich „páni a přátelé“ vyjádřili podporu při ucházení o ruku šlechtičny.¹⁰⁹ Když Zdeněk Brtnický z Valdštejna usiloval o ruku Magdalény z Thurnu, podporu mu postupně přislíbili například Adam mladší z Valdštejna, Adam se Šternberka a Smil Osovský z Doubravice.¹¹⁰ Zvláště přímluva panovníka nebo významného šlechtice mohla pomoci přesvědčit zákonné zástupce nevěsty, aby dali ke sňatku svůj souhlas. Přízeň poručníků Kateřiny z Ludanic si Petr Vok získal osobní přímluvou císaře Rudolfa II. i svého staršího bratra Viléma z Rožmberka.¹¹¹

Po vyjádření souhlasu obou stran se sňatkem mohlo dojít k sepsání svatební smlouvy, která byla právním základem sňatku a upravovala majetkové poměry mezi snoubenci.¹¹² Otec nebo poručník nevěsty v ní sliboval zaplatit věno, zatímco budoucí choť v ní své nevěště zajišťoval obvěnění, aby o ni bylo postaráno v případě jeho smrti. Pokud byla nevěsta panna, tvořilo obvěnění dvou a půl násobek jejího věna. V případě, že nevěstou byla vdova, obvěnění bylo dvounásobkem jejího věna. Kromě částek věna a obvěnění mohla svatební smlouva obsahovat i výši jitrního daru neboli obnosu peněz, který byl nevěště vyplacen po svatební noci. Důležitou částí svatební smlouvy pak byla jména rukojmích obou stran, tedy těch, kteří se zaručili za splnění smlouvy ze strany ženicha a nevěsty.¹¹³ Obvykle se svatební smlouva uzavírala těsně

¹⁰⁶ M. Holý, *Šlechtické sňatky*, s. 14; Petr Mařa, *Rituál zasnub v deníku renesančního kavalíra*, *Dějiny a současnost* 18, 1996, s. 11–15. Podrobněji Ondřej Podavka, *Zdeněk Brtnický z Valdštejna. Učený šlechtic a jeho deník z cest*, Praha 2017, s. 199–213.

¹⁰⁷ Václav Bůžek, „Páni a přátelé“ v myšlení a každodenním životě české a moravské šlechty na prahu raného novověku, *Český časopis historický* 100, 2002, č. 2, s. 229–264; P. Mařa, *Svět*, s. 641–656.

¹⁰⁸ V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, *Věk*, s. 317–318.

¹⁰⁹ M. Holý, *Šlechtické sňatky*, s. 18–20.

¹¹⁰ O. Podavka, *Zdeněk Brtnický*, s. 208–209.

¹¹¹ V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, *Věk*, s. 318.

¹¹² M. Holý, *Šlechtické sňatky*, s. 22.

¹¹³ *Tamtéž*, s. 22–23.

před svatbou, někdy dokonce v den sňatku, ale v některých případech mohla být sepsána i mnoho let dopředu. Bylo tomu například tehdy, když nevěstě ještě nebylo 15 let.¹¹⁴ Teprve když byla svatební smlouva podepsána, byl šlechtický pár považovaný za zasnoubený.

Než došlo k samotnému svatebnímu veselí, katolická církev vyžadovala k právoplatnému uznání manželství troje ohlášky. Kněz z kazatelny oznámil záměr šlechtického páru uzavřít manželství a poté bylo oznámení přibito na dveře kostela. Dělo se tak, aby se sňatek stal veřejnou záležitostí a aby měl každý možnost vyjádřit námitky k uzavření manželství.¹¹⁵ Tato tradice byla obnovena na Tridentuském koncilu v roce 1563.¹¹⁶

Podle církevního kalendáře se žádné slavnosti nemohly konat v době adventu ani od Popeleční středy do Velikonoc, tedy v období půstu.¹¹⁷ Nejvíce sňatků se podle Ludmily Fialové konalo v listopadu, než začal advent, a potom v době mezi Vánocemi a Velikonocemi, tedy od 25. prosince do Popeleční středy.¹¹⁸

Svatba se tradičně konala v sídle otce nevěsty nebo jejích poručníků, pro které bylo její pořádání vyjádřením jejich cti a prestiže. K uzavření manželství mohlo výjimečně dojít i v sídle ženicha. To se stalo v březnu 1546 na svatbě Anny z Rožmberka a Jáchyma z Hradce, kterého při chystání svatby nečekaně postihla vážná oční nemoc. Proto navrhl, aby se svatba konala v Jindřichově Hradci místo Českého Krumlova, což u Anniných poručníků vyvolalo obavy z hanby („*posměchu*“). S přesunutím svatby souhlasili až poté, co získali kladné odpovědi od „pánů a přátel“ rožmberského domu.¹¹⁹ V případě svatby Polyxeny z Lobkovic a Viléma z Rožmberka poskytl Vilém ke konání svatby svou pražskou rezidenci kvůli tísnivé finanční situaci Pernštejnů.¹²⁰ Kromě uspořádání svatby bylo také povinností nevěstina otce nebo poručníka vybavit ji do manželství předměty denní potřeby, oblečením nebo například nádobím.¹²¹

¹¹⁴ Tamtéž; V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, Věk, s. 323.

¹¹⁵ V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, Věk, s. 322.

¹¹⁶ Václav Drška – Drahomír Suchánek, Tridentuský koncil a jeho reformní opatření – 2. část, Revue církevního práva 23, 2017, č. 4, s. 73–91, zde s. 77–78.

¹¹⁷ Ludmila Fialová, Sezónnost demografických událostí v českých zemích v 17. až 20. století, Demografie 37, 1995, s. 16.

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ Václav Bůžek – Josef Hrdlička (edd.), Rodinný život posledních pánů z Hradce ve světle jejich korespondence, Opera historica 6, 1998, s. 145–271, zde s. 147.

¹²⁰ V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, Věk, s. 324.

¹²¹ M. Holý, Šlechtické sňatky, s. 26.

V prostředí české a moravské vyšší šlechty raného novověku trvalo svatební veselí více dní, obvykle tři.¹²² První den se konal svatební obřad za účasti mnoha příbuzných, „pánů a přátel“ a dalších významných hostů. Po svatebním obřadu, který se uskutečnil v kostele a jehož součástí bylo svatební kázání, se všichni vrátili na místo konání oslav, kde obvykle došlo k předání svatebních darů. Těmi mohlo být různé nádoby, picí soupravy, pozlacené koflíky, různé šperky nebo prsteny.¹²³

Společenskou prestiž, kterou nákladná a úspěšně zorganizovaná svatba představovala, zvyšovala hlavně účast významných hostů. Například svatby Adama II. z Hradce a Kateřiny z Montfortu se zúčastnilo 1836 hostů.¹²⁴ Důležitým ukazatelem významu sňatku byla osobní přítomnost panovníka, které byl často přikládán politický podtext. Například účast Rudolfa II. na zahájení svatebních oslav Viléma z Rožmberka a Polyxeny z Pernštejna v roce 1587 byla považována za projev osobní náklonnosti ke snoubencům, důležitosti rožmberského vladaře a projev katolické soudržnosti.¹²⁵ Obvykle panovník ale pověřil některého z významných šlechticů, aby ho na svatbě zastoupil a předal novomanželům jeho dar.¹²⁶ Na již zmíněné svatbě Anny z Rožmberka a Jáchyma z Hradce zastupoval krále Ferdinanda I. nejvyšší převor řádu johanitů Zdeněk Berka z Dubé.¹²⁷

Po předání darů novomanželům následovala svatební hostina. Stejně jako vše ostatní byla podřízena reprezentaci a ukázce bohatství a prestiže pořádajících rodů, a tak nejednou vedla k velkému zadlužení.¹²⁸ Hosté byli rozesazeni kolem stolů podle stolovacího pořádku, který odrážel jejich společenské postavení i roli, kterou na svatbě zastávali.¹²⁹ Jídlo se servírovalo v mnoha chodech a vyvrcholením hostiny bylo podávání „jídla na podívanou“, například ve tvaru krajiny se zvířaty, rostlin, sídel nebo panských erbů.¹³⁰

¹²² Petr Vorel, *Aristokratické svatby v Čechách a na Moravě v 16. století jako prostředek společenské komunikace a stavovské diplomacie*, in: Bůžek, Václav – Král, Pavel (edd.), *Slavnosti a zábavy na dvořech a v renesančních městech raného novověku, České Budějovice 2000 (= Opera historica 8)*, s. 191–205, zde s. 201.

¹²³ M. Holý, *Šlechtické sňatky*, s. 27.

¹²⁴ V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, *Věk*, s. 326.

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ P. Vorel, *Aristokratické svatby*, s. 201–202.

¹²⁷ V. Bůžek – J. Hrdlička (edd.), *Rodinný život*, s. 148.

¹²⁸ M. Holý, *Šlechtické sňatky*, s. 29.

¹²⁹ V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, *Věk*, s. 327.

¹³⁰ Tamtéž.

V dalších dnech svatebních oslav bývaly hlavní zábavou rytířské hry a turnaje. Adam II. z Hradce uspořádal 21. září 1579 na oslavu svatby své dcery Anny s Oldřichem Felixem Popelem z Lobkovic a na Kosti velkolepý turnaj na Staroměstském náměstí, kterého se osobně zúčastnil i císař Rudolf II. Toto klání se skládalo z pěší bitvy, honění ke kroužku a klání s dřevci.¹³¹ Během oslav se společnost bavila také „mumraji“, jejichž účastníci se převlékali do komických kostýmů, a přítomní hosté jejich obleky hodnotili. Večer přišly na řadu přízemní ohňostroje v okolních zahradách.¹³²

Svatební veselí završoval přínos nevěsty do sídla jejího manžela. Většinou se odehrával druhý den po zakončení svatebních oslav, ale také k němu mohlo dojít s jistým časovým odstupem. Bylo zvykem, aby novomanželku do jejího nového domova doprovázeli nejvýznamnější účastníci svatby. Po jejím příjezdu do domu svého manžela pak následovaly další velkolepé oslavy, kterých se opět účastnilo mnoho příbuzných a „pánů a přátel“.¹³³

Po skončení svatebních oslav novomanželé vstoupili do každodenního manželského života, kdy mělo mezi partnery dojít k prohloubení vzájemných citů. Tradičním ideálem šlechtické manželky byla především poslušná hospodyně, paní nad ženskou částí šlechtické domácnosti a rodičkou dětí. Nebylo výjimkou, pokud měla na starosti také dohled nad rodinným hospodářstvím, jak tomu bylo v případě, pokud byl její manžel zaneprázdněn dvorskými povinnostmi.¹³⁴ Pohled na dobové vnímání správného vztahu mezi manželem a jeho ženou nabízí spis Jana Hasištejnského z Lobkovic, který pochází z počátku 16. století: „*Nejlepší ženu, pustíš jí sprvu uzdu a dada jí příliš ve všem vůli, sám sobě ji zkazíš. Žena moudrá a dobrá nežádá panovati nad svým mužem ani co činiti proti jeho vůli*“.¹³⁵ V průběhu 16. a 17. století ovšem došlo v postavení šlechtičny ke změnám. V české šlechtické společnosti se objevily případy, třebaže nešlo o obecný jev, porušování starobylých konvencí ve vztahu mezi manželi, požadků šlechtičen na rozšíření životního prostoru a ohleduplnější zacházení.¹³⁶

¹³¹ M. Holý, Šlechtické sňatky, s. 31; Václav Ledvinka, Šlechtická svatba v Praze roku 1579 (K charakteru aristokratických slavností české renesance), Documenta Pragensia 12, 1995, s. 105–113.

¹³² V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, Věk, s. 329.

¹³³ Tamtéž; M. Holý, Šlechtické sňatky, s. 32.

¹³⁴ P. Mařa, Svět, s. 555.

¹³⁵ F. B. Květ, Urozeného Pána Jana z Lobkovic na Hasištejně, s. 13–14.

¹³⁶ P. Mařa, Svět, s. 555–563; J. Janáček, Ženy.

Dochované písemnosti přinášejí jen málo zpráv o bezproblémových manželských soužitích a téměř vůbec se nezmiňují o všedních a každodenních záležitostech, které tvůrcům pramenů nestály za pozornost. O spokojeném soužití šlechtických partnerů vypovídá zejména korespondence párů, které od sebe byly na delší dobu odloučeny.¹³⁷ Náhled do harmonického vztahu mezi Zdeňkem Vojtěchem Popelem z Lobkovic a jeho manželkou Polyxenou Lobkovickou z Pernštejna umožňuje jejich zachovaná korespondence.¹³⁸ Jako nejvyšší kancléř Království českého pobýval Zdeněk Vojtěch ve Vídni u císařského dvora, zatímco jeho žena spravovala své panství v Roudnici nad Labem. Manželé si pravidelně dopisovali ve španělštině a jejich korespondence se kromě hospodářských záležitostí týkala událostí ve Vídni, dvorského života, růstu jejich syna Václava Eusebia a dění v Čechách.¹³⁹

Manželská láska a respekt se projevovala také v těžších životních chvílích, a to při úmrtí jednoho z manželů. Ačkoliv bylo povinností šlechtice se po ovdovění znovu oženit a zajistit tak pokračování rodu, vzpomínky na zemřelou manželku dlouho přetrvávaly.¹⁴⁰ Smrt již zmiňované Kateřiny z Brunšviku hluboce zasáhla jejího manžela Viléma z Rožmberka, který propadl melancholii a dokonce onemocněl.¹⁴¹ Podle pozdějšího svědectví Václava Březana Vilém „na jedné straně hlavy necítil a jedním ramenem vládnouti nemohl. A divně sobě počínal“.¹⁴² Smrt jeho druhé manželky Žofie z Braniboru ho zdrtila neméně, i Vilémova deprese měla delší trvání, vždyť potřeť se oženil až za čtrnáct let.¹⁴³

Více pozornosti prameny věnují situacím, které nebyly v každodenním životě šlechticů běžné. V písemných dokumentech se tak nacházejí zmínky o manželských krizích. Vztahy mezi

¹³⁷ V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, *Věk*, s. 331.

¹³⁸ Pavel Marek (ed.), *Svědectví o ztrátě starého světa. Manželská korespondence Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic a Polyxeny Lobkovické z Pernštejna*, České Budějovice 2005. Dochovaná korespondence odhaluje také rodinný život dalších šlechticů předběllohorské doby: V. Bůžek – J. Hrdlička (edd.), *Rodinný život*, s. 145–197; Petr Mareš, Karel Častovec Myška ze Žlunic. *Život předběllohorského rytíře ve světle rodinné korespondence*, Ústí nad Labem 2000.

¹³⁹ V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, *Věk*, s. 332.

¹⁴⁰ Tamtéž.

¹⁴¹ J. Pánek, *Říšská sňatková politika*, s. 47.

¹⁴² Týž (ed.), *Václav Březan, Životy posledních Rožmberků I-II*, Praha 1985, s. 170.

¹⁴³ Týž, *Říšská sňatková politika*, s. 50.

manželi se často vyhrocovaly mezi mužem a ženou, kteří pocházeli z různého kulturního prostředí a mezi kterými stála jazyková bariéra.¹⁴⁴ Cizinky do Čech nepřicházely samy, ale přiváděly s sebou doprovod svých krajanů, takže dokázaly efektivně vzdorovat asimilačnímu tlaku českého prostředí. Když se Mikuláš Trčka z Lípy v roce 1588 nepohodl se svou manželkou pocházející ze Slezska, poslal ji zpět k jejím příbuzným. Podobně byl s nevěrou své rakouské manželky Markéty z Mollartu konfrontován Adam Havel z Lobkovic v roce 1604.¹⁴⁵

Mezi manžele mohla také vstoupit rozdílná víra. Jak bylo uvedeno výše, smíšená manželství sice v českém a moravském prostředí existovala, ale s nastupující protireformací se mohla stát překážkou v kariérním postupu manžela. Adam mladší z Valdštejna přestoupil ke katolictví, ale v roce 1591 se poprvé oženil s luteránkou Alžbětou z Valdštejna. Kvůli manželčinu vyznání přišel v roce 1603 o místo prezidenta české komory. Protože toužil po dvorské kariéře, začal dávat více najevo své vlastní katolické vyznání, ale víru své manželky nijak neomezoval. Po smrti manželky se Adam mladší z Valdštejna v roce 1615 oženil také s nekatoličkou, a to schovankou Karla staršího ze Žerotína Johankou Emílií ze Žerotína. Po porážce stavovského povstání se její víra pro Valdštejna stala nepřekonatelnou překážkou, a tak se snažil svou manželku přimět ke konverzi, přesto Johanka Emílie ve své víře vytrvala.¹⁴⁶

Jednota bratrská i katolictví připouštěly možnost rozluky – či rozvodu manželství. Pro jednotu bratrskou byla důvodem pro rozdělení manželství nevěra manželky, rouhání se, násilné ohrožování na těle nebo pohlavní impotence. K naplnění těchto ustanovení ale docházelo velmi zřídka, stejně jako v případě katolictví. Zde ustanovení tridentského koncilu také připouštěla možnost manželství rozvést,¹⁴⁷ ale jednalo se o velice složitou záležitost s velkými společenskými důsledky. K rozvodu proto docházelo převážně jen tehdy, pokud pronikl nezdárný soukromý život manželů na veřejnost, jak se to stalo Adamu Pavlovi Slavatovi a Marii Markétě z Eggenberku. Jejich nešťastné manželství vyvrcholilo, když v roce 1629 Marie Markéta samovolně opustila svého manžela a vrátila se do otcova vídeňského bytu. Marie Markéta z Eggenberku nařkla Slavatu z impotence, argumentovala také nedostatkem finančních prostředků a

¹⁴⁴ V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, *Věk*, s. 333.

¹⁴⁵ P. Mařa, *Svět*, s. 560–561.

¹⁴⁶ V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, *Věk*, s. 314.

¹⁴⁷ *Tamtéž*, s. 334.

manželovou nedostatečnou péčí o její zdravotní stav. Jejich manželství bylo po dlouhých taha-
nicích nakonec anulováno.¹⁴⁸

K životu některých ženatých šlechticů i vdaných šlechtičen patřila i milostná dobrodruž-
ství. Pro manžela takové odhalení obyčejně končilo mírnějším trestem, zpravidla finanční po-
kutou.¹⁴⁹ Pokud byla odhalena nevěra manželky, měl podle zemského práva její manžel právo
na místě zabít ji i jejího milence. Adam Havel Popel z Lobkovic takto nechal zabít milence své
manželky Hannibala ze Schönbergu. Protože se ovšem jednalo o cizince a velmi exponovanou
osobu, byl Adam Havel nařčen z politické vraždy a bylo zahájeno vyšetřování. Adam Havel
tuto tíhu neunesl a po necelém roce spáchal sebevraždu.¹⁵⁰

Pro manželku nebylo za odhalenou nevěru neobvyklým trestem zazdění zaživa. V roce
1577 nechal Petr Kořenský z Terešova zaživa zazdít svou manželku do věže v tvrzi Svébohy
v jižních Čechách právě proto, že se dopustila nevěry s neznámým mužem. Zazděnou šlech-
tičnu po několika dnech tajně osvobodili havíři z nedalekých dolů.¹⁵¹ Tento druh trestu nebyl
zřejmě nijak výjimečný, naopak byl považován za právo podvedeného manžela.¹⁵²

¹⁴⁸ P. Maťa, Svět, s. 556–557. Podrobněji Josef Hrdlička, Synové „velkých“ otců. Vídeňský dvůr očima
Adama Pavla Slavaty, in: Bůžek, Václav – Král, Pavel (edd.), Šlechta v habsburské monarchii a císařský
dvůr (1526–1740), České Budějovice 2003 (= Opera historica 10), s. 249–273; Pavel Král, Konec man-
želství Adama Pavla Slavaty z Chlumu a Košumberka a Marie Markéty z Eggenbergu, Opera historica
16, 2015, s. 185–206.

¹⁴⁹ V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, Věk, s. 336.

¹⁵⁰ Josef Svátek, Smrt hraběte Schönburga v Praze roku 1604, in: Obrazy z kulturních dějin českých II,
1891, s. 217–240; P. Maťa, Svět, s. 560.

¹⁵¹ Karel Pletzer, Zazdění paní Kořenské ve Svébozích v roce 1577, Výběr 2, 1965, č. 2, s. 23–29. Nověji
k této formě trestu Pavel Král, Zazdění jako trest za cizoložství. Symbolické jednání aktérů manželské
pře Vavřince Spinky z Lubikova a Kateřiny Podhradské z Vlčí hory v letech 1577–1578, in: Hrdlička,
Josef – Král, Pavel – Smíšek, Rostislav (edd.), Symbolické jednání v kultuře raného novověku. Věno-
váno Václavu Bůžkovi k jeho životnímu jubileu, Praha 2019, s. 130–142.

¹⁵² V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, Věk, s. 337.

3. Anna Marie a Kateřina z Boskovic

Sestry Anna Marie a Kateřina Černohorské z Lichtenštejna, rozené z Boskovic, byly dcerami Jana Šembery Černohorského z Boskovic a zároveň posledními členkami rodu pánů z Boskovic. Ten vymřel po meči s jejich otcem 30. dubna 1597.¹⁵³

3.1 Literatura

Základ historického bádání o rodu pánů z Boskovic položil Alois Vojtěch Šembera, kterého k zájmu o rod a především osobu Jana Šembery přivedla shoda jejich jmen. Své výzkumy publikoval v roce 1836 pod názvem *Historie pánů z Boskovic*. Po kladném ohlasu ji přepracoval a rozšířil, takže v roce 1870 vyšla ve Vídni podruhé pod názvem *Páni z Boskovic a potomní držitelé hradu boskovického na Moravě. Přidáno popsání hradu, města a okresu boskovického*.¹⁵⁴ V této monografii Šembera představil jednotlivé členy rodu pánů z Boskovic podle rozdělení rodu na čtyři linie. Druhou část, ze které bude tato práce převážně vycházet, Šembera věnoval členkám boskovického rodu, přičemž její poslední kapitola je zaměřena právě na Annu Marii a Kateřinu z Boskovic. V dalších částech práce Šembera popsal nejen následující držitele boskovického hradu, ale i hrad a panství samotné. Obě dvě práce a především genealogie rodu pánů z Boskovic, které Šembera vytvořil, představují pevný základ, ze kterého vycházelo pozdější bádání.¹⁵⁵ Cenné jsou Šemberovy monografie také proto, že jejich autor čerpal z pramenů, které se do dnešní doby nedochovaly.

Janu Šemberovi Černohorskému z Boskovic, poslednímu mužskému členovi rodu pánů z Boskovic a otci Anny Marie a Kateřiny, jsou věnovány dvě samostatné monografie. Jako první vyšla v roce 1919 práce Václava Jana Pokorného *Pan Jan Šembera z Boskovic na Bučovicích a pověsti o něm*.¹⁵⁶ První část tohoto svazku tvoří úvodní studie, která vychází převážně z práce Aloise Vojtěcha Šembery, následující úsek je složený ze sebraných pověstí a příběhů týkajících se Jana Šembery.

¹⁵³ Kateřina Dufková, Jan Šembera Černohorský z Boskovic. Moravský Petr Vok, Praha 2014, s. 156.

¹⁵⁴ Alois Vojtěch Šembera, Páni z Boskovic a potomní držitelé hradu boskovického na Moravě. Přidáno popsání hradu, města a okresu boskovického, Vídeň 1870, s. 5.

¹⁵⁵ K. Dufková, Jan Šembera, s. 11.

¹⁵⁶ Václav Jan Pokorný, Pan Jan Šembera z Boskovic na Bučovicích a pověsti o něm, Brno 1919.

V nedávné době se Janem Šemberovou zabývala Kateřina Dufková. V roce 2012 vydala článek s názvem *Majetkové spory raně novověkých šlechticů na příkladu Jana Šembery Černoohorského z Boskovic*.¹⁵⁷ V této studii na příkladu majetkové pře mezi Janem Šemberou a Janem Váchou z Ořechoviček ukázala fungování právního systému na Moravě. Právě Kateřina Dufková je také autorkou druhé knihy o posledním pánovi z Boskovic *Jan Šembera Černoohorský z Boskovic. Moravský Petr Vok*.¹⁵⁸ Kromě samotné osoby Jana Šembery věnovala na začátku své monografie prostor shrnutí dosavadní literatury o rodu pánů z Boskovic a krátce pojednala o historii rodu. Na konci také nastínila rozdělení Šemberova majetku mezi jeho dcery po jeho smrti a jeho další osudy.

3.2 Páni z Boskovic

Erbovní pověst boskovického rodu zachytil jako první Bartoloměj Paprocký z Hlohol a Paprocké vůle.¹⁵⁹ Podle rodové legendy byl zakladatelem rodu pánů z Boskovic prostý ptáčník Velen, který se postaral o urozeného pána, jenž se ztratil na honu. Dovedl jej do svého domova, pohostil ho jídlem i pitím, připravil mu lázeň a na závěr mu daroval svůj hřeben, když si všiml jeho dlouhých vlasů. Velenova štědrost udělala na pána takový dojem, že Velen pozval na hrad Špilberk. Když se Velen dostavil, zjistil, že ve svém domě hostil samotného krále. Ten se tázal, co by si Velen za své služby přál, a tak Velen požádal o osvobození hory, na které měl své čihadlo. Král daroval Velenovi nejenom horu, ale celý kraj kolem vsi, kde Velen bydlel, a přijal ho do šlechtického stavu. Erbem rodu se na připomínku Velenovy štědrosti stal bílý hřeben se sedmi zuby.¹⁶⁰

¹⁵⁷ K. Dufková, *Majetkové spory raně novověkých šlechticů na příkladu Jana Šembery Černoohorského z Boskovic*, Vyškovský sborník 9, 2012, s. 49–80.

¹⁵⁸ Táž, *Jan Šembera*.

¹⁵⁹ Irena Hrabětová, *Erbovní pověsti v českých spisech Bartoloměje Paprockého z Hlohol*, Brno 1992; Jan Skutil, *Bartoloměj Paprocký z Hlohol o pánech z Boskovic*, in: Hosák, Ladislav – Petrů, Eduard (edd.), *Boskovice v dějinách. Sborník příspěvků k historii města a okolí*, Boskovice 1969, s. 22–40.

¹⁶⁰ K. Dufková, *Jan Šembera*, s. 19; A. V. Šembera, *Páni*, s. 2.

Prvním příslušníkem rodu, kterého lze doložit v pramenech, byl Jimram z Boskovic. V roce 1222 vystupoval jako svědek listiny, kterou král Přemysl Otakar I. potvrdil Řádu německých rytířů výsady a statky.¹⁶¹ Jako svědkové královských nebo markraběcích listin v období kolem poloviny 13. století se objevovali také Lambert z Boskovic a jeho synové Jimram a Velen.

V dalších generacích se postavení pánů z Boskovic upevnilo díky rozšíření rodového majetku i aktivní účasti členů rodu na správě země. Vaněk Černoorský z Boskovic (1388–1423) přesídlil na konci 14. století do Černé hory, a tak se od hlavní linie rodu oddělila boční linie černoorská.¹⁶² Zakladatelem druhé vedlejší linie boskovického rodu byl Oldřich Svojanovský z Boskovic, který dostal hrad Svojanov do držení za své služby od krále Zikmunda Lucemburského.¹⁶³ Třetí a poslední boční linii rodu založili v sedmdesátých letech 15. století Oldřich Trnavský z Boskovic a jeho syn Václav, podle kterých je pojmenovaná trnavsko-bučovická.¹⁶⁴ Potomkem této větve rodu byl i Jan Šembera a jeho dcery.¹⁶⁵

Mezi pány z Boskovic vynikl svou politickou činností moravský zemský hejtman Vaněk z Boskovic (1432–1465), který tento úřad zastával v první polovině 15. století. V roce 1437 předsedal z rozkazu markraběte Albrechta zemskému sněmu v Brně, který byl svolán poprvé po 17 letech. Nejvíce proslul svou podporou a účastí na nástupu Ladislava Pohrobka na český trůn v roce 1453. Zatímco v Čechách bylo nutné uskutečnit volbu krále, vedlejší země přijaly Ladislava Pohrobka na základě dědičnosti. Na rozhořčení českých stavů reagovali moravští šlechtici právě prostřednictvím Vaňka z Boskovic. Ten ve své řeči vyzdvihl rovnost Čech a Moravy a její nárok na přijetí panovníka bez povinnosti následovat českou volbu. Jeho řeč byla zaznamenána do právní knihy Ctibora Tovačovského z Cimburka a v povědomí moravských stavů se udržela nejméně do 17. století.¹⁶⁶

Pro české dějiny je nejdůležitější politická činnost olomouckého biskupa Tase z Boskovic (1446–1482) pocházejícího z černoorské větve rodu. Po dokončení domácího vzdělání podnikl cestu do Pavie a Florencie, ve Ferrare byl vysvěcen na kněze a roku 1457 byl zvolen olomouckým biskupem. Tas z Boskovic byl zastáncem basilejských kompaktát a obhajoval

¹⁶¹ A. V. Šembera, Páni, s. 2.

¹⁶² Tamtéž, s. 15. O černoorské linii více Josef Pilnáček, Paměti městyse Černé Hory, Černá Hora 1926.

¹⁶³ A. V. Šembera, Páni, s. 91.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 99.

¹⁶⁵ K. Dufková, Jan Šembera, s. 23.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 24–25; A. V. Šembera, Páni, s. 25–31; Josef Válka, Dějiny Moravy I, Brno 1991, s. 153.

praxi svěcení utrakvistických kněží před papežským stolcem.¹⁶⁷ Poměrně dlouhou dobu vystupoval jako prostředník ve sporu mezi českým králem Jiřím z Poděbrad a papežem Piem II.¹⁶⁸ Po odmítnutí kompaktát také veřejně vyhlásil svou věrnost svému králi a zemi. Když ale papež vyhlásil nad Jiřím z Poděbrad klatbu, přestoupil Tas z Boskovic do tábora Matyáše Korvína, kde působil jako jeho rádce. Kromě toho se rovněž věnoval konsolidaci biskupství a jeho příjmů, rozvoji řádového školství a udržoval kontakty se zahraničními humanistickými učiteli.¹⁶⁹

Mezi nejpřednější představitele rodu pánů z Boskovic se nepochybně řadí také Ladislav z Boskovic a na Třebové (1455–1520). Po vzoru svého strýce Tase podnikl po dokončení domácího vzdělání cestu do Itálie a po dovršení tamních studií cestoval i do Asie a Afriky. Ladislav z Boskovic byl kanovníkem v Olomouci a proboštem kostela svatého Petra v Brně, ale po popravě svého bratra Jaroslava duchovní kariéru opustil a v prosinci 1485 se ujal rodinného majetku. Mezi lety 1492 až 1495 dal postavit renesanční zámek v Moravské Třebové jako své nové sídlo, kde vybudoval své umělecké sbírky a rozsáhlou knihovnu složenou především z klasické řecké a římské literatury.¹⁷⁰ Ladislav z Boskovic se angažoval i v zemské politice. V roce 1496 se stal nejvyšším komorníkem českého krále Vladislava II. Jagellonského. Mimo to významně rozšířil rodový majetek, a to kromě Moravské Třebové také o panství Židlochovice, Letovice,¹⁷¹ Trnávka,¹⁷² Zábřeh,¹⁷³ Ruda nad Moravou¹⁷⁴ a Úsov s městem Litovel.¹⁷⁵

Ze čtyř linií boskovického rodu jako první vymřela po meči linie svojanovská, a to smrtí Jana z Boskovic a na Skalách v roce 1528. Jako druhá zanikla linie černohorská, když Dobeš Jetřich, syn Jana Černohorského z Boskovic a na Račicích, zemřel v roce 1557 bez mužského

¹⁶⁷ Petr Elbel, *Kapitoly z dějin katolické církevní správy na Moravě v době husitské (1408–1457)*, Brno 2008 (disertační práce), s. 284.

¹⁶⁸ Tamtéž.

¹⁶⁹ K. Dufková, Jan Šembera, s. 25; Miloš Kouřil, *Diplomat a humanista Tas Černohorský z Boskovic*, in: Jan, Jan – Drahoš, Zdeněk (edd.), *Osobnosti moravských dějin*, Brno 2006, s. 155–162; A. V. Šembera, *Páni*, s. 63–74.

¹⁷⁰ Rudolf Hikl, *Moravská Třebová. Náčrt jejích dějin*, Moravská Třebová 1949, s. 34–35, 47–48; Oliva Pechová, *Moravská Třebová*, Praha 1947, s. 10–12.

¹⁷¹ Milan Illa, *Letovice. Dějiny města*, Letovice 1995.

¹⁷² Jiří Šmeral, *Městečko Trnávka. 700 let obce*, Městečko Trnávka, 2010.

¹⁷³ Jiří Bartoš, *Zábřeh – 750 let*, Zábřeh 2004.

¹⁷⁴ Miroslav Winter, *Z historie obce Ruda nad Moravou do roku 1945*, Ruda nad Moravou 2009.

¹⁷⁵ K. Dufková, Jan Šembera, s. 26; O. Pechová, *Moravská Třebová*, s. 10; A. V. Šembera, *Páni*, s. 40–50.

potomka. Posledními členy hlavní boskovické linie byli Václav (1541–1569) a Jan z Boskovic a na Třebové, synové výše zmíněného Ladislava z Boskovic. Starší z bratrů, jímž byl Václav z Boskovic a na Třebové, zemřel bez dětí v červnu 1569. Jeho mladší bratr Jan skonal rovněž bezdětný v srpnu 1589.¹⁷⁶ Panství Moravská Třebová, Zábřeh a Ruda nad Moravou odkázal synovi své sestry Kunky Ladislavu Velenovi z Žerotína.¹⁷⁷ Nejdéle přetrvala větev trnavsko-bučovická, která po meči vymřela právě smrtí Jana Šembery Černoorského z Boskovic 30. dubna 1597.¹⁷⁸

3.3 Anna Marie Černoorská z Boskovic

Anna Marie Černoorská z Boskovic se narodila v roce 1577 jako prvorozené dítě Jana Šembery Černoorského z Boskovic (1543–1597) a jeho druhé manželky Anny Krajířové z Krajku.

Po smrti Václava Bučovického z Boskovic v roce 1554 vyrůstal Jan Šembera od svých jedenácti let v péči svého staršího bratra Albrechta Černoorského z Boskovic.¹⁷⁹ Právě Albrecht měl po zbytek svého života na Jana Šemberu značný vliv, ať již ve výchově, majetkové sféře nebo osobním životě.¹⁸⁰ Dne 13. září 1557 nechal Jana Šemberu zapsat jako studenta na vídeňské univerzitě, na které sám studoval.¹⁸¹ Podle jistých domněnek po studiu ve Vídni podstoupil Jan Šembera kavalírskou cestu do Itálie.¹⁸² Zpátky na Moravu prokazatelně přicestoval v roce 1560. V červnu zmíněného roku došlo k vypořádání majetku, který zůstal po Šemberově

¹⁷⁶ K. Dufková, Jan Šembera, s. 151.

¹⁷⁷ R. Hikl, Moravská Třebová, s. 52–57; O. Pechová, Moravská Třebová, s. 30.

¹⁷⁸ K. Dufková, Jan Šembera, s. 151; A. V. Šembera, Páni, s. 55–60, 120.

¹⁷⁹ J. Pilnáček, Paměti, s. 89–124.

¹⁸⁰ K. Dufková, Jan Šembera, s. 31–38.

¹⁸¹ Zdeněk Měřinský, Černoorskí z Boskovic na Vídeňské univerzitě v pozdním středověku a raném novověku, in: Chocholáč, Bronislav – Jan, Libor – Knoz, Tomáš (edd.), Nový Mars Moravicus, aneb Sborník příspěvků, jež věnovali prof. Josefu Válkovi jeho žáci a přátelé k sedmdesátinám, Brno 1999, s. 285–306, zde s. 290.

¹⁸² K. Dufková, Jan Šembera, s. 41. Ke kavalírským cestám P. Mařa, Svět, s. 305–314; V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, Věk, s. 292–303; Martin Holý, Zrození renesančního kavalíra. Výchova a vzdělávání šlechty z českých zemí na prahu novověku (1500–1620), Praha 2010.

otci Václavu Bučovickém. Protože byl Jan Šembera v té době již zletilý, připadla mu tvrz Bučovice,¹⁸³ kterou v následujících letech nechal přestavět na renesanční zámek, a polovina otcova majetku spolu s polovinou jmění, který jeho starší bratr Albrecht nabyl v době poručnictví nad Janem Šemberou.¹⁸⁴

Svůj sňatek Jan Šembera dlouho odkládal, ale protože manželství jeho staršího bratra zůstávalo bezdětné a také další Šemberovi příbuzní umírali bezdětní, musel se jím začít Jan Šembera zabývat. Jako svou nevěstu si zvolil dceru hraběte Jáchyma Šlika Sidonii Šlikovou z Pasounu a Lokte,¹⁸⁵ která patřila k zámožným nevěstám.¹⁸⁶ Jejich svatba se konala 12. června 1569 na zámku v Černé hoře. Sidonie ovšem zemřela již 10. února 1575, aniž by Janu Šemberovi porodila potomka.¹⁸⁷

Ještě před ní skonal i Šemberův starší bratr Albrecht,¹⁸⁸ a tak Jan Šembera nemohl druhý sňatek dlouho odkládat. Za svou druhou manželku si zvolil Annu Krajířovou z Krajku pocházející z významného panského rodu.¹⁸⁹ Není známo přesné datum, kdy se jejich svatba konala, ale je možné s jistotou říci, že už v roce 1576 nechal Jan Šembera zapsat své manželce věno do zemských desk.¹⁹⁰ V roce 1577 se manželům narodila dcera Anna Marie a o dva roky později Kateřina. Anna Krajířová z Krajku zemřela dva roky poté 7. října 1581. Přestože Jan Šembera neměl ani z druhého manželství mužského potomka, znovu se již neoženil.¹⁹¹

Jako rok narození Anny Marie se obecně uvádí rok 1577,¹⁹² ale podle nápisu na její podobizně uložené v londýnském Victoria and Albert Museum se měla narodit o rok později, pokud jí v roce 1589 mělo být jedenáct let.¹⁹³

¹⁸³ Lenka Šabatová, *Zámek Bučovice, stavebněhistorický průzkum*, Brno 2006.

¹⁸⁴ K. Dufková, *Jan Šembera*, s. 41.

¹⁸⁵ *Tamtéž*, s. 48; J. Pilnáček, *Paměti*, s. 121; A. V. Šembera, *Páni*, s. 112.

¹⁸⁶ Václav Bůžek, *Majetková skladba šlechty v předbělohorských Čechách*, *Hospodářské dějiny* 14, 1986, s. 175–197.

¹⁸⁷ K. Dufková, *Jan Šembera*, s. 51.

¹⁸⁸ J. Pilnáček, *Paměti*, s. 123.

¹⁸⁹ Stanislava Nováková, *Krajířové z Krajku. Z Korutan do zemí Českých*, České Budějovice 2010.

¹⁹⁰ František Matějka (ed.), *Moravské zemské desky III. Kraj olomoucký 1567–1642*, Praha 1953, s. 76.

¹⁹¹ K. Dufková, *Jan Šembera*, s. 51.

¹⁹² *Tamtéž*; A. V. Šembera, *Páni*, s. 115.

¹⁹³ Karel Svoboda, *Podobizna Anny Černohorské z Boskovic v Londýně*, *Památky archeologické* 35, 1927, č. 3–4, s. 464–467.

Další zprávu o Anně Marii podává až *Zrcadlo slavného Markrabství Moravského* Bartoloměje Paprockého z Hlohol, kde se autor zmiňuje o obou sestřích. V básni opěvuje jejich krásu, vznešenost, ušlechtilost a především jejich značné věno:

*„Zmejlil by se Parysku, kdyby přišlo k tomu
neodolal by tvůj vtip jistě nikdy tomu,
které by z těch jablko dal? Krása, ušlechtilost,
kamení, perel drahých i zlata u nich dost.
Víc nad ony, kterýms ty spanilost přisoudil
vzhlednouce tu na ty dvě, spíše by zabloudil“.*¹⁹⁴

V roce 1593, kdy bylo dílo vydáno, Paprocký poznamenal, že se Anna Marie zasnoubila „urozenému pánu, panu Karlovi z Lichtenštejna a na Lednici“.¹⁹⁵ Zásnubám předcházela písemná přímluva pocházející z léta 1592 od arciknížete Matyáše, u jehož dvora Karel z Lichtenštejna sloužil jako jeho komorník. V dopise se arcikníže Matyáš přimlouval za svého služebníka a ještě nerozhodnutého Jana Šemberu nabádal, aby jej vlídně přijal.¹⁹⁶

Přesné datum, kdy se konala svatba Anny Marie z Boskovic a Karla z Lichtenštejna, není známé. Alois Vojtěch Šembera ve své monografii žádné datum sňatku neuvádí. Díky přímluvnému listu arciknížete Matyáše uvádí mnoho autorů jako datum svatby rok 1592,¹⁹⁷ ale v Paprockého díle z roku 1593 se zmiňuje pouze zasnoubení tohoto páru. Karel Stloukal pracuje s datem 1595, stejně jako Karel Svoboda. Jak poukázala Kateřina Dufková, k uzavření sňatku muselo opravdu dojít před rokem 1596, kdy už je Karel z Lichtenštejna na sněmovních jednáních jmenován jako Šemberův zet'.¹⁹⁸

Rodové majetky Lichtenštejnů v 16. století na Moravě tvořila pouze panství Valtice a Lednice.¹⁹⁹ Sňatek s Annou Marií přinesl Lichtenštejnovi hmotné zázemí, které potřeboval pro

¹⁹⁴ Bartoloměj Paprocký z Hlohol a Paprocké vůle, *Zrcadlo slavného Markrabství Moravského*, v kterémž jeden každý stav, dávnost, vzácnost i povinnost svou uhléda, krátce sebrané a vydané roku 1593 skrze Bartoloměje Paprockého z Hlohol a Paprocké vůle, Ostrava 1993, s. CIII.

¹⁹⁵ Tamtéž, s. CXLIII – CXLV.

¹⁹⁶ K. Dufková, Jan Šembera, s. 163.

¹⁹⁷ Karel Stloukal, Karel z Lichtenštejna a jeho účast ve vládě Rudolfa II. (1596–1607), *Český časopis historický* 18, 1912, s. 21–37, 153–169, 389–434, zde s. 30; Marek Vařeka, *Lichtenštejnsko*, Praha 2010, s. 63.

¹⁹⁸ K. Dufková, Jan Šembera, s. 164; A. V. Šembera, *Páni*, s. 118.

¹⁹⁹ M. Vařeka, *Lichtenštejnsko*, s. 63; týž, *Lichtenštejnská panství na Moravě do Bílé hory*, Ostrava 2020, s. 233–245; Michal Konečný, *Zámek Lednice*, Kroměříž 2017; Pavel Zatloukal – Přemysl Krejčík

svůj další kariérní postup. Kromě toho pro něj byl hodnotný i pozůstalý symbolický kapitál boskovického rodu. Po smrti svého tchána převzal Karel do svého osobního znaku boskovický sedmizubý hřeben.²⁰⁰ Dnes se již boskovický sedmizubý hřeben v lichtenštejnském znaku nenachází, protože Karlova rodová linie zanikla s jeho vnukem Janem Adamem I. z Lichtenštejna v roce 1712.²⁰¹

Jan Šembera přistoupil k sepsání závěti vzápětí poté, co od císaře Maxmiliána II. obdržel mocný list, který jej opravňoval ke svobodnému naložení s majetkem po smrti. Kromě drobnějších odkazů svým přátelům, služebníkům, čeládce a dalším poddaným odkázal všechn svůj majetek svým dvěma dcerám. V případě, že by jedna z jeho dcer zemřela bezdětná, měl po její smrti připadnout Šemberův majetek té druhé. Pokud by potomka na svět nepřivedla ani jedna z nich, zdědil by všechn původní Šemberův majetek jeho zeť Karel z Lichtenštejna a jeho manželští potomci. Šembera pomyslel i na možnost, že by Karel z Lichtenštejna neměl žádné potomky. V takovém případě měl boskovický majetek připadnout nejstaršímu pánovi z rodu Lichtenštejnů. Celkově je výše dědictví po Janu Šemberovi včetně hodnoty jeho pozemkového majetku odhadována na půl milionu zlatých.²⁰²

Jan Šembera Černoorský z Boskovic zemřel 30. dubna 1597. Jeho dcery přistoupily k vypořádání dědictví na podzim téhož roku. Bylo potřeba rozdělit Šemberovy statky na dva stejné díly, které by si sestry spravedlivě rozdělily. Proto byla 20. září sepsána dohoda o dělení majetku, která tyto díly určila, aniž by jasně říkala, jaký z nich připadne které sestře.²⁰³ Na jejím základě sestry mezi sebe napůl rozdělily nejen pozemkový majetek jejich otce, ale také peníze, klenoty, zlato, stříbro, drahé kamení, šaty a další cennosti.²⁰⁴

Anna Marie zdědila díl označovaný jako „ousovský“, ke kterému náleželo úsovské panství s hradem Úsov a městem Litovel a dále černoorské panství se zámekem v Černé Hoře.²⁰⁵

– Ondřej Zatloukal (edd.), *The Lednice-Valtice estate*, Praha 2012; M. Konečný, *Zámek Valtice*, Kroměříž 2018; kolektiv autorů, *Valtice a Lichtenštejnové. Zámecká zahrada, památky, bibliografie*, Brno 2018.

²⁰⁰ K. Dufková, Jan Šembera, s. 159.

²⁰¹ Tamtéž; M. Vařeka, *Lichtenštejnsko*, s. 68.

²⁰² K. Dufková, Jan Šembera, s. 152–156; J. Pilnáček, *Paměti*, s. 131.

²⁰³ K. Dufková, Jan Šembera, s. 169. Plné znění dohody tamtéž, s. 199–205.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 169.

²⁰⁵ Podrobnější výčet nemovitého majetku viz J. Pilnáček, *Paměti*, s. 138.

K tomu byl připsán plat z hradiského panství a dům v Olomouci. Hodnota tohoto dílu převyšovala hodnotu dílu Kateřinina, a tak musela Anna Marie své mladší sestře zaplatit rozdíl ve výši necelých 700 zlatých.²⁰⁶

Karel z Lichtenštejna byl velice ctižádnostivý a jeho cílem byl vstup do nejvyšších zemských úřadů. Cestu si připravil propracovanou úvěrovou politikou po vzoru svého otce Hartmana II. z Lichtenštejna. Od začátku roku 1595 začal půjčovat ostatním šlechticům velké sumy. Podle zachovaného seznamu z roku 1605 obnášely jeho půjčky mezi léty 1598 až 1605 spolu s úroky 509422 zlatých. Mezi ty, kterým Lichtenštejn půjčil, patřil i samotný císař Rudolf II.²⁰⁷ Jediné, co tehdy Lichtenštejnovi bránilo ve jmenování císařským tajným radou, byla podle Karla Stloukala Lichtenštejnova protestantská konfese. I to Karel z Lichtenštejna zdárně vyřešil dobře promyšlenou konverzí ke katolicismu za přispění papežského nuncia Spinelliho.²⁰⁸ Na konci roku 1599 přísahal kardinálu Františkovi z Ditrichštejna věrnost katolické víře. Kromě toho jej požádal o pomoc při vyhnání nekatolických kazatelů ze svých panství a přivedení nových katolických kněží.²⁰⁹ K přestupu ke katolictví přesvědčil i svou manželku Annu Marii, která to jen těžko nesla.²¹⁰

Na podzim následujícího roku jmenoval Rudolf II. Karla z Lichtenštejna předsedou své tajné rady a také nejvyšším hofmistrem. Anna Marie následovala svého manžela do Prahy, těšila se z manželova úspěchu i ze života plného společenských událostí.²¹¹ Podle Josefa Janáčka se „snažila držet krok s novou situací, ale rozhodující obrat nezvládla. Zůstala staromódní matronou s omezenými zájmy, zakřiknutou a neatraktivní manželkou úspěšného muže velkého světa.“²¹² Jenom těžko nesla, když se její manžel začal dvořit člence pernštejnského salónu a vdově po Janovi z Pernštejna Marii Manrique de Mendoza, která byla nejenom krásná, ale na

²⁰⁶ K. Dufková, Jan Šembera, s. 169. Detailně o hospodářské situaci panství M. Vařeka, Lichtenštejnská panství, s. 245–285.

²⁰⁷ K. Stloukal, Karel z Lichtenštejna, s. 28.

²⁰⁸ Thomas Winkelbauer, Konfese a konverze. Šlechtické proměny vyznání v českých a rakouských zemích od sklonku 16. do poloviny 17. století, Český časopis historický 98, 2000, s. 476–539, zde s. 498; M. Vařeka, Lichtenštejnská panství, s. 299.

²⁰⁹ T. Winkelbauer, Konfese, s. 498.

²¹⁰ J. Janáček, Ženy, s. 100–102.

²¹¹ Tamtéž, s. 102–103.

²¹² Tamtéž, s. 103.

svou dobu také velice vzdělaná.²¹³ Veřejně upozorňovala na své neštěstí a dovolávala se soucitu. Další těžká rána pro Annu Marii přišla, když služka upustila jejího syna tak nešťastně, že na místě zemřel.²¹⁴

Lichtenštejnova aféra se nicméně po Praze brzy rozkřikla, což spolu s jejími politickými následky způsobilo, že se Lichtenštejn s Marií Manrique rozešel a pomýšlel na stažení od dvora.²¹⁵ Do funkce nejvyššího hofmistra Rudolfa II. Lichtenštejna povolal opět v letech 1606 až 1607. Ve sporu mezi Rudolfem II. a jeho bratrem Matyášem se Karel z Lichtenštejna postavil na stranu arcivévody Matyáše, který jej v roce 1608 povýšil na dědičného říšského knížete a svěřil mu Opavské knížectví.²¹⁶ Anna Marie se tak stala kněžnou. Patrně byla tichou manželkou, která svého manžele oddaně podporovala a v roce 1611 mu porodila syna Karla Eusebia.²¹⁷

Po vypuknutí stavovského povstání společně se svým mužem opustila zemi a spolu s ním žila až do jeho porážky ve Vídni. Na brněnském sněmu, který se konal po vítězství povstalců u Věstonic v srpnu 1619, byl Karlovi z Lichtenštejna zabaven majetek.²¹⁸ Po bitvě na Bílé hoře mu byl všechen majetek navrácen v restituci, mimoto byl Karel z Lichtenštejna jmenován místodržícím Království českého a stál rovněž v čele zvláštního soudu svolaného na příkaz Ferdinanda II. Stejně tak předsedal staroměstské exekuci 21. června 1621, které spolu s ním přihlížela i jeho manželka Anna Marie.²¹⁹ Císař Ferdinand II. udělil Karlovi z Lichtenštejna

²¹³ Tamtéž, s. 94–107. K pernštejnskému salonu také Pavel Marek, *Pernštejnské ženy. Marie Manrique de Lara a její dcery ve službách habsburské dynastie*, Praha 2018; P. Vorel, *Páni*, s. 259–268.

²¹⁴ M. Vařeka, *Lichtenštejnská panství*, s. 304.

²¹⁵ J. Janáček, *Ženy*, s. 104.

²¹⁶ Thomas Winkelbauer, *Lichtenštejnové jako „šlechta neznající hranice“*. Náčrt majetkového vývoje pánů a knížat lichtenštejnských v Dolních Rakousích a na Moravě v rámci politických dějin, in: *Kultury na hranici: jižní Čechy – jižní Morava – Waldviertel – Weinviertel*, Vídeň 1995; Jiří Brnovňák, *Lichtenštejnové a jejich knížecí tituly v 17. a 18. století*, *Genealogické a heraldické listy* 37, 2017, č. 3, s. 13–21.

²¹⁷ M. Vařeka, *Lichtenštejnsko*, s. 68.

²¹⁸ Jednalo se o panství Černá Hora, Lednice, Hustopeče, Plumlov, Prostějov, a Úsov; Tomáš Knoz, *Pobělohorské konfiskace. Moravský průběh, středoevropské souvislosti a obecné aspekty*, Brno 2006, s. 88–89, 128.

²¹⁹ T. Winkelbauer, *Lichtenštejnové*, s. 218; týž, *Karel z Lichtenštejna a staroměstská exekuce 21. června 1621 jako místo české paměti v zrcadle historiografie*, *Časopis Matice moravské* 131, 2012, s. 49–62; A. V. Šembera, *Páni*, s. 128.

jako výraz vděku 8. září 1622 řád Zlatého rouna.²²⁰ V pobělohorských konfiskacích Karel z Lichtenštejna výhodně zakoupil Moravskou Třebovou, Zábřeh, Kolštejn a Rudu nad Moravou, které před konfiskacemi patřily vzdálenému příbuznému jeho manželky Ladislavu Velenovi ze Žerotína. K nim přidal ještě města Uničov a Šumperk a stal se tak majitelem nejrozsáhlejšího nemovitého majetku na Moravě.²²¹

O dalším životě Anny Marie Černohorské z Boskovic je známo pouze to, že v roce 1621 darovala 35000 zlatých na vystavění paulánského kláštera ve Vranově. Zemřela 6. června 1625 na zámku v Plumlově, který nechal její manžel vystavět v roce 1600. Původně byla pochována v Opavě, ale v roce 1641 bylo její tělo přeneseno do nově postavené lichtenštejnské hrobky ve Vranově, kde byl už roku 1627 pochován její muž Karel z Lichtenštejna.²²²

3.4 Kateřina Černohorská z Boskovic

Kateřina Černohorská z Boskovic se narodila v roce 1579, dva roky po své starší sestře Anně Marii. Paprocký ve dříve zmiňované básni vychvaluje i její krásu, vznešenost a ušlechtilost stejně jako značné věno, které tvořila polovina panství jejího otce.²²³

Protože Šemberova mladší dcera Kateřina ještě nebyla v době sepsání závěti vdaná, měli její podíl z dědictví spravovat poručníci, kterými její otec jmenoval Karla z Lichtenštejna, Jakuba staršího Vojsku z Bogdunčovic, Jetřicha Podstatského z Prusinovic, Václava Nekeše z Landeka a Matyáše Ořechovského z Honbic.²²⁴ V souvislosti s Kateřininým budoucím sňatkem uvedl Jan Šembera ve své závěti: „*Všakž o tom zvláště nařizují a poroučím, a pánův poručníků svých milejch za to důvěrně žádám, aby Kateřiny dcery mej, mimo vůli její k manželství žádnému nenutili, než kohožby koli ona dobrovolně za manžela sobě zvolila, to při vůli její však žádám pánů poručníků, aby zůstalo*“.²²⁵

²²⁰ T. Knoz, *Pobělohorské konfiskace*, s. 162.

²²¹ Tamtéž, s. 179–180; M. Vařeka, *Lichtenštejnská panství*, s. 320; O. Pechová, *Moravská Třebová*, s. 32. Kromě moravských a slezských panství získal v Čechách statek Tatenice, Malé Cerhenky nebo Přítoky u Kutné Hory. Podrobněji k českým ziskům Karla z Lichtenštejna T. Knoz, *Pobělohorské konfiskace*, s. 398.

²²² K. Dufková, *Jan Šembera*, s. 179; A. V. Šembera, *Páni*, s. 128.

²²³ K. Dufková, *Jan Šembera*, s. 163.

²²⁴ Tamtéž, s. 155.

²²⁵ L. Šabatová, *Zámek Bučovice*, Archivní příloha č. XVII.

Na základě dokumentu z 20. září 1597 zdědila Kateřina po svém otci kromě poloviny peněz, klenotů, zlata, stříbra, drahého kamení, šatů a jiných cenností také díl zvaný „bučovský“. Ten zahrnoval zámek Bučovice s veškerým vybavením a hospodářskými budovami, které k němu náležely, dále bučovické a novohradské panství, tvrz, dvůr, pivovar a ves Pozořice, dům v Brně s poddanou ulicí Neustift, plat z města Uničova a ze ždánického panství a purkrechtní dům se statkem a polnostmi v městečku Čejkovicích. Spolu s doplatkem, který Kateřině musela Anna Marie zaplatit, byla cena Kateřinina podílu zhruba odhadnuta na 224500 zlatých.²²⁶

Manžela Kateřině vybral zřejmě její švagr Karel z Lichtenštejna. Už na začátku listopadu 1597 byly sepsány manželské smlouvy mezi Kateřinou a Karlovým mladším bratrem Maxmiliánem z Lichtenštejna. Formálně tyto smlouvy uváděly jako Kateřinino věno 6000 zlatých a jako svědkové v nich vystupovali poručníci, které Kateřině Jan Šembera určil, ale také další šlechtici jako například kardinál František z Ditrichštejna, nejmladší bratr Karla a Maxmiliána Gundakar z Lichtenštejna nebo Albrecht z Víckova.²²⁷

Maxmilián z Lichtenštejna následoval příkladu svého bratra a v roce 1600 konvertoval ke katolictví.²²⁸ Spolu s ním přestoupila na katolickou víru i jeho manželka Kateřina, která potom svou pozornost zaměřila na protireformační úsilí.²²⁹ Osobně se v roce 1613 zasadila o nové obsazení bučovického kostela, když tehdy zaslala list kardinálu Františkovi z Ditrichštejna s prosbou o dosazení jejího oblíbeného kazatele.²³⁰

Kateřinin manžel si zvolil vojenskou kariéru, ve které byl velmi úspěšný. V roce 1608 se stal nejvyšším zbrojířem arcivévodě Matyáše, o pět let později byl jmenován císařským radou a nejvyšším podkoním. Znovu se dočkal povýšení roku 1615, kdy na listině určené české kanceláři vystupuje jako nejvyšší štolba.²³¹ V roce 1620 se jako vůdce císařského vojska v Čechách rozhodujícím způsobem podílel na vítězství vojsk Katolické ligy.²³² O tři toky později

²²⁶ K. Dufková, Jan Šembera, s. 169. O hospodářské situaci panství detailně M. Vařeka, Lichtenštejnská panství, s. 245–285.

²²⁷ K. Dufková, Jan Šembera, s. 166.

²²⁸ T. Winkelbauer, *Konfese*, s. 500; M. Vařeka, Lichtenštejnská panství, s. 299.

²²⁹ K. Dufková, Jan Šembera, s. 169; A. V. Šembera, Páni, s. 129.

²³⁰ A. V. Šembera, Páni, s. 129.

²³¹ M. Vařeka, Lichtenštejnská panství, s. 317.

²³² T. Winkelbauer, Lichtenštejnové, s. 218; A. V. Šembera, Páni, s. 129.

pak ze své manželky učinil kněžnu, když její společně s nejmladším bratrem Gundakarem povýšil císař Ferdinand II. do knížecího stavu.²³³ Kromě toho se Ferdinand II. Habsburský odměnil Maxmiliánovi z Lichtenštejna částkou 100000 zlatých. Navíc v konfiskacích Maxmilián získal panství Ždánice a vesnice Lovčičky, Buchlovice a Luhačovice.²³⁴

Také Maxmilián z Lichtenštejna se snažil veřejně prezentovat spojení s vymřelým boskovickým rodem. Roku 1604 nařídil místním františkánům, aby každý rok 5. října drželi modlitbu za lichtenštejnskou a boskovickou rodinu k uctění jejich předků.²³⁵ U příležitosti obrácení lichtenštejnských bratrů i jejich manželek ke katolictví byla založena nová rodová hrobka.²³⁶ Novým místem posledního odpočinku Lichtenštejnů byl zvolen Vranov.²³⁷ Ten původně patřil k novohradskému panství Jana Šembery, a je možné, že na něj svého manžela upozornila právě Kateřina, která do Vranova podnikla několik poutí. Maxmilián z Lichtenštejna nechal ve Vranově vybudovat poutní kostel s lichtenštejnskou hrobkou a paulánský klášter.²³⁸

Na zakládací listině kláštera je jako zakladatelka vedle svého manžela uvedena i Kateřina Černoorská. Vranovský kostel i klášter byly vysvěceny v roce 1642. Kromě pozemku, na kterém klášter stojí, věnoval Maxmilián z Lichtenštejna klášteru také zahrady a okolí včetně několika přilehlých vesnic a k nim náležejících dvorů.²³⁹

Kateřina Černoorská s Maxmiliánem z Lichtenštejna žádné děti neměli, ale po smrti Karla z Lichtenštejna v roce 1627 se Maxmilián ujal poručnictví nad jeho synem Karlem Eusebiem, kterému také po smrti Kateřiny a Maxmiliána připadl veškerý jejich majetek.²⁴⁰

Kateřina z Boskovic po bitvě na Bílé hoře pobývala hlavně na zámku v Bučovicích, kde v lednu 1637 zemřela.²⁴¹ Stejně jako její manžel, který zemřel v dubnu 1643 na uherském tažení

²³³ T. Winkelbauer, *Lichtenštejnové*, s. 218; M. Vařeka, *Lichtenštejnská panství*, s. 312.

²³⁴ T. Knoz, *Pobělohorské konfiskace*, s. 181, 240.

²³⁵ K. Dufková, *Jan Šembera*, s. 172.

²³⁶ T. Winkelbauer, *Fürst und Fürstendiener. Gundakar von Liechtenstein, ein österreichischer Aristokrat des konfessionellen Zeitalters*, Vídeň 1999, s. 89–94.

²³⁷ Vladimír Beránek – Josef Jedlička – Josef Skutil, *Vranov u Brna. Historie a památky*, Vyškov 1940; Miroslava Ludvíková (ed.), *Poutní místo Vranov*, Brno 1997.

²³⁸ K. Dufková, *Jan Šembera*, s. 175; T. Winkelbauer, *Konfese*, s. 500–501.

²³⁹ Vladimír Beránek, *Vranov u Brna. Historie a památky*, Vranov u Brna 1940, s. 35–39.

²⁴⁰ K. Dufková, *Jan Šembera*, s. 171; A. V. Šembera, *Páni*, s. 129.

²⁴¹ A. V. Šembera, *Páni*, s. 129.

v pevnosti Raab,²⁴² byla přijata za terciáře paulánského řádu a pohřbena ve vranovské hrobce v řádovém obleku.²⁴³

²⁴² T. Winkelbauer, Lichtenštejnové, s. 219.

²⁴³ K. Dufková, Jan Šembera, s. 179.

4. Kateřina z Ludanic

4.1 Literatura

Nejcennějším pramenem, který podává zprávu o životě Kateřiny z Ludanic, je bezpochyby rozsáhlé dílo rožmberského archiváře, knihovníka a kronikáře Václava Březana.²⁴⁴ S využitím rožmberského archivu, ale také dalších šlechtických, klášterních i městských archivů a knihoven, stejně jako úřední, soukromé a zpravodajské korespondence přistoupil Václav Březan za počátku 17. století k sepsání *Historie rožmberské*. První tři její díly sepsal v letech 1602 až 1609 a vylíčil v nich vývoj rodu pánů červené pětিলisté růže od jeho bájných počátků až do smrti Petra V. z Rožmberka v roce 1545.²⁴⁵ Tyto tři díly se až na malé úryvky do dnešní doby nezachovaly, ale alespoň částečně je nahrazuje Březanovo shrnutí *Rosenberské kroniky krátký a summovní výtah*.²⁴⁶ Následně Václav Březan v letech 1610 až 1612 sepsal čtvrtý díl *Historie Rožmberské*, tedy *Život Viléma z Rožmberka*,²⁴⁷ na který navázala pátá a poslední část *Život Petra Voka z Rožmberka* vzniklá v letech 1612 až 1615.²⁴⁸ Oba poslední díly *Historie Rožmberské* zpřístupnil v edici Jaroslav Pánek pod názvem *Životy posledních Rožmberků*.

Jaroslav Pánek navázal na své zpracování Březanova díla vydáním monografie *Poslední Rožmberkové. Velmoži české renesance*, ve které detailně popsal život Viléma z Rožmberka a jeho mladšího bratra Petra Voka.²⁴⁹ Protože s životem Petra Voka byl neodmyslitelně spjat život jeho ženy Kateřiny z Ludanic, obsahuje dílo mnoho informací i o ní a jejich společném životě. Na zasedání Komise pro dějiny českých zemí a česko-polských vztahů přednesl Jaroslav Pánek o Kateřině z Ludanic referát, který později přepracoval do článku *Kateřina Rožmberská z Ludanic – historiografický model a reálná osobnost*.²⁵⁰ Informace v tomto článku vychází

²⁴⁴ J. Pánek (ed.), Václav Březan, *Životy I-II*. O Václavu Březanovi tamtéž s. 662–671. Dále Anna Kubíková, K profesnímu životu Václava Březana na rožmberském dvoře, *Výběr. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech*, 55, 2018, s. 96–100; Václav Hadač, Drobné příspěvky k životopisu a dílu Václava Březana, *Jihočeský sborník historický* 31, 1962, s. 97–111.

²⁴⁵ J. Pánek (ed.), Václav Březan, *Životy II*, s. 668.

²⁴⁶ Anna Kubíková (ed.), *Rožmberské kroniky krátký a summovní výtah od Václava Březana*, České Budějovice 2005.

²⁴⁷ J. Pánek (ed.), Václav Březan, *Životy I*.

²⁴⁸ Tamtéž II.

²⁴⁹ Týž, *Poslední Rožmberkové*.

²⁵⁰ Týž, *Kateřina Rožmberská z Ludanic – historiografický model a reálná osobnost*, in: Chládek, Oldřich – Petráček, Tomáš – Síč, Jan – Stachurová Kucrová, Veronika (edd.), *Jdi svou cestou a nech lidi*

především z dřívějších poznatků, které Pánek publikoval již v *Posledních Rožmbercích*, ale jsou zde i nové poznatky shrnuté a ucelené na jednom místě.

Pohled na každodenní život posledních Rožmberků a lidí, kteří je obklopovali, nabídla monografie *Světy posledních Rožmberků*.²⁵¹ Kolektiv autorů zachytil životy Viléma a Petra Voka z Rožmberka v kontextu předbělohorské doby a sociálních a kulturních dějin. Právě z něj na několika místech vystoupila Petrova manželka Kateřina. Její roli Petrovy manželky autoři nejvýrazněji popsali v tematickém oddílu *Intimní horizonty světů posledních Rožmberků*.

Pozornost rodu Ludaniců, z něhož Kateřina pocházela, věnoval Zdeněk Vybíral. Historii rodu vrcholící životem jeho poslední členky Kateřiny z Ludanic shrnul v článku *Zánik rodu Ludaniců*.²⁵² Soustředil se v něm především na ekonomickou a hospodářskou otázku a dále na boj o ludanické dědictví. Druhý článek, který Zdeněk Vybíral publikoval o Ludanicích, se jmenuje *Rezidence a dvůr pánů z Ludanic ve druhé polovině 16. století*.²⁵³ S pomocí archiválií uložených v Státním okresním archivu v Třeboni v něm rekonstruoval podobu dvora a hospodářství posledních Ludaniců a do detailu pojednal o soužití Kateřiny z Ludanic a Petra Voka.

4.2 Páni z Ludanic

Erbovní pověst rodu Ludaniců zachytil Bartoloměj Paprocký z Hlohol v *Zrcadle slavného markrabství moravského* podle toho, co se dočetl v polských kronikách.²⁵⁴ Před stovkami let, když francouzské vojsko chystalo noční útok na římské opevnění a francouzští vojáci tajně přelézali hradby, aby mohli otevřít bránu svému vojsku, probudila se jedna z hus podřimujících poblíž a spustila hlasitý rykot. Římský hejtman Camilius, dávný předek Ludaniců, se probudil a Francouze pobil, načež se francouzské vojsko čekající před hradbami dalo na útěk. Na památku svého hrdinství dostal hejtman Camilius erb s husou na modrém nebo zlatém poli.²⁵⁵

mlovit. Variety sociálních a kulturních dějin. Profesoru Jaroslavu Čechurovi k 66. narozeninám, Praha 2018, s. 349–359.

²⁵¹ Václav Bůžek a kolektiv, *Světy posledních Rožmberků*, Praha 2011.

²⁵² Zdeněk Vybíral, *Zánik rodu Ludaniců (vzestup a pád moravského panského rodu doby předbělohorské)*, *Časopis matice moravské* 115, 1996, č. 2, s. 225–251.

²⁵³ Týž, *Rezidence a dvůr pánů z Ludanic ve druhé polovině 16. století*, in: Bůžek, Václav – Král, Pavel (edd.), *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku*, České Budějovice 1999, s. 383–407.

²⁵⁴ B. Paprocký, *Zrcadlo slavného markrabství*.

²⁵⁵ Tamtéž, s. XXXV.

Z dochovaných pramenů jako první vystupuje Vítek, syn Soběslavův, z rodu Ludanova. Ve službách uherského krále Bély IV. se zúčastnil poselství vyslaných do Čech a na Rus, kromě toho také bojoval proti mongolským nájezdníkům. Za tyto zásluhy v roce 1256 od Bély IV. obdržel statky v nitranské oblasti Horních Uher.²⁵⁶ Na Moravě je prvním doloženým Ludanicem blíže neidentifikovaný Ladislav, který se ve dvacátých letech 15. století v okolí Olomouce účastnil husitských válek.²⁵⁷

Prvním skutečně moravským příslušníkem rodu byl Jan z Ludanic. Za manželku si vzal Kateřinu z Rataj a společně měli dva syny a dceru Anežku. Jan, starší ze synů, používal přídomek z Rokytnice, ale není jasné, kdy přesně Ludanicové tento statek nabyli. Druhý syn Hynek se oženil s Markétou z Tasova a od roku 1466, kdy koupil statek s tvrzí v Dlouhé vsi, se tituloval Dlouhoveský.²⁵⁸ Hynek z Ludanic také působil u brněnského zemského soudu. Kromě Rokytnice a Dlouhé vsi získali bratři rovněž menší statky Kokory, Rataje a Vlkoš.²⁵⁹ Uherský majetek rodu získal Janův a Hynkův nevlastní bratr Petr z Ludanic.²⁶⁰

Do panského stavu byl rod povýšen v září 1479 na sněmu v Olomouci.²⁶¹ Poprvé byli páni z Ludanic uvedeni do panských lavic na zasedání zemského soudu v Brně v přítomnosti krále Matyáše Korvína o rok později.²⁶² Tím se páni z Ludanic ocitli ve skupině 15 až 20 moravských panských rodů, které v předbělohorské době držely v rukou téměř všechnu moc na Moravě.²⁶³ Další tři generace měl podle zvyklostí rod čekat, než bude povýšen mezi starožitné panské rody. Teprve tehdy by totiž směl užívat plného společenského uznání a uplatnění. Ale bratřenci Hynek Rokytický z Ludanic a Václav Veverský z Ludanic se s uplatněním svého úřednického postavení a osobního vlivu pokusili dosáhnout uznání starobylosti dříve. Na zasedání zemského soudu v Olomouci v červnu 1502 se jim podařilo dosáhnout kompromisu. Páni z Ludanic se díky potvrzení starobylosti svého rodu uherským králem zařadili mezi starobylé

²⁵⁶ Jindřich Šebánek – Sáša Dušková (edd.), *Codex diplomaticus et epistolaris Regni bohemiae IV/1*, Praha 1962, s. 534.

²⁵⁷ *Archiv český VI*, Praha 1872, s. 415.

²⁵⁸ Z. Vybíral, *Zánik*, s. 227.

²⁵⁹ *Ottův slovník naučný XVI*, Praha 1900, s. 421.

²⁶⁰ *Tamtéž*.

²⁶¹ Tomáš Kalina (ed.), *Moravské zemské desky. Kraj brněnský II (1480–1566)*, Praha 1950, s. 4.

²⁶² Z. Vybíral, *Zánik*, s. 228.

²⁶³ J. Válka, *Dějiny Moravy I*, s. 13–60.

rody, ale mohli své postavení uplatňovat až za ostatními členy zemského soudu.²⁶⁴ Výnos zemského soudu v roce 1508 potvrdil také moravský zemský sněm.²⁶⁵

Právě politická činnost Václava Veverského z Ludanic představovala vrchol vzestupu veverské rodové větve Ludaniců. Václav Veverský zastával pravděpodobně od roku 1490 pozici nejvyššího sudího a pravidelně se tak účastnil jednání zemského soudu. Působil také v úřadu zemského podkomořího, z jehož kompetence spravoval králův majetek na Moravě.²⁶⁶ Své působení v zemských úřadech Václav Veverský majetkově opíral o panství Jemnice s centrem v městě Veverská Bitýška, které měl od roku 1496 v zástavním vlastnictví.²⁶⁷ Z manželství s Alenou z Valdštejna měl Václav Veverský syny Zikmunda, Jana a Hynka. Ani jeden z nich však nenavázal na úspěšnou kariéru svého otce a nedokázal zabránit úpadku veverské větve rodu Ludaniců. Zdá se, že zmiňovaná odnož pánů z Ludanic definitivně zanikla se smrtí Zikmundovy dcery Johanky v roce 1567.²⁶⁸

Rokytská rodová linie Ludaniců dosáhla svého vrcholu za života synů výše zmiňovaného Hynka Rokytského z Ludanic, které zplodil s Annou z Gutenštejna.²⁶⁹ Jan z Ludanic, nejstarší z Hynkových synů, dočasně opět spojil rodový majetek, když v roce 1531 koupil hrad Veveří s okolními statky.²⁷⁰ Ačkoliv byl dvakrát ženatý, po roce 1553 zemřel bezdětný a úkol udržet rodovou linii připadl jeho dvěma mladším bratrům Václavovi a Půtovi.²⁷¹

Právě Václav Chropyňský z Ludanic se ze svých bratrů nejvíce angažoval v zemské politice. Po svém otci zastával v letech 1541 až 1557 úřad moravského zemského hejtmána, ke kterému mu pomohl král Ferdinand I.²⁷² Snad i z tohoto důvodu odmítl v době prvního protihabsburského stavovského povstání spolupráci s českými stavy a udělal všechno pro to, aby se

²⁶⁴ Archiv český XVII, Praha 1899, s. 17.

²⁶⁵ Z. Vybíral, Zánik, s. 228.

²⁶⁶ Tamtéž.

²⁶⁷ Gracián Chaloupka, Jemnice do počátku 16. století (dějepisný nástin), Vlastivědný věstník moravský 7, 1952, č. 3, s. 97–107, zde s. 105–106.

²⁶⁸ Z. Vybíral, Zánik, s. 228–230.

²⁶⁹ Tamtéž.

²⁷⁰ Jan Rokytský hrad Veveří s okolním panstvím prodal opět v roce 1538 Janovi z Pernštejna; František Zřídka-veselý, Tajemný hrad Veveří, Vlastivědný věstník moravský 65, 2013, č. 1, s. 52–58, zde s. 53–54.

²⁷¹ Petr Tesař, Tlumačov I, Vyškov 1921, s. 251–252.

²⁷² J. Válka, Dějiny Moravy II, s. 24.

Morava odboje nezúčastnila. Na jaře roku 1547 přijel namísto toho do Prahy v pozici královského komisaře a nechyběl ani jako člen mimořádného soudního tribunálu.²⁷³ I přes svou náklonnost ke králi byl ale Václav Chropyňský neústupný v obraně stavovských a zemských svobod i práva stavovské náboženské svobody moravských stavů, kvůli které na brněnském zemském sněmu v roce 1550 dokonce pohrozil Ferdinandovi I., že země svá práva bude bránit a kvůli nim se raději v prach obrátí.²⁷⁴ Z manželství s Eufrosinou z Dubé měl Václav Chropyňský dva syny. Zemřel zřejmě na konci roku 1556.²⁷⁵ Jeho synové Jan a Hynek zemřeli bez potomků v roce 1568.

Půta, poslední ze synů Hynka Rokytského, měl své sídlo na Rokytnici, ke které přikoupil v roce 1554 panství Helfštejn spolu s městem Lipník nad Bečvou.²⁷⁶ Půta z Ludanic se opakovaně stal olomouckým krajským hejtmanem za panský stav, zastupoval nejvyššího komorníka a několikrát také svého bratra Václava Chropyňského ve funkci zemského hejtmana. Nikdy však nedosáhl nejvyšších zemských úřadů, ale významně se podílel na veřejném životě markrabství a patřil k politicky aktivním příslušníkům vyšší šlechty.²⁷⁷ Kromě toho také vydatně podporoval v politické činnosti svého bratra Václava Chropyňského.²⁷⁸ Zemřel 15. července 1559 a zanechal po sobě dceru Anežku a jediného syna Václava.²⁷⁹

Právě Václav z Ludanic zdědil po otci panství Helfštejn s centrem v Lipníku nad Bečvou a výnosnými statky Rokytnice a Veselíčko. Václavovi navíc po bratranci Hynkovi připadlo také panství Kvasice, které však ještě rok před svou smrtí prodal.²⁸⁰ Jeho panství se s rozlohou přibližně 197 km² řadilo ke středně velikým, podle hustoty pak patřilo k větším moravským doménám.²⁸¹

²⁷³ Z. Vybíral, Zánik, s. 232; Josef Janáček, České dějiny I/2, Praha 1984, s. 196, 273–275.

²⁷⁴ Z. Vybíral, Zánik, s. 232–234; J. Válka, Dějiny Moravy II, s. 27.

²⁷⁵ Z. Vybíral, Zánik, s. 234.

²⁷⁶ František Hrubý, Selské a panské inventáře v době předbělohorské, Český časopis historický 33, 1927, s. 264; Rostislav Vojkovský, Helfštejn. Hrad jižně od Lipníka nad Bečvou, Dobrá 2004.

²⁷⁷ J. Válka, Dějiny Moravy II, s. 26–27.

²⁷⁸ Z. Vybíral, Rezidence, s. 386.

²⁷⁹ Týž, Zánik, s. 236.

²⁸⁰ Tamtéž, s. 237.

²⁸¹ Jindřich Schulz, Majetková držba na střední Moravě v předbělohorském období, Historická Olomouc 4, 1983, s. 121; František Matějka, Osídlení Moravy před třicetiletou válkou, Sborník historický 33, 1986, s. 31–84.

Otec připravoval Václava z Ludanic na dvorskou kariéru. V osmi letech mu zajistil pobyt na dvoře vratislavského biskupa a od roku 1551 Půta z Ludanic svěřil synovu výchovu mistru Ondřeji Klatovskému z Dalmanhorstu.²⁸² Mimo to Václav z Ludanic v roce 1558 doprovázel císaře Ferdinanda I. na říšský sněm.²⁸³ Oženil se s Johankou z Lomnice a v únoru 1565 slavil v Lipníku nad Bečvou křtiny své dcery. Nelze jistě dokázat, že tato holčička byla právě Kateřina, poslední členka Ludanickeho rodu, protože prameny neuvádějí její jméno.²⁸⁴ Johanka z Lomnice zemřela v květnu 1568 a Václav z Ludanic ji následoval na podzim roku 1571 ve Vídni.²⁸⁵

4. 3 Kateřina Rožmberská z Ludanic

Přesný rok, kdy se Kateřina z Ludanic narodila, není s jistotou znám. První možností je již zmíněný rok 1565, kdy se v Lipníku konaly křtiny, ale bohužel není možné s určitostí potvrdit, zda křtěným dítětem tehdy byla Kateřina. Na rakvi Kateřiny z Ludanic je jako rok jejího narození vyryt letopočet 1567, který ostatně také upřednostňuje Jaroslav Pánek.²⁸⁶ Nejpozději se Kateřina mohla narodit o rok později, protože právě v roce 1568 zemřela její matka Johanka z Lomnice.

V rozporu s tehdejšími zvyklostmi zemřeli oba rodiče Kateřiny z Ludanic, aniž by po sobě zanechali závěti.²⁸⁷ Rodový majetek, který Kateřině s jejich skolem připadl, tedy zůstal nezajištěn proti vzdálenému příbuzenstvu a služebnictvu stejně jako tehdy zhruba čtyřletá Kateřina sama.²⁸⁸ Podle moravského zemského práva se Kateřininým poručníkem stal moravský zemský hejtman Zachariáš z Hradce, slovy Jaroslava Pánka „muž, který zasvětil život usilovnému hromadění hmotných statků s takovou důsledností, že se sotva mohl stát nezištným správcem sirotčího jmění“.²⁸⁹ Na začátku poručnictví Zachariáše z Hradce nebyl sepsán důsledný

²⁸² Z. Vybíral, *Rezidence*, s. 387. K Ondřeji Klatovskému blíže Jindřich Vančura, *Ondřej Klatovský z Dalmanhorstu*, *Časopis Národního muzea* 33, 1927, s. 114–116.

²⁸³ Z. Vybíral, *Rezidence*, s. 388.

²⁸⁴ Jméno neuvádí ani gratulace Maruše z Kunic a na Všechovicích (Státní oblastní archiv Třeboň, Cizí rody – registratura, sign. z Ludanic 130) ani pozvánky Václava z Ludanic na křtiny (tamtéž 132–136).

²⁸⁵ P. Tesař, *Tlumačov*, s. 268.

²⁸⁶ J. Pánek, *Kateřina Rožmberská*, s. 351; *týž*, *Poslední Rožmberkové*, s. 199.

²⁸⁷ *Týž*, *Kateřina Rožmberská*, s. 351–352.

²⁸⁸ *Týž*, *Poslední Rožmberkové*, s. 199.

²⁸⁹ *Týž*, *Kateřina Rožmberská*, s. 352.

inventář sirotčího majetku, jak požadovalo zemské právo. Navíc si Zachariáš z Hradce nad ludanickým dědictvím vyhradil pouze nejvyšší dohled a jeho správu svěřil bývalému hejtmánovi ludanického dominia Jakobovi staršímu Vojskovi Hříbovskému z Bogdunčovic.²⁹⁰ To ovšem neznamenal, že se důsledně nehlásil o vyúčtování všech nákladů, které měl s výchovou a vzděláváním Kateřiny z Ludanic.²⁹¹

Po potvrzení ve funkci helfštejnského hejtmana prodal Jakub Vojska Veselíčko a Rokytnici, tedy dvě ze tří ludanických panství.²⁹² Značně podhodnocená panství a nemovitosti kupovali Vojskovi rodinní příslušníci a přátelé. Jakub Vojska přitom záměrně vedl nepřehledné, zmatečné a komplikované účetnictví, které mělo zakrýt jeho majetkové machinace a defraudace.²⁹³ Jejich rozsah byl však natolik veliký, že se Zachariáš z Hradce rozhodl poručnictví nad Kateřinou ukončit a zbavit se tak právní odpovědnosti. Po třech letech poručnické správy dosáhl Zachariáš z Hradce u Maxmiliána II. toho, že císař Kateřinu zplnoletnil dáním let.²⁹⁴ V roce 1574 navíc musela Kateřina z Ludanic, které bylo mezi šesti a devíti lety a která byla těmito událostmi zcela zmatená, předstoupit před moravský zemský soud, kde převzala zbytek svého dědictví. Místo Zachariáše z Hradce na ní od té chvíle měli dohlédnout Jan mladší ze Žerotína a Hynek Brtnický z Valdštejna.²⁹⁵

Od té doby žila Kateřina z Ludanic na hradě Brtnici u Jihlavy, sídle jednoho z jejích opatrovníků Hynka Brtnického z Valdštejna.²⁹⁶ Od velmi mladého věku Kateřina vyrůstala obklopena lidmi, kterým záleželo spíše na jejím majetku než na ní. Pocit nejistoty spolu s předčasnou odpovědností, která jí se zplnoletněním připadla, zanechaly následky na jejím psychickém zdraví.²⁹⁷

²⁹⁰ Z. Vybíral, Zánik, s. 240.

²⁹¹ J. Pánek, Poslední Rožmberkové, s. 199.

²⁹² Týž, Kateřina Rožmberská, s. 352.

²⁹³ Z. Vybíral, Rezidence, s. 396–397. Podrobněji o Vojskově působnosti jako helfštejnského hejtmana týž, Zánik, s. 240–242.

²⁹⁴ Týž, Zánik, s. 242; J. Pánek, Kateřina Rožmberská, s. 352.

²⁹⁵ J. Pánek, Kateřina Rožmberská, s. 352.

²⁹⁶ Z. Vybíral, Zánik, s. 242.

²⁹⁷ J. Pánek, Kateřina Rožmberská, s. 353.

Petr Vok z Rožmberka se o Kateřinu začal zajímat v roce 1579. Na svatbu pomýšlel kvůli bezdětným manželstvím svého staršího bratra Viléma, ale také vzhledem ke svému zdravotnímu stavu.²⁹⁸ Poprvé se měl s Kateřinou setkat na začátku roku 1579 v Praze, kde tou dobou pobýval Hynek Brtnický z Valdštejna, ale z této schůzky zřejmě sešlo. S Hynkem Brtnickým se Petr Vok sešel až v doprovodu Adama II. z Hradce a své sestry Anny Hradecké z Rožmberka počátkem jara téhož roku na Moravě a předložil mu přímluvný list od císaře Rudolfa II., který mu zajistil starší bratr Vilém z Rožmberka.²⁹⁹ Svého mladšího bratra Vilém podpořil ve výběru nevěsty pravděpodobně právě kvůli helfštejnskému panství.³⁰⁰

V dopise, který poté poslala Kateřinina poručnice Kateřina Valdštejská z Kunštátu Petrově sestře Anně Hradecké z Rožmberka, stojí: „*Jest se mi panna Kačenka vyznala, že jest upřímně na pana bratra Vašnostiného laskavá*“.³⁰¹ Od začátku výpros tedy byla Kateřina z Ludanic zřejmě Petru Vokovi nakloněná. Znovu se Kateřina z Ludanic setkala se svým snoubencem v září 1579 u příležitosti svatby Anny z Hradce s Oldřichem Felixem Popem z Lobkovic.³⁰² Kateřina přicestovala se svým opatrovníkem Hynkem Brtnickým 16. září a Petr Vok, který na této významné události díky intervenci svého staršího bratra Viléma zastupoval císaře, ji nemeškal ještě ten den navštívit.³⁰³ Snoubenci spolu strávili v Jindřichově Hradci několik dní a blíže se poznali.³⁰⁴

Kateřina z Ludanic a Petr Vok z Rožmberka uzavřeli sňatek o masopustní neděli 14. února 1580 na Petrově bechyňském sídle. Téměř celé organizace svatebního veselí včetně potřeb svatební hostiny a zejména dostatku nádobí se zhostila starší sestra Petra Voka Anna Hradecká z Rožmberka.³⁰⁵ Na svatbě hráli pražští muzikanti na pozouny spolu s trubačem Viléma z Rožmberka, který se svatebního veselí účastnil i se svou třetí manželkou Annou Marií Bádenskou.³⁰⁶ Podle svatební smlouvy podepsané v ten samý den činilo Kateřinino věno formálně

²⁹⁸ Z. Vybíral, Zánik, s. 242–243.

²⁹⁹ Týž, Rezidence, s. 401.

³⁰⁰ V. Bůžek a kolektiv, Světy, s. 164–165.

³⁰¹ Státní oblastní archiv (dále SOA) Třeboň, Cizí rody (dále CR) – registratura, z Rožmberka, sign. 4/1579, fol. 461.

³⁰² Z. Vybíral, Rezidence, s. 401.

³⁰³ J. Pánek (ed.), Václav Březan, Životy II, s. 447.

³⁰⁴ Týž, Poslední Rožmberkové, s. 198–199.

³⁰⁵ Z. Vybíral, Rezidence, s. 401–402.

³⁰⁶ J. Pánek (ed.), Václav Březan, Životy II, s. 449–453.

5000 kop grošů českých. Petr Vok jí dal do zemských desk zapsat obvěnění 12500 kop grošů míšeňských na bechyňském panství.³⁰⁷

Rodiče Kateřiny, Václav z Ludanic i Johanka Ludanická z Lomnice, pocházeli z česko-bratrských rodů a stejně jako oni i jejich dcera Kateřina byla příslušnicí jednoty bratrské. Právě v souvislosti se svou vírou a manželem Petrem Vokem byla v minulosti Kateřina z Ludanic připomínána jako žena, která svého manžela přivedla k jednotě bratrské a vnesla tak do jeho života mravnost.³⁰⁸ Třináctileté děvče bylo zřejmě horlivější ve víře než její manžel. Podle Václava Březana přivedl v březnu 1583 Petr Vok na Bechyni své ženě bratrského kazatele Jindřicha Daniela Švarce ze Semanína.³⁰⁹ Právě tento muž byl také jmenován dvorským kazatelem na Bechyni.³¹⁰ Petr Vok se ovšem k jednotě bratrské přihlásil spíše na znamení vzpoury proti staršímu a úspěšnějšímu bratru Vilémovi z Rožmberka, a protože mu byla sympatická svými kulturními ambicemi.³¹¹ Dá se ovšem předpokládat, že společná víra novomanželů usnadnila Kateřině přechod do nové životní fáze.³¹² Společně navštívili v roce 1587 Mladou Boleslav, centrum jednoty bratrské v Čechách, a podobnou manifestaci podstoupili o několik měsíců později i v Lipníku nad Bečvou. Petr Vok se tam zúčastnil bratrského synodu a stoloval s bratřími, zatímco Kateřina Rožmberská se podílela na přípravě pokrmů na znamení pokory.³¹³

První léta manželství zřejmě proběhla v harmonii. Kateřina na bechyňském zámku, kde mohla bezstarostně a šťastně užívat manželova bohatství a galantnosti, teprve dospívala v ženu. Její manžel ji chápal a nijak na ní nešetřil, když ji zahrnoval svou pozorností i šperky.³¹⁴ Podle dokladů z manželské korespondence na Kateřinu nahlížel někdy jako zamilovaný muž, jindy jako shovívavý otec nabádající ji ke kázni a opatrnosti.³¹⁵ V dopisech Kateřinu oslovoval „mý

³⁰⁷ Tamtéž; V. Bůžek a kolektiv, Světy, s. 534.

³⁰⁸ Anna Císařová-Kolářová, Kateřina Rožmberská z Ludanic, in: Stloukal, Karel (ed.), Královny, kněžny a velké ženy české, Praha 1942, s. 196–202.

³⁰⁹ J. Pánek (ed.), Václav Březan, Životy II, s. 472.

³¹⁰ Týž, Poslední Rožmberkové, s. 214.

³¹¹ Tamtéž, s. 214–228.

³¹² Týž, Kateřina Rožmberská, s. 353.

³¹³ Týž, Poslední Rožmberkové, s. 227.

³¹⁴ Z. Vybíral, Rezidence, s. 402. Účty dokládající nákup luxusního zboží pro Kateřinu jsou uloženy v SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka 17/1580-1581, fol. 156, 178.

³¹⁵ J. Pánek (ed.), Václav Březan, Životy II, s. 454–455. V dopise z 1. června 1581 Petr Vok Kateřině kladl na srdce: „*A buďte obě zatím dobrý hospodyně, křiku, běhání a všetečností fraucimoře netrp, víš dobře, že máme dosti špehýrů na se*“; SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka 17, fol. 178.

ze všech nejmilejší srdce“ a ujist'oval ji, že se za ní brzy vrátí a všechny věci, které si poručila nakoupit, jí alespoň z většiny přiveze.³¹⁶ Mladičkou Kateřinu si pod svá křídla vzala její švagrová Anna Hradecká z Rožmberka, která se k ní chovala téměř mateřsky.³¹⁷ V dopisu, který Kateřině poslala v pátek po zvěstování Panny Marie 1580, ji oslovovala „*má nejmilejší paní dcero*“.³¹⁸ Podle tohoto dopisu také Kateřině posílala sazenice sedmikrásek a další semínka společně s návodem na pěstování. Mimo to slíbila, že jí pošle i sazenice karafiátů.³¹⁹

Přestože Kateřině bylo zřejmě na začátku manželství třináct let, svazek byl naplněn. Svědčí o tom přesvědčení Anny Hradecké z Rožmberka, že přechodná skleslost Kateřiny tři měsíce po svatbě byla prvním příznakem počínajícího těhotenství.³²⁰ Byla to ovšem marná naděje, Kateřina z Ludanic svému manželovi nikdy potomka neporodila. Manželské soužití Kateřiny s Petrem Vokem přesto bylo v osmdesátých letech vcelku bezproblémové. Pár společně pobýval nejenom na Bechyni, ale často navštěvoval také helfštejnské panství.³²¹

Petru Vokovi přinesl sňatek s Kateřinou kromě sblížení s moravskou a bratrskou šlechtou také moravské panství Helfštejn. Samotné předání panství se ale neobešlo bez komplikací. Kateřinin vychovatel Hynek Brtnický z Valdštejna se domáhal zaplacení výdajů za Kateřininu výbavu a svatbu, zatímco Petr Vok po něm požadoval přesné vyúčtování spolu s truhlami se stříbrem. Obvinění ze zjištěných úmyslů se Hynka Brtnického hluboce dotklo. Odmítl předat helfštejnské panství, dokud se celá záležitost nevyřeší, a Petru Vokovi nezbylo než ustoupit. Na zemském sněmu v Olomouci v srpnu 1580 tak mohla Kateřina Rožmberská z Ludanic nechat vepsat do zemských desk, že helfštejnské panství přijímá s manželem do společného vlastnictví.³²² Po převzetí manželčina majetku do správy Petr Vok projevil značný zájem o podezřelé účty poručnické správy, které poškodily nejen jeho manželku, ale rovněž jeho samotného. S podporou staršího bratra Viléma a s pomocí Zdeňka Kavky z Říčan, který byl dávným přítelem Rožmberků i Kateřinina otce Václava z Ludanic, se Petr Vok pokusil získat zpět i ztracený majetek, ale setkal se pouze s odporem bývalých poručníků Kateřiny.³²³ Když Petr Vok pobídl

³¹⁶ SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka 17, fol. 156, 178.

³¹⁷ J. Pánek, *Poslední Rožmberkové*, s. 212.

³¹⁸ SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka 19, fol. 5–6.

³¹⁹ Tamtéž.

³²⁰ J. Pánek, *Kateřina Rožmberská*, s. 354.

³²¹ Týž (ed.), *Václav Březan, Životy II*, s. 456, 461, 463, 472, 479, 485.

³²² Tamtéž, s. 456–457; týž, *Poslední Rožmberkové*, s. 210.

³²³ Týž (ed.), *Václav Březan, Životy II*, s. 355.

Zachariáše z Hradce ke složení účtů z jeho správy ludanického dědictví a poukázal na zjištěné majetkové machinace, dočkal se od Zachariáše z Hradce pouze urážek.³²⁴

V celé věci měl rozhodnout soud. K němu ale nikdy nedošlo hned z několika důvodů. Předně byl 19. července 1582 střelnou zbraní zavražděn klíčový svědek Petra Voka Zdeněk Kavka z Říčan. Zhruba ve stejné době se obnovil bratrský spor Petra Voka s Vilémem s Rožmberka, který poté přestal svého bratra podporovat. Třetí nešťastnou událostí se stalo nové Petrovo obvinění Kateřinina bývalého vychovatele Hynka Brtnického ze zjištěných úmyslů. Se ztrátou podpory už nemělo smysl ve sporu dál pokračovat, a tak z ludanického dědictví zbylo jen panství Helfštejn s městem Lipník nad Bečvou.³²⁵

Kateřina Rožmberská a Petr Vok si po deseti letech manželství prošli závažnou krizí. Kateřina s největší pravděpodobností navázala až příliš intimní vztah s rytířem Jindřichem Sobkem z Kornic, jedním z komorníků Petra Voka.³²⁶ Učinila tak v době, kdy nebylo neobvyklé nechat svou nevěrnou manželku zazdíť. Navíc odjela 15. září 1590 na helfštejnské panství, aniž by se manžela dovolila, a bez ohledu na hrozící veřejný skandál na něm šest týdnů pobývala. Petr Vok projevil vůči své manželce velké pochopení a schovívavost. V dopisech jí vytýkal porušení manželského slibu a provinění proti Bohu a nabádal ji k návratu do Bechyně, ale zároveň jí v nich slíbil odpuštění.³²⁷ Kateřina se opravdu vrátila, ale její manželství s Petrem Vokem již zůstalo narušeno.³²⁸ Kromě výše zmíněných problémů přispěla k manželské krizi také Kateřinina marnotratnost a nezodpovědnost ve chvílích, kdy se prohlubovaly finanční problémy jejího manžela.³²⁹ Například podle dopisu, který Kateřině poslala manželka komorníka Petra Voka Hedvika Varynová, si Kateřina vyžádala přípravek na pleť od jisté Židovky z Prahy. Hedvika Varynová o něm napsala, že je „*drahý [...] mnohem draší než u nejlepších apatykářů dryják*“.³³⁰ Kromě toho z dopisu vyplývá, že podle Hedviky Varynové bylo přípravku skutečně málo. Přestože si na to Židovce stěžovala: „*Vona ji proto víc nechce udělati, praví, že slyšela o*

³²⁴ Podrobněji o snahách Petra Voka z Rožmberka o navrácení ludanického dědictví Z. Vybíral, Zánik, s. 243–249.

³²⁵ Tamtéž, s. 248–249.

³²⁶ J. Pánek, Kateřina Rožmberská, s. 356.

³²⁷ Týž (ed.), Václav Březan, Životy II, s. 497.

³²⁸ Týž, Kateřina Rožmberská, s. 356.

³²⁹ Týž, Poslední Rožmberkové, s. 200.

³³⁰ SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka 11, fol. 96.

paní z Rozenberga, že zde ráčíte bejti k soudu, a tak že vona chce sama s Vaší Milostí mluvit“.³³¹

Po smrti Viléma z Rožmberka roku 1592 stanul Petr Vok v čele rožmberského domu a musel čelit značnému tlaku věřitelů. Ve snaze odvrátit bankrot musel prodat kromě mnoha rožmberských panství také dědictví své manželky, které zakoupil luterán Hynek Bruntálský z Vrbna.³³² Přestože Kateřina z Ludanic nechápala vážnost celé situace a prodeji ludanického panství se snažila všemožně zabránit, došlo k němu v roce 1593.³³³

Majetková transakce ještě více zhoršila už tak napjaté vztahy Kateřiny s jejím manželem. Mnohem více je ale narušovalo Kateřinino zhoršující se psychické zdraví.³³⁴ Zvláště po odjezdu Petra Voka na výpravu proti Osmanům v září 1594³³⁵ propadla Kateřina chorobným úzkostem, osamění a hysterii. Trpěla utkvělou představou, že Petr Vok pobývá v Praze a že za ním musí jet.³³⁶ Přestože Petr Vok před svým odjezdem pověřil Adama Záhorku a Václava staršího Víta ze Rzavého dohledem nad manželkou,³³⁷ odjela Kateřina ze zámku v Českém Krumlově do Kuklova, kde strávila noc na slámě ve společnosti dvou služebnic a dvorní trpaslice, přestože měla připravené pokoje v tamním zámku.³³⁸

Rožmberští úředníci si se svou vladařkou nevěděli rady, a tak jim nezbylo než informovat listem Petra Voka.³³⁹ Václav starší Vít ze Rzavého Petru Vokovi 17. října 1594 poslal dopis, ve kterém mimo jiné uvedl, že Kateřinu od Petrova odjezdu viděl jen jednou, protože se zavírala v pokojích fraucimoru.³⁴⁰ Ani vlastnoručně psané dopisy, které Petr Vok své manželce posílal, zřejmě moc nepomáhaly („*ani tomu psaní Vaší Milosti neráčí věřiti, že to ruka vaší milosti*“).³⁴¹

³³¹ Tamtéž.

³³² J. Pánek, *Poslední Rožmberkové*, s. 284.

³³³ Týž, *Kateřina Rožmberská*, s. 356.

³³⁴ Z. Vybíral, *Rezidence*, s. 404.

³³⁵ J. Pánek, *Poslední Rožmberkové*, s. 278–282; V. Bůžek a kolektiv, *Světy*, s. 119–125; Jaroslav Pánek, *Podíl předbělohorského českého státu na obraně střední Evropy proti osmanské expanzi*, *Český časopis historický* 36, 1988, s. 71–84.

³³⁶ V. Bůžek a kolektiv, *Světy*, s. 536.

³³⁷ SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 10/1594, fol. 265.

³³⁸ Tamtéž; J. Pánek (ed.), *Václav Březan, Životy II*, s. 520–522.

³³⁹ J. Pánek, *Kateřina Rožmberská*, s. 356.

³⁴⁰ SOA Třeboň, CR – registratura, z Rožmberka, sign. 21/1594, fol. 351–352.

³⁴¹ Tamtéž.

Kateřina totiř po jeho přečetné poruila zapřahnout kon a chtěla se za Petrem Vokem rozjet do Prahy, coř ji Vt starší nakonec rozmluvil, protože na panství nezůstali řdn kon ani vozy.³⁴²

Petr Vok krátce na to manželce z vliřte poslal dalř dopis psan vlastní rukou, ve kterm mimo jiné stálo: „*Také tobě vřecko, co jsi proti mně učinila, i bez tv prosby odpouřtm. A prosím, pečuj o to, ať by také Pán Bůh odpustil vřecky viny a hříchy tv, také abychom, jestliže nebude v tomto řivot, ale v budoucím radostn, kdeř lépe o sobě smysliti budeme, se shledali a na věky s sebou přebval*“.³⁴³ Stejn jako v minulosti Kateřině tedy vřechny prohřeřky prominul, ujistil ji svou lskou a jemn ji nabádal k vtř kázni. Kromě manřelsk lsky vřak jeho pohnutkou zcela jistě byl i strach ze smrti na odlehlm tařen a z toho, že uř by se v řivot se svou manželkou nemusel shledat.

I přes to vřechno nechal Petr Vok pro Kateřinu v Českm Krumlově vybudovat dstojn zázemí. O Kateřinu se staral poetn fraucimor tvořen ař 23 dvkami z rodín niř slechty, zameckch uřednk, mřřan i venkovan.³⁴⁴ Kromě nich k fraucimoru přsluřely i trpaslice Anička a Barborka.³⁴⁵ Petr Vok vynakládal na fraucimor znan finann prostředky nehled na celkovou finann tíseň rořmberskho dominia.³⁴⁶lenky rořmberskho fraucimoru ron dostávaly i troje nov řaty, několik párů bot i jin oděvní doplnky, vře z materiálů podle jejich vberu pořizováno na výročních trzích v Linci.³⁴⁷ Mladm dvkm v Kateřinn fraucimoru byla k dispozici zvlstn učitelka Markéta Tnsk.³⁴⁸ Odlenek fraucimoru vyřadovlo souřt s duřevn nemocnou Kateřinou nemalou obř a sebezapření. Pro nkter s nich to nebylonosn, a tak zřejmě z tohoto důvodu v září 1596 několik urozených dam rořmbersk fraucimor opustilo.³⁴⁹

³⁴² Tamteř.

³⁴³ J. Pánek (ed.), Václav Březan, *řivoty II*, s. 523.

³⁴⁴ Milena Hajn, Rořmbersk fraucimor. řensk řivel na aristokratickm dvoře koncem předbělohorské doby, *Jihoesk sborník historick 69–70, 2000–2001*, s. 5–27, zde s. 21.

³⁴⁵ V. Břek a kolektiv, *Světy*, s. 275.

³⁴⁶ J. Pánek, *Kateřina Rořmbersk*, s. 356.

³⁴⁷ M. Hajn, Rořmbersk fraucimor, zde s. 12–13. K zahraničním nákupům česk slechty Václav Břek, *Zahrann trhy a kultura řlechtickch dvorů v předblohorskch českých zemích*, *esk časopis historick 89, 1991*, s. 692–713.

³⁴⁸ V. Břek a kolektiv, *Světy*, s. 537.

³⁴⁹ J. Pánek (ed.), Václav Březan, *řivoty II*, s. 531. Z fraucimoru Kateřiny Rořmbersk z Ludanic 7. září 1596 odeřly Aneřka z Gutntejna, Kunegunda Pruskovsk z Gutntejna a Sidonie ze řternberka.

Ačkoliv návrat Petra Voka z uherského tažení situaci na čas uklidnil, Kateřininy psychické problémy neustaly nadobro. Václav Březan poznamenal, že 23. února 1596 Kateřina trpěla pomnutím smyslů, chovala se podivně a říkala nesmysly, což podle něj pramenilo z nevyspání.³⁵⁰ V roce 1599 se silné hysterické záchvaty a halucinace Kateřině vrátily natrvalo. V té době se o ni staraly především Magdaléna Novohradská z Kolovrat, vdova po Adamovi II. z Hradce Kateřina Hradecká z Montfortu a dvorský lékař Buttonius.³⁵¹

Kateřina Rožmberská z Ludanic zemřela 22. června roku 1601 v šest hodin ráno na zámku v Českém Krumlově. V posledních chvílích u ní seděla Kateřina Hradecká z Montfortu.³⁵² Před smrtí pak Kateřina přijala svaté přijímání od svého kazatele Matěje Cyra a se všemi se smířila.³⁵³ Smrt Kateřiny Rožmberské z Ludanic pro ni zřejmě byla vysvobozením, znamenala ovšem zánik dvou významných panských rodů. Její pohřeb proběhl 29. března 1602. Petr Vok, Volf Novohradský z Kolovrat, Jan Zrinský ze Serynu³⁵⁴ a fraucimor doprovodil její tělo do vyšebrodského kláštera, kde bylo uloženo do rožmberské hrobky.³⁵⁵

³⁵⁰ Tamtéž, s. 530.

³⁵¹ Z. Vybíral, *Rezidence*, s. 405.

³⁵² J. Pánek (ed.), Václav Březan, *Životy II*, s. 555–556.

³⁵³ V. Bůžek a kolektiv, *Světy*, s. 567.

³⁵⁴ Václav Bůžek – Ondřej Jakubec – Pavel Král, Jan Zrinský ze Serynu. *Životní příběh synovce posledních Rožmberků*, Praha 2009.

³⁵⁵ J. Pánek (ed.), Václav Březan, *Životy II*, s. 561–562.

5. Lukrecie Nekešová z Landeka

5.1 Literatura

V roce 1931 vyšel v periodiku *Naše Valašsko* článek Karla Koblihy o rodu Nekešů z Landeka.³⁵⁶ Autor v něm popsal kořeny rodu a větší pozornost věnoval Zikmundovi a zvláště Václavu Nekešovi z Landeka, otci a strýci poslední členky rodu Lukrecie. Cenné informace uvedl Karel Kobliha o prvních nápadnících Lukrecie Nekešové. Zaměřil se i na její první manželství s Arklebem z Víckova, ale na rozdíl od pozdějších historiků popsal druhé manželství Lukrecie jen zběžně.

První článek věnovaný Lukrecii Nekešové z Landeka s názvem *Lukrecie Nekšovna z Landeku. První manželka Albrechta z Valdštejna* publikovala Vlasta Fialová v roce 1934.³⁵⁷ Jeho cílem bylo vyvrátit rozšířený mýtus o Lukrecii Nekešové jako bohaté stařeně, se kterou se oženil mladý Albrecht z Valdštejna. Autorka v něm krátce shrnula historii rodu Nekešů z Landeka a popsal Lukreciin život, její první manželství s Arklebem z Víckova, druhé manželství s Albrechtem z Valdštejna i jejich společný boj o dědictví po Lukreciině strýci Václavu Nekešovi z Landeka. Podrobně se zápasem Lukrecie Nekešové z Landeka a jejího druhého manžela Albrechta z Valdštejna o dědictví po jejím strýci zabýval David Liška v článku *Ke sporu o dědictví po Václavu Nekšovi z Landeku*.³⁵⁸

Roku 1934 vyšla monografie s názvem *Tělesná stavba Albrechta z Valdštejna, vévody frýdlantského, a jeho první choti Lukrecie Nekšovy z Landeku*.³⁵⁹ Podle archeologického výzkumu pozůstatků Albrechta z Valdštejna a jeho první manželky v jedné kapitole autoři popsali ostatky Lukrecie Nekešové z Landeka tak, jak se do té doby dochovala v bývalém kapucínském klášteře v Mnichově Hradišti.³⁶⁰

³⁵⁶ Karel Kobliha, *Nekšové z Landeku*, *Naše Valašsko* 2, 1931, s. 18–25.

³⁵⁷ Vlasta Fialová, *Lukrecie Nekšovna z Landeku. První manželka Albrechta z Valdštejna*, *Český časopis historický* 40, 1934, s. 125–136.

³⁵⁸ David Liška, *Ke sporu o dědictví po Václavu Nekšovi z Landeku*, *Vlastivědný věstník moravský* 49, 1997, č. 3, s. 280–286.

³⁵⁹ Jindřich Matiegka – Jiří Malý, *Tělesné pozůstatky Albrechta z Valdštejna, vévody frýdlantského, a jeho první choti Lukrecie Nekšovy z Landeku*, Praha 1934.

³⁶⁰ *Tamtéž*, s. 10.

V nedávné době o rodu Nekešů z Landeka a jejich poslední člence Lukrecii Nekešové vyšel drobný článek zlínského archiváře Davida Valůška *Nekešové z Landeku aneb kterak Albrecht z Valdštejna na Moravě k penězům přišel*.³⁶¹ Autor v něm opět shrnul rodovou historii Nekešů z Landeka a zaměřil se na Lukrecii Nekešovou jako majetnou nevěstu, díky které Albrecht z Valdštejna lehce zbohatl.

Monografie *Nekešové z Landeku na lukovském panství* od Víta Němce je doposud nejmodernějším shrnutím dosavadních historických poznatků o dějinách rodu.³⁶² Soustředí se na historii rodu Nekešů spojenou s lukovským panstvím. Kniha obsahuje pojednání o původu Nekešů z Landeka předtím, než získali lukovské panství, o lukovské větvi rodu a poslední majitelce Lukova Lukrecii Nekešové. Cenná je i poslední kapitola, ve které autor shrnul putování ostatků Lukrecie a jejího druhého manžela Albrechta z Valdštejna.

Jako u předchozích dívek i o Lukrecii Nekešové z Landeka lze nalézt informace v biografii jejího manžela. Cenné poznatky o dějinách Nekešů z Landeka i jeho poslední člence přinesla zejména obsáhlá monografie *Valdštejn a jeho doba* od Josefa Janáčka.³⁶³

5.2 Nekešové z Landeka

Původ Nekešů z Landeka není přesně objasněn. Podle Bartoloměje Paprockého z Hlohova pocházel rod z Litvy. Aby vysvětlil rodový znak Nekešů, tedy kentaura s napnutým lukem, popsal v *Zrcadle slavného markrabství moravského* pověst o původu litevského národa, který má stejný znak. Za vlády římského císaře Nera požádal jakýsi muž, aby směl vzít shromážděné společenství lidí, které by jinak císař dal popravit, a usadit se v doposud neobydlené oblasti říše. Zároveň slíbil, že poté budou císaři odvádět příslušné daně. Císař svolil, ale když Římané požadovali zaplacení daně, lid odmítl, a tak proti němu Římané vyslali vojsko. Předkové litevského národa odešli ze svého města a vydali se na východ, kde se uprostřed lesů a bažin setkali s národem kentaurů. Protože se proti nim tyto tvorové shlukli dohromady a natahovali své luky k útoku, kníže příchozího národa spolu se svými muži zajal vůdce kentaurů a zbytek zahnal do lesů. Na památku svého vítězství potom začal kníže užívat kentaura s napjatým lukem jako svůj znak.³⁶⁴

³⁶¹ David Valůšek, *Nekešové z Landeku, aneb kterak Albrecht z Valdštejna na Moravě k penězům přišel*, Valašsko 24, 2010, s. 4–8.

³⁶² Vít Němec, *Nekešové z Landeka na lukovském panství*, Lukov 2014.

³⁶³ Josef Janáček, *Valdštejn a jeho doba*, Praha 1978.

³⁶⁴ B. Paprocký, *Zrcadlo slavného markrabství*, s. CCCXVa–CCCXVI.

Dnešní historiografie se kloní k názoru, že Nekešové z Landeka pocházeli z oblasti Chebska. Prvním doloženým předkem rodu byl Linhart Nekeš, zmiňovaný v chebské městské knize v roce 1470 jako patricius, tedy hlava vlivné městské rodiny a člen městské rady.³⁶⁵ Právě jeho syny Jana, Kašpara a Linharta povýšil císař Maxmilián I. do šlechtického stavu německy psanou listinou ze 14. dubna 1494. Do erbu jim dal bílého kentaura se žlutými vlasy a vousy a napjatým lukem na modrém poli. Nad ním byla umístěna helma společně s modrými a žlutými fanfrnochy, na kterých stál ten samý kentaur.³⁶⁶ V té době bratři užívali pouze jméno Nekešové. Přídomek z Landeka byl podle Paprockého poprvé použit na náhrobním kameni z roku 1503.³⁶⁷

Rod Nekešů z Landeka se v následujících letech rozdělil na chebskou a moravskou větev. Linhart mladší Nekeš se stal zakladatelem chebské větve, která patřila k váženým měšťanům Chebu.³⁶⁸ Nebyla ovšem příliš majetná a na počátku 17. století město opustila. Poslední zmínka o chebské větvi Nekešů z Landeka pochází z nedalekého Sokolova z roku 1722.³⁶⁹

Jeden z bratrů Linharta mladšího Nekeše se stal zakladatelem moravské větve rodu. Podle Bartoloměje Paprockého to byl Jan Nekeš z Landeka, který se podle něj usadil v Sedleci u Kutné Hory, kde se živil rudokupectvím.³⁷⁰ Právě jemu náležel náhrobní kámen v tamním klášteře, na kterém byl vyryt nápis „*Anno 1503 obiit generosus vir, dominus Joannes Nekess a Landeck, in vigilia Sanctae et individuae Trinitatis, cui anima vivat Deo*“.³⁷¹ Josef Janáček považuje za pravděpodobnější, že předkem moravské linie rodu byl třetí z bratrů Kašpar, protože v dobových pramenech se jej už nepodařilo nikde nalézt, a proto nelze vyloučit, že právě jeho potomci se usadili na Moravě v první polovině 16. století.³⁷²

První doložený člen rodu Nekešů na Moravě Zikmund Nekeš z Landeka, potomek Jana či případně Kašpara Nekeše, přišel na Moravu nejpozději v roce 1526, kdy zakoupil první tři

³⁶⁵ V. Němec, Nekešové z Landeka, s. 8–9.

³⁶⁶ K. Koblíha, Nekšové z Landeku, s. 18.

³⁶⁷ Nacházel se v klášteře Matky Boží v Sedleci u Kutné Hory v kůru kostela svatého Ondřeje; B. Paprocký, Zrcadlo slavného markrabství, s. CCCXVII.

³⁶⁸ D. Valůšek, Nekešové z Landeka, s. 4.

³⁶⁹ V. Němec, Nekešové z Landeka, s. 9.

³⁷⁰ Tamtéž, s. 10.

³⁷¹ B. Paprocký, Zrcadlo slavného markrabství, s. CCCXVII.

³⁷² J. Janáček, Valdštejn, s. 74.

díly panství Kuřim. Čtvrtý díl kuřimského panství přikoupil v roce 1529.³⁷³ V Kuřimi vybudoval tvrz a nejspíše to byl on, kdo tam dal také postavit pivovar.³⁷⁴ Ve třicátých letech 16. věku se Zikmund Nekeš často setkával se členy rozvětveného rytířského rodu Prusinovských z Víckova. Zřejmě v této době vzniklo mezi oběma rody silné přátelské pouto.³⁷⁵ Po smrti své první manželky se Zikmund Nekeš podruhé oženil s dcerou Přemka z Víckova, moravského podkomořího.³⁷⁶ Zikmund Nekeš zemřel nejdéle v roce 1547 a zanechal po sobě syny Jana a Přemka a dceru Bohunku.³⁷⁷ Jejich poručníky se stali jejich dědeček z matčiny strany Přemek z Víckova a olomoucký biskup Jan XVI. Dubravius.³⁷⁸

Vzhledem k tomu, že Přemek z Víckova sídlil v Prusinovicích, vzdálené kuřimské panství mohl spravovat jen těžko, a tak jej na jaře 1546 prodal městu Brnu³⁷⁹ a prodej nechal v roce 1547 zapsat do zemských desk.³⁸⁰ Místo prodaného panství zakoupili poručníci pro sirotky panství Vsetín a Lukov od Jana z Pernštejna, respektive Jana z Kunštátu.³⁸¹ Nově pořízená panství se skládala z městeček Frýštát, Vsetín, Slušovice a Pržno a celkem 36 vesnic. Jan a Přemek

³⁷³ František Matějek (ed.), *Moravské zemské desky. Kraj olomoucký II 1480–1566*, Brno 1948, s. 188, 197–198.

³⁷⁴ Kolektiv autorů, *Kuřim 1226–1996*, Brno 1997, s. 17, 52.

³⁷⁵ D. Valůšek, *Nekešové z Landeka*, s. 4.

³⁷⁶ K. Koblíha, *Nekšové z Landeku*, s. 19. K Přemkovi z Víckova více Hana Seichterová, *Podkomoří Markrabství moravského V. Přemek z Víckova. Podkomoří a hofrychtěř 1546–1561*, Olomoucký archivní sborník 18, 2020, s. 70–78.

³⁷⁷ Rok smrti Zikmunda Nekeše z Landeka není určen s jistotou. J. Janáček uvádí rok 1547; J. Janáček, *Valdštejn*, s. 75. K. Koblíha poukazuje na to, že Zikmund Nekeš zemřel před rokem 1547; K. Koblíha, *Nekšové z Landeku*, s. 20. V. Němec pouze udává, že Zikmund Nekeš zemřel před rokem 1546; V. Němec, *Nekešové z Landeka*, s. 12. D. Valůšek uvádí rok 1542; D. Valůšek, *Nekešové z Landeka*, s. 4.

³⁷⁸ V. Němec, *Nekešové z Landeka*, s. 11.

³⁷⁹ Archiv města Brna, fond A 1/1, Sbirka listin, mandátů a listů, č. 1412. Ke koupi panství nověji Hana Jordánková – Ludmila Sulitková, *Předbělohorské Brno. Hospodářský potenciál města a sociální situace jeho obyvatel*, Brno 2020, s. 163–176. K hospodářskému profilu kuřimského panství po jeho koupi Brnem Bronislav Chocholáč, *Hospodaření na městském statku Kuřim v předbělohorské době*, in: Kokojanová, Michaela (ed.), *Měšťané, šlechta a duchovenstvo v rezidenčních městech raného novověku (16. – 18. století)*, Prostějov 1997, s. 105–115.

³⁸⁰ F. Matějek (ed.), *Moravské zemské desky. Kraj olomoucký II*, s. 329.

³⁸¹ V. Němec, *Nekešové z Landeka*, s. 11–12.

Nekešové převzali své dědictví jako nedílné v roce 1557 a spravovali jej společně. Přemek Nekeš nicméně již v roce 1562 zemřel.³⁸²

Jediným majitelem vsetínského a lukovského panství se stal Jan mladší Nekeš z Landeka. Svého bratra přežil jen o šest let, ale z manželství s Barborou Bítovskou ze Slavíkovíc po něm zůstali dva synové Zikmund a Václav. Kvůli nepřilíš dobrému zdravotnímu stavu si vyžádal od zeměpána mocný list, díky němuž mohl sepsat kšaft.³⁸³ V něm svým synům jako poručníky stanovil svou manželku Barboru Bítovskou, Zdeňka Kavku Říčanského z Řičan, Přemka z Víckova a Jana Závíše Bítovského. Dědictví mělo chlapcům připadnout ve chvíli, až bude staršímu Zikmundovi dvacet let.³⁸⁴ Správu nekešovského majetku vykonával deset let jeden z poručníků Zdeněk Kavka z Řičan.³⁸⁵ Zikmund a Václav Nekešové převzali dědictví po otci kolem roku 1580 a rozdělili si je. Zikmund převzal panství Vsetín, zatímco Václavovi připadlo lukovské panství, ke kterému v roce 1587 vyženil panství Rymice.³⁸⁶

Zikmund Nekeš z Landeka zastával v mládí na dvoře císaře Rudolfa II. funkci jeho truksase, tedy jídlonoše, a v jednom záznamu je titulován také jako Fürschneider neboli kraječ.³⁸⁷ Za manželku si na jaře 1581 vzal Magdalenu Muchkovou z Bukova, která mu mezi léty 1582 a 1584 porodila jedinou dceru Lukrecii. Po Magdalenině smrti se Zikmund oženil ještě jednou, a to v červenci 1585 s Annou z Kunštátu, ale z tohoto manželství nevzešly žádné děti.³⁸⁸ Zikmund Nekeš z Landeka zemřel v roce 1591. Jeho vdova Anna z Kunštátu se brzy poté znovu provdala za Václava Tetoura z Tetova.³⁸⁹

5.3 Lukrecie Nekešová z Landeka

Jak již bylo napsáno výše, Lukrecie Nekešová z Landeka se narodila mezi léty 1582 a 1584 Zikmundu Nekešovi z Landeka a jeho první manželce Magdaleně Muchkové z Bukova.

³⁸² Tamtéž.

³⁸³ K. Koblíha, Nekešové z Landeku, s. 21.

³⁸⁴ František Matějka – Alois Kocman (edd.), Moravské zemské desky. Kraj olomoucký III 1567–1642, Praha 1953, s. 13.

³⁸⁵ D. Valůšek, Nekešové z Landeka, s. 5.

³⁸⁶ J. Janáček, Valdštejn, s. 76.

³⁸⁷ V. Němec, Nekešové z Landeka, s. 13.

³⁸⁸ Tamtéž.

³⁸⁹ D. Valůšek, Nekešové z Landeka, s. 6.

Po smrti otce vyrůstala Lukrecie na hradě Lukov v péči svého strýce a poručníka Václava Nekeše z Landeka, avšak v době růstu a dospívání na ni měla největší vliv Václavova první manželka Barbora Podstatská z Prusinovic.³⁹⁰ Zdá se, že to byla právě Barbora Podstatská, která se sama v roce 1598 vzdala luterské víry a podle dobových jezuitských zpráv se stala horlivou katoličkou, kdo přivedl Lukrecii ke katolictví.³⁹¹

Už v roce 1595 projevil zájem o Lukrecii, jejíž věno tvořilo celé vsetínské panství, první nápadník. Byl jím Albrecht ze Šlejnic.³⁹² K dispozici měl přímluvný list, v němž císař Rudolf II. chválil jeho šlechtné chování a spříznění s mnoha vzácnými rody a neopomněl přidat svůj vlastní souhlas s případným sňatkem. Podle Albrechta ze Šlejnic by Lukrecie ke sňatku byla svolila, ale její přátelé a poručníci tomu nebyli nakloněni.³⁹³ Lépe nepořídil ani druhý šlechtic, který usiloval o Lukreciinu ruku v manželství. Také Vilém z Vřesovic a z Doubravské hory na Posedlicích, za kterého se rovněž přimlouval Rudolf II. v listu ze 4. září 1598, se od Lukreciina strýce vrátil s nepořízenou.³⁹⁴ Není bez zajímavosti, že první přímluvný list Rudolfa II. byl adresován Lukrecii samotné, zatímco ve druhém listu se již panovník obracel na jejího strýce Václava Nekeše.³⁹⁵

Uspěl až třetí z Lukreciiných nápadníků. Arkleb z Víckova, který se narodil v roce 1561, byl blízkým rodinným přítelem a příbuzným Václava Nekeše.³⁹⁶ V době, kdy usiloval o Lukreciinu ruku, už dvakrát ovdověl a vyznáním náležel k evangelíkům. Protože tomuto spojení byl Lukreciin strýc Václav Nekeš nakloněn, Lukrecie se za Arkleba z Víckova provdala již na jaře 1599.³⁹⁷ Svého prvního manžela se Lukrecie pokusila přivést ke katolictví, a to i s pomocí Bartoloměje Paprockého z Hlohol, kterého znala osobně.³⁹⁸ Právě jí Paprocký věnoval spis *Rozmlouvání kolátora s farářem, velmi pěkné a každému křesťanskému člověku užitečné,*

³⁹⁰ V. Fialová, Lukrecie Nekšovna, s. 128–129.

³⁹¹ D. Valůšek, Nekešové z Landeka, s. 6.

³⁹² V. Fialová, Lukrecie Nekšovna, s. 129.

³⁹³ K. Kobliha, Nekšové z Landeku, s. 23.

³⁹⁴ V. Fialová, Lukrecie Nekšovna, s. 129.

³⁹⁵ K. Kobliha, Nekšové z Landeku, s. 23.

³⁹⁶ V. Fialová, Lukrecie Nekšovna, s. 129.

³⁹⁷ V. Němec, Nekešové z Landeka, s. 21.

³⁹⁸ V. Fialová, Lukrecie Nekšovna, s. 130.

ve kterém na rozhovoru katolického kněze s evangelickým kolátorem ukazuje přednosti katolické víry.³⁹⁹ Kromě toho zde Paprocký vzpomínal na dobrodiní a užitečné rady, které obdržel od Lukreciina otce Zikmunda i jejího strýce Václava.⁴⁰⁰ Je pravděpodobné, že spis mířil na Lukreciina manžela, ale Arkleb z Víckova zůstal přesvědčeným evangelíkem.⁴⁰¹

V roce 1599, kdy se Lukrecie Nekešová provdala za Arkleba z Víckova, zemřela manželka Václava Nekeše Barbora Podstatská, aniž by některé z dětí, které manželovi porodila, přežilo do dospělosti.⁴⁰² Po její smrti se Václav Nekeš oženil ještě dvakrát. Roku 1600 si vzal za manželku Dorotu z Drnovic, která zemřela pouhé dva roky po svatbě opět bez dětí.⁴⁰³ Tou dobou také narůstal politický význam Václava Nekeše. Spolu se svým přítelem a manželem jeho neteře Lukrecie Arklebem z Víckova zasedal jako přísedící u zemského soudu za rytířský stav.⁴⁰⁴ Jako dobrého katolíka jej kardinál František z Ditrichštejna navrhoval v březnu 1602 na místo podkomořího Markrabství moravského.⁴⁰⁵ Václav Nekeš z Landeka dosáhl dne 28. července 1604 povýšení do panského stavu, tento titul nicméně zůstal pouze jemu.⁴⁰⁶ Ani se třetí a poslední manželkou Annou Marií z Thurnu, kterou si vzal v roce 1606, totiž Václav Nekeš žádné děti neměl.⁴⁰⁷

I z tohoto důvodu požádal Václav Nekeš císaře Rudolfa II. o vystavení mocného listu, aby mohl se svým majetkem po smrti naložit podle svého přesvědčení. Dostal jej 9. října 1604 a o dva roky později 13. července 1606 sepsal svou poslední vůli.⁴⁰⁸ Všechn svůj majetek, tedy panství Lukov, tvrz a ves Rymice, ves Všetuly, tvrz a ves Přílepy, odkázal poslední člence rodu Lukrecii Nekešové. Dědictví po Václavu Nekešovi neměla ovšem Lukrecie dostat k věčnému dědictví, ale pouze k doživotnímu užívání pod podmínkou, že z něj nesmí nic prodat ani jej zadlužit. Po její smrti mělo toto dědictví přejít do držení jejího manžela Arkleba z Víckova.

³⁹⁹ Bartoloměj Paprocký z Hlohol a Paprocké Vůle, Rozmlouvání kolátora s farářem, pěkné a každému křesťanskému člověku užitečné, Brno 1607. Dnes se spis nachází ve Vědecké knihovně v Olomouci.

⁴⁰⁰ K. Koblíha, Nekšové z Landeku, s. 24.

⁴⁰¹ J. Janáček, Valdštejn, s. 78–79.

⁴⁰² D. Valůšek, Nekešové z Landeka, s. 6.

⁴⁰³ V. Němec, Nekešové z Landeka, s. 16–17.

⁴⁰⁴ D. Valůšek, Nekešové z Landeka, s. 7.

⁴⁰⁵ Tamtéž.

⁴⁰⁶ K. Koblíha, Nekšové z Landeku, s. 23.

⁴⁰⁷ V. Němec, Nekešové z Landeka, s. 17.

⁴⁰⁸ Oba dokumenty se zachovaly v moravských zemských deskách, kam byly vloženy v roce 1609; F. Matějtek – A. Kocman (edd.), Moravské zemské desky. Kraj olomoucký III, s. 418–421.

Pokud by v té chvíli nebyl naživu ani on, neměl majetek Václava Nekeše připadnout jejich potomkům, ale bratrovi Arkleba Vilémovi z Víckova a na Bystřici pod Hostýnem. Po jeho smrti měl lukovské a rymické panství zdědit vždy nejstarší mužský člen víckovského rodu. Jako paní Lukrecie ani žádný další držitel dědictví po Václavu Nekešovi z něj nesměl nic prodat ani majetek nějak zadlužit.⁴⁰⁹ Václav Nekeš tak učinil, aby „*přítele svého pokrevního, budoucí památku měli, nebo že předešle vždycky rod pánuo z Víckova s rodem mejm, pány Nekši z Landeku, v dobrém srozumění, přátelství a nejednou spolu spřízneni byli*“.⁴¹⁰

Václav Nekeš z Landeka zemřel rok po sepsání závěti a byl pohřben společně se svou první manželkou Barborou Podstatskou z Prusinovic v Rymicích. Toto panství si ostatně oblíbil již za svého života a vybudoval na něm malé, ale krásně zařízené renesanční sídlo.⁴¹¹ Po smrti strýce se Lukrecie Nekešová z Landeka společně s manželem ujala svého dědictví. Podle závěti Václava Nekeše měla jeho manželka Anna Marie Nekešová z Thurnu nárok na živobytí na Lukově nebo Rymicích podle vlastní volby, dokud se znovu neprovdá. Pokud by se rozhodla najít si bydlení někde jinde, měla jí Lukrecie Nekešová vyplácet 1500 zlatých ročně do chvíle, než se znovu provdá.⁴¹² Lukrecie se zřejmě svého dědictví chopila s velikou vervou, protože Anna Marie z Thurnu si na ni stěžovala Rudolfovi II., že jí vzala veškeré věci, svršky a klenoty, které jí manžel odkázal.⁴¹³

První manžel Lukrecie Nekešové z Landeka zemřel v roce 1608 v čase vinobraní, jak si poznamenal jeho přítel Karel starší ze Žerotína.⁴¹⁴ Arkleb z Víckova byl pochován na tradičním pohřebním místě rodu v kostele sv. Kateřiny v Prusinovicích. Jeho náhrobní kámen byl zničen při opravných pracích v 19. století, ale podle kostelního inventáře z roku 1805 na něm byl vytesán tento nápis: „*Urozený a statečný rytíř pan Arkleb z Víckova na Prusinovicích, na Vsetíně, hradu Lukově, Rymicích a Čejkovicích usnul v Pánu v outerý, den sv. Šimona a Judy r. 1608*“.⁴¹⁵ Protože ani z jednoho manželství neměl Arkleb z Víckova žádné děti, připadlo jeho panství Prusinovice jeho bratrovi Vilémovi a Čejkovice synovci Janu Adamovi.⁴¹⁶

⁴⁰⁹ D. Liška, Ke sporu, s. 280.

⁴¹⁰ F. Matějek – A. Kocman (edd.), Moravské zemské desky. Kraj olomoucký III, s. 419.

⁴¹¹ D. Valůšek, Nekešové z Landeka, s. 7.

⁴¹² V. Němec, Nekešové z Landeka, s. 18.

⁴¹³ D. Valůšek, Nekešové z Landeka, s. 7.

⁴¹⁴ V. Fialová, Lukrecie Nekšovna, s. 130.

⁴¹⁵ Tamtéž, s. 130–131.

⁴¹⁶ V. Němec, Nekešové z Landeka, s. 23.

Arklebova vdova Lukrecie získala vsetínské a lukovské panství a stala se z ní tak majetná bezdětná vdova katolického vyznání, které nemohlo být více než 26 let, a bezpochyby také vyhledávaná nevěsta.⁴¹⁷ Znovu se Lukrecie Nekešová provdala za Albrechta Václava Eusebia z Valdštejna na Heřmanicích. K volbě Valdštejna přispělo několik faktorů. Často byl v souvislosti s tímto sňatkem vyzdvihován vliv olomouckých jezuitů, obzvláště proto že Albrecht z Valdštejna u nich studoval a roku 1607 přestoupil ke katolictví.⁴¹⁸ Pro Lukrecii byla jistě důležitá i přímluva Karla staršího ze Žerotína, který byl přítelem jejího zesnulého manžela a zároveň švagrem Albrechta z Valdštejna. Oženil se totiž s Valdštejnovou sestrou Kateřinou Annou. Navíc je pravděpodobné, že se Lukrecie Nekešová ještě před svou druhou svatbou s Kateřinou Annou z Valdštejna přátelila, takže se mohla s Valdštejnem seznámit již dříve při návštěvě Žerotínova moravského panství, které sousedilo s jejím.⁴¹⁹ V porovnání s Lukreciíným zesnulým manželem byl Albrecht z Valdštejna přibližně stejného věku jako Lukrecie, k tomu byl navíc pohledný a zcestovalý. V té době už také začala jeho dvorská i vojenská kariéra.⁴²⁰

Za Albrechta z Valdštejna se Lukrecie Nekešová provdala v květnu 1609, jak dokládá Valdštejnova poznámka v jednom z jeho horoskopů od Jana Keplera.⁴²¹ Někteří soudobí kronikáři pak dali vzniknout domněnkám, že Lukrecie byla v době svatby s Valdštejnem bohatou žárlivou stařenou.⁴²² Lukrecie Nekešová přitom byla nanejvýš o rok starší než Albrecht z Valdštejna, ale vzhledem k nejistému datu jejího narození mohla být také o rok mladší. Podle historika Bohumila Zlámala, kterého cituje Josef Pala v publikaci o Štípe, bylo ale manželství Lukrecie Nekešové a Albrechta z Valdštejna šťastné. Lukrecie prý měla na svého manžela, který byl pro svou výbušnost a násilnost znám, zjemňující vliv.⁴²³ Protože se nezachovala žádná podobizna Lukrecie Nekešové, není možné posoudit její vzhled. Podle archeologického výzkumu

⁴¹⁷ V. Fialová, Lukrecie Nekšovna, s. 131.

⁴¹⁸ J. Janáček, Valdštejn, s. 80.

⁴¹⁹ V. Němec, Nekešové z Landeka, s. 24.

⁴²⁰ J. Janáček, Valdštejn, s. 82–83.

⁴²¹ V. Němec, Nekešové z Landeka, s. 24.

⁴²² V. Fialová, Lukrecie Nekšovna, s. 132; V. Němec, Nekešové z Landeka, s. 24–25. Ke kronikářům, kteří uvádějí tento popis Lukrecie, patří krušnohorský kronikář a pastor Christian Lehmann, který byl sice Valdštejnovým současníkem, ale Lukrecii osobně neznal, a dále italský voják Galeazzo Gualdo Priory. Ještě Karel Kobliha ve svém článku uvedl, že Albrecht byl o mnoho mladší než Lukrecie; K. Kobliha, Nekšovové z Landeku, s. 24.

⁴²³ Josef Pala, Štípa. Mariánské poutní místo, Štípa 2003, s. 28.

jejích ostatků je pouze známo, že byla drobná, vysoká 156 až 157 cm. Měla oválnou tvář, nízké čelo a vysoký, úzký nos.⁴²⁴

Jmění Lukrecie Nekešové bylo bezpochyby hlavním důvodem, proč se s ní ctižádostivý Albrecht z Valdštejna oženil, neboť, jak píše Vlasta Fialová, byl „více dary těla i ducha než statky pozemskými obdařený“.⁴²⁵ Lukrecie Nekešová, která svého manžela v cestě za nekešovským dědictvím vždy bezvýhradně podporovala,⁴²⁶ přijala svého manžela za společníka na všem svém majetku již v lednu 1610 na zemském sněmu v Olomouci.⁴²⁷ Už to bylo v rozporu se závětí jejího strýce.⁴²⁸ Vilém z Prusinovic, který se zmíněného zemského sněmu také účastnil, měl zápis společného vlastnictví napadnout jako protiprávní, a dodnes není zcela jasné, proč to neudělal.⁴²⁹ Lukovské a rymické panství navíc měla Lukrecie užívat pouze do své smrti. Poté mělo přejít do vlastnictví právě Viléma z Víckova, který byl společně s Lukreciiným synovcem Janem Adamem posledním mužským členem rodu. Aby si zajistil držbu celého nekešovského majetku, přistoupil Albrecht z Valdštejna s manželkou k jednání s Janem Adamem z Víckova.⁴³⁰

Na začátku června 1610 se Lukrecii podařilo na jeho sídle v Čejkově Jana Adama z Víckova přesvědčit, aby následně 3. července 1610 podepsal smlouvu, ve které slíbil vzdát se dědictví po Václavu Nekešovi, za což mu s manželkou vyplatila nízkou částku 8000 zlatých.⁴³¹ K tomuto neuváženému kroku přistoupil zřejmě proto, že potřeboval hotové peníze k námluvám s Marianou z Bubna.⁴³² Navíc mohl vážně pochybovat o tom, že by někdy dědictví po Václavu Nekešovi nabyl. Lukrecie Nekešová byla zhruba stejně stará jako on a Jan Adam byl v pořadí až druhým dědicem za svým strýcem Vilémem.⁴³³ V té samé smlouvě se Jan Adam mimo to zavázal, že se pokusí přesvědčit k tomu samému také svého strýce Viléma, jenž měl

⁴²⁴ J. Matiegka – J. Malý, *Tělesná stavba*, s. 16–17.

⁴²⁵ V. Fialová, *Lukrecie Nekešovna*, s. 132.

⁴²⁶ J. Janáček, *Valdštejn*, s. 90.

⁴²⁷ F. Matějka – A. Kocman (edd.), *Moravské zemské desky. Kraj olomoucký III*, s. 429.

⁴²⁸ V. Němec, *Nekešové z Landeka*, s. 27.

⁴²⁹ D. Valůšek, *Nekešové z Landeka*, s. 8.

⁴³⁰ D. Liška, *Ke sporu*, s. 281.

⁴³¹ V. Fialová, *Lukrecie Nekešovna*, s. 133. Hodnota lukovského a rymického panství se odhadovala na 250000 zlatých; J. Janáček, *Valdštejn*, s. 90.

⁴³² D. Valůšek, *Nekešové z Landeka*, s. 8.

⁴³³ J. Janáček, *Valdštejn*, s. 90.

na dědictví přednostní nárok. V případě, že by se mu to nepodařilo, měl Lukrecii a jejímu manželovi vyplatit 50000 zlatých.⁴³⁴ Vzhledem k tomu, že Vilém z Víckova ještě v roce 1610 zemřel, byl Jan Adam ve svých snahách neúspěšný.⁴³⁵ Lukrecie společně s Albrechtem z Valdštejna jej proto v roce 1612 zažalovali u zemského soudu, ovšem Jan Adam tento soudní spor v roce 1614 vyhrál.⁴³⁶ Nárok na dědictví po Václavu Nekešovi ale definitivně ztratil.⁴³⁷

Přestože Václav Nekeš ve své závěti výslovně zakázal prodat jakoukoli část lukovského panství, Albrecht z Valdštejna s Lukrecií v roce 1612 prodali rytíři Wolfu Jiřímu Mengereuterovi z Truklova ves Příklepy se vším příslušenstvím.⁴³⁸ Na odpor se tomuto postupu postavila jediná dcera a dědička Viléma z Víckova Bohunka z Víckova společně s manželem Václavem Bítovským z Bítova. V dubnu 1613 pohnala svou tetu Lukrecii Nekešovou k zemskému soudu o panství Lukov.⁴³⁹ Díky Valdštejnovým námitkám i vlivu se celý spor prodlužoval a Bítovští si brzy uvědomili, že přecenili své síly. Albrechtovi z Valdštejna se nemohli rovnat svými společenskými styky ani obratností, s jakou užíval znalosti zemského práva a hlavní spor oddaloval.⁴⁴⁰

Lukrecie Nekešová se ovšem výsledku tohoto sporu již nedočkala. Když se rozvádala s rodinou svého bývalého manžela, trpěla velikou osamělostí, ke které přispívala také častá nepřítomnost jejího manžela. Zřejmě hledala útěchu ve své víře, protože právě v té době se sblížila s řády jezuitů a kartuziánů, jehož členové často navštěvovali Vsetín, kde Lukrecie pobývala.⁴⁴¹ Současně na Lukrecii dopadla nemoc, která zřejmě trápila celý rod Nekešů z Landeka.⁴⁴² O Vánocích roku 1613 se Lukreciin zdravotní stav zhoršil natolik, že ji jezuitští kněží začali připravovat na smrt. Na Valdštejnovu výslovné přání udělil Lukrecii jezuita Petr Sculteus na Nový rok svátost umírajících, nemocné se však následně ulevilo.⁴⁴³ Její manžel v posledních měsících

⁴³⁴ V. Němec, Nekešové z Landeka, s. 27.

⁴³⁵ Tamtéž.

⁴³⁶ D. Liška, Ke sporu, s. 282.

⁴³⁷ V. Fialová, Lukrecie Nekšovna, s. 133.

⁴³⁸ V. Němec, Nekešové z Landeka, s. 28.

⁴³⁹ V. Fialová, Lukrecie Nekšovna, s. 134; D. Liška, Ke sporu, s. 282–286.

⁴⁴⁰ J. Janáček, Valdštejn, s. 98–99.

⁴⁴¹ V. Němec, Nekešové z Landeka, s. 29.

⁴⁴² S výjimkou Václava Nekeše z Landeka se podle odhadů dožívali ostatní členové tohoto rodu asi třiceti let podobně jako Lukrecie; tamtéž.

⁴⁴³ Tamtéž.

Lukreciina života pobýval spolu s ní na Vsetíně. Utrpení manželky se Albrechta z Valdštejna zřejmě dotklo natolik, že souhlasil se splněním jejího posledního přání vystavět ve Štípe klášter s kostelem.⁴⁴⁴

Lukrecie Nekešová z Landeka následně zemřela na Květnou neděli 23. března 1614.⁴⁴⁵ Byla pochována v cínové rakvi s nápisem „*Léta páně 1614, 23. dne marcie v Květnou neděli ráno o sedmé hodině urozená paní, paní Lukrecia Valdštejnská, rozená Nekešová z Landeku na Vsetíně, hradu Lukově, Rymicích a Miloticích, v Kristu Pánu život svůj dokonala a v místě tomto radostného z mrtvých vzkříšení očekává, jejížto duši Pán Bůh rač milostiv bejti*“.⁴⁴⁶ Její rakev byla uložena do štípského kostela k jejím předkům.⁴⁴⁷

Všechny majetek Lukrecie Nekešové přešel do výhradního vlastnictví jejího manžela Albrechta z Valdštejna.⁴⁴⁸ Jeho nárok na nekešovské dědictví již nikdo nezpochybnil. Přispělo k tomu jistě i to, že Albrecht z Valdštejna prostřednictvím českého nejvyššího kancléře Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic v březnu 1615 požádal císaře Matyáše, aby mu vystavil list, který potvrzoval, že se zděděným majetkem může Valdštejn libovolně nakládat.⁴⁴⁹ Albrecht z Valdštejna měl především díky svému přestupu ke katolictví u císařského dvora dobré jméno, a tak mu císař již 30. března 1615 tento list poskytl.⁴⁵⁰

Ještě před svou smrtí zavázala Lukrecie Nekešová svého manžela, aby dal na její památku ve Štípe postavit klášter i s kostelem, kam měla být přenesena soška štípské Panny Marie.⁴⁵¹ Albrecht z Valdštejna přání své manželky splnil a v zakládací listině z 1. května 1617 věnoval kartuziánskému klášteru na obživu mlýn a pilu v Kašavě a 30000 zlatých.⁴⁵² V době stavovského povstání, kdy Albrecht z Valdštejna utekl z Moravy a jeho majetek byl zkonfiskován, byl již ve Štípe zřízen malý konvent kartuziánských mnichů a kostel byl vystavěn až po

⁴⁴⁴ J. Janáček, Valdštejn, s. 110–112.

⁴⁴⁵ V. Fialová, Lukrecie Nekešová, s. 134.

⁴⁴⁶ J. Matiegka – J. Malý, Tělesná stavba, s. 12.

⁴⁴⁷ V. Fialová, Lukrecie Nekešová, s. 135.

⁴⁴⁸ Viz mapa nekešovského dědictví, kterou publikoval J. Janáček, Valdštejn, s. 87.

⁴⁴⁹ D. Liška, Ke sporu, s. 286; D. Valůšek, Nekešové z Landeka, s. 8.

⁴⁵⁰ D. Liška, Ke sporu, s. 286.

⁴⁵¹ V. Němec, Nekešové z Landeka, s. 31.

⁴⁵² Tamtéž, s. 36.

klenbu. Stavba kláštera i kostela byla dokončena až v 18. století, ale plánované severní křídlo kláštera nikdy postaveno nebylo.⁴⁵³

Od jejího pohřbu se místo posledního odpočinku Lukrecie Nekešové z Landeka ještě několikrát změnilo. Když Albrecht z Valdštejna získal frýdlantské panství, založil v roce 1624 poblíž Jičína kartuziánský klášter, ve kterém se měli usadit štípští mniši. Ostatky své první manželky Lukrecie nechal v červenci 1625 převést do radimského kostela, kde v době stavby kláštera kartuziáni sídlili. V lednu 1628 pak byla k Lukreciině rakvi položena rakev Albrechtova zesnulého syna z druhého manželství, dvouletého Karla Albrechta. Jakmile byla dokončena krypta klášterního kostela Nanebevzetí Panny Marie ve Valdčích, obě rakve tam byly přestěhovány 21. června 1632.⁴⁵⁴ Albrecht z Valdštejna byl zavražděn 25. února 1634 v Chebu, načež bylo jeho tělo pohřbeno v kostele ve Stříbře.⁴⁵⁵ Až 28. května 1636 bylo uloženo vedle rakví jeho první manželky a syna.⁴⁵⁶ Znovu byl klid nebožtíků narušen v průběhu třicetileté války, kdy byla Lukreciina rakev rozervána a švédský generál Baner nechal údajně část tělesných ostatků Albrechta z Valdštejna převézt do Švédska.⁴⁵⁷ Po zrušení valdického kláštera roku 1782 získal ostatky svých předků i s cínovými rakvemi hrabě Vincenc z Valdštejna, který jim připravil slavnostní uložení do kaple sv. Anny poblíž zámku v Mnichově Hradišti.⁴⁵⁸ Po odchodu kapucínů z Mnichova Hradiště roku 1812 nebylo zcela jisté, kde přesně byla Lukrecie s manželem a jeho malým synkem v kapli uložena. Jejich rakve byly objeveny roku 1921 v nízkém výklenku levé boční zdi kaple sv. Anny.⁴⁵⁹

⁴⁵³ Tamtéž, s. 34–38.

⁴⁵⁴ Tamtéž, s. 50–51.

⁴⁵⁵ J. Matiegka – J. Malý, Tělesná stavba, s. 20.

⁴⁵⁶ K. Koblíha, Nekšové z Landeku, s. 24.

⁴⁵⁷ V. Němec, Nekešové z Landeka, s. 51.

⁴⁵⁸ J. Matiegka – J. Malý, Tělesná stavba, s. 22–25.

⁴⁵⁹ K. Koblíha, Nekšové z Landeku, s. 24–25.

6. Kateřina Meziříčská z Lomnice

6.1 Literatura

Meziříčským z Lomnice dosud nebyl věnován článek nebo monografie, které by souhrnně popsaly historii tohoto vlivného moravského panského rodu. Pouze o jednom z jeho politicky nejaktivnějších členů Roman Paulo publikoval článek s názvem *Jan Meziříčský z Lomnice, moravský zemský hejtman v době jagellonské*.⁴⁶⁰ Autor v něm pochopitelně věnoval většinu pozornosti právě Janovi Meziříčskému, ale na začátku uvedl i několik informací o jeho předcích.

Na soudní spor vyvolaný sňatkem Kateřiny Meziříčské z Lomnice se Zikmundem z Tiefenbachu se ve svém článku zaměřil Jaroslav Honc.⁴⁶¹ O tomto sňatku a následném soudním sporu publikoval článek jménem *Sňatek Zikmunda z Tiefenbachu a Kateřiny Meziříčské z Lomnice v kontextu sňatkových aliancí evangelické šlechty na předbělohorské Moravě* také Josef Hrdlička.⁴⁶² Autor vyzdvihl právě konfesní pozadí tohoto sňatku a podrobně vylíčil soudní proces, který po jeho uzavření následoval. Právě zásluhou soudního procesu vznikla převážná většina pramenů, tedy záznamů výpovědí svědků evangelické a katolické strany sporu, ze kterých tato práce čerpá informace o životě Kateřiny Meziříčské. Je však třeba vzít v potaz, že obě strany podávaly výpovědi s cílem v soudní při zvítězit, a tudíž nemusí být znění výpovědí hodnověrné. Lze si ovšem podle nich vytvořit obrázek o tom, jak se ubíral Kateřinin život. Všechny prameny, které jsou v práci použité, jsou uloženy buď v knihách komorního soudu v Národním archivu, nebo v Rodinném archivu Collaltů v Moravském zemském archivu.

6.2 Meziříčští z Lomnice

Bartoloměj Paprocký datoval v *Zrcadle slavného Markrabství moravského* založení rodu pánů z Lomnice až do pohanských časů. Podle pohanských zvyklostí totiž mohl pero na štítu, tak jak ho později měli Lomnicové na erbu, nosit pouze ten, kdo jej obdržel od krále nebo knížete za prokázání svých rytířských dovedností a zabití nepřítele. Kolik nepřátel bojovník

⁴⁶⁰ Roman Paulo, *Jan Meziříčský z Lomnice, moravský zemský hejtman jagellonského věku*, *Vlastivědný věstník moravský* 72, 2020, s. 19–38, 97–107.

⁴⁶¹ Jaroslav Honc, *Rudolf II. contra Kateřina Meziříčská z Lomnice*, *Heraldika a genealogie* 20, 1987, s. 13–36.

⁴⁶² Josef Hrdlička, *Sňatek Zikmunda z Tiefenbachu a Kateřiny Meziříčské z Lomnice v kontextu sňatkových aliancí evangelické šlechty na předbělohorské Moravě*, *Opera historica* 17, 2016, s. 7–33.

usmrtil, tolik per poté dostal od svého panovníka na ozdobu svého štítu.⁴⁶³ Snad jako uvěřitelnější svědectví o starobylosti rodu pánů z Lomnice uvedl Paprocký ještě zmínku o dobytí hradu Lomnice, podle kterého se Lomnicové nazývali, z roku 960.⁴⁶⁴

Zdá se, že přídomek Meziříčský získali páni z Lomnice nejpozději na konci 13. století. Již v roce 1300 totiž vstoupil Jan z Meziříčí, jenž patřil k rodu erbu s křídly, do moravské zemské politiky, když jeden rok zastával úřad podkomořího.⁴⁶⁵ V průběhu let pak Jan z Meziříčí vykonával úřady brněnského purkrabího a olomouckého, brněnského a znojenského komorníka.⁴⁶⁶ Mimo to za svého života daroval žďárskému klášteru vsi Sazomín, Trutmanice a Pavlovice.⁴⁶⁷ Možná právě tento Jan z Meziříčí byl také jedním ze dvou pánů z Lomnice a z Meziříčí, které zmiňuje Bartoloměj Paprocký jako aktéry listiny z roku 1318 týkající se olomouckého kostela.⁴⁶⁸

Nejdůležitějšími členy meziříčské větve pánů z Lomnice se díky své politické činnosti stala trojice pánů žijících v 15. století. Právě za života Jana z Lomnice, prvního z nich, se do držení rodu dostalo panství Velké Meziříčí, které kromě města a hradu zahrnovalo ještě městečko Tasov a dalších 30 vesnic. Mezi léty 1438 až 1444 jej Jan z Lomnice koupil od Jiřího z Kravař.⁴⁶⁹ Jan z Lomnice za svého života působil v úřadu brněnského komorníka a moravského zemského hejtmana. Dne 11. dubna 1451 sepsal svou závěť, ve které přidelil Velké Meziříčí a polovinu panství Náměšť nad Oslavou synovi Václavovi, zatímco Lomnici, několik vesnic a druhou polovinu panství Náměšť nad Oslavou odkázal svým vnukům po druhém synovi Janovi. Krátce poté testátor zemřel.⁴⁷⁰

⁴⁶³ B. Paprocký, Zrcadlo, s. LXXXIII.

⁴⁶⁴ Tamtéž.

⁴⁶⁵ Hana Jordánková – Irena Loskotová, Špilberská kamenná kamna a jejich stavebníci, *Archaeologia Historica* 27, 2002, s. 555–587, zde s. 564–566.

⁴⁶⁶ Tamtéž, s. 564.

⁴⁶⁷ Tamtéž, s. 566.

⁴⁶⁸ B. Paprocký, Zrcadlo, s. LXXXIIIa.

⁴⁶⁹ Dalibor Hodeček, Velké Meziříčí na sklonku středověku (1416–1529), in: *Velké Meziříčí v zrcadle dějin*, Brno 2008, s. 61–101, zde s. 72.

⁴⁷⁰ R. Paulo, Jan Meziříčský, s. 19.

Václav Meziříčský navázal na otcovu úspěšnou kariéru. V roce 1453 se oženil s Kateřinou ze Šternberka, vdovou po Janovi z Hradce a sestrou pražského purkrabího Zdeňka Konopištského ze Šternberka. Z jejich manželství se narodil syn Jan a dcera Bohunka.⁴⁷¹ Když 17. července 1455 Ladislav Pohrobek jmenoval desetičlennou vládu nad zemí, mezi vybranými úředníky nechyběl Václav Meziříčský.⁴⁷² Tuto funkci nicméně nevykonával nijak dlouho, neboť ještě v roce 1455 utonul při lovu.⁴⁷³ Poručnictví jeho dětí Jana a Bohunky se nejprve ujali Václavovi bratraci Bohuslav a Jaroslav z Lomnice, ale brzy po smrti Jaroslava z Lomnice se poručníkem stal Vilém z Pernštejna.⁴⁷⁴

Dědictví po svém otci se Jan Meziříčský z Lomnice ujal mezi květnem 1474 a dubnem 1475.⁴⁷⁵ V otázce manželství Jana Meziříčského panují mezi historiky neshody,⁴⁷⁶ jisté nicméně je, že v roce 1492 byl ženatý s Apolonou ze Ctěnic. Společně s ní byl tohoto roku žalován u zemského soudu.⁴⁷⁷ Roman Paulo určil termín sňatku Jana Meziříčského s Apolonou ze Ctěnic na dobu před rokem 1484. Pár měl společně třináct dětí, které se dožily dospělosti.⁴⁷⁸ Od roku 1485 zastával Jan Meziříčský funkci moravského podkomořího, v lednu 1492 povýšil do úřadu nejvyššího komorníka olomoucké cúdy, tedy krajského soudu. Nejvýznamnější zemské a stavovské pozice moravského zemského hejtmána dosáhl Jan Meziříčský v roce 1496⁴⁷⁹ a zastával ji až do své smrti v roce 1515.⁴⁸⁰ Jan Meziříčský po celý svůj život udržoval dobré vztahy s králem Vladislavem II. Jagellonským, kterému půjčil přes 18000 zlatých uherských.⁴⁸¹ Panovník mu následně 27. května 1498 dal do zástavy hrad Špilberk, a to do doby, než svůj

⁴⁷¹ R. Paulo, Jan Meziříčský, s. 19–20.

⁴⁷² Archiv český X, Praha 1890, s. 265.

⁴⁷³ R. Paulo, Jan Meziříčský, s. 19.

⁴⁷⁴ Tamtéž, s. 20; P. Vorel, Páni, s. 69–70.

⁴⁷⁵ R. Paulo, Jan Meziříčský, s. 21.

⁴⁷⁶ Bartoloměj Paprocký udává jako Janovu první manželku Markétu z Boskovic; B. Paprocký, Zrcadlo, s. LXXXIIIb. Tento názor s ním sdílí Karel Mornstein, Rodokmen rozrodu erbu z křídla, in: Vlastivědná pohlednice z Lomnicka, Lomnice u Tišnova 1968, s. 16, a také August Sedláček, Pýcha urozenosti a vývody u starých Čechův a Moravanův, Praha 1914, s. 78. Paprocký přitom uvádí, že Markéta z Boskovic zemřela v roce 1500, kdy byl Jan Meziříčský prokazatelně ženatý s Apolonou ze Ctěnic.

⁴⁷⁷ R. Paulo, Jan Meziříčský, s. 23.

⁴⁷⁸ Tamtéž, s. 24.

⁴⁷⁹ Tamtéž, s. 29.

⁴⁸⁰ H. Jordánková – I. Loskotová, Špilberská kamenná kamna, s. 579.

⁴⁸¹ R. Paulo, Jan Meziříčský, s. 29–30.

dluh splatí, což trvalo celých 50 let.⁴⁸² Na rozdíl od následujících generací rodu byl Jan Meziříčský z Lomnice katolíkem.⁴⁸³ Po Janově smrti ve Vídni v březnu 1515 si jeho šest synů rozdělilo otcem nastrádaný rodový majetek.⁴⁸⁴ Snad právě kvůli rozdrobení rodového majetku žádný z jeho synů nenařadil na otcovu úspěšnou kariéru.⁴⁸⁵

Další významnou členkou rodu Meziříčských z Lomnice byla až mladá Kateřina, jejíž smrtí rod definitivně vymřel.

6.3 Kateřina Meziříčská z Lomnice

Kateřina Meziříčská z Lomnice se narodila v listopadu 1594 z druhého manželství Tase Meziříčského z Lomnice s Alžbětou z Lipé. Tas Meziříčský zemřel již sedm měsíců po narození dcery. Díky mocnému listu, který obdržel od císaře Rudolfa II. v červnu 1593, mohl sepsat poslední vůli.⁴⁸⁶

Učinil tak 24. srpna 1594,⁴⁸⁷ tedy v době, kdy byla naživu Kateřinina starší sestra Anna Marie a Alžběta z Lipé byla v očekávání. Tas Meziříčský jistě doufal, že se jeho manželce narodí syn, a proto zanesl do svého kšaftu klauzuli, podle které měl veškerý jeho nemovitý i movitý majetek zdědit syn. Pro případ, že by Tas v okamžiku své smrti neměl mužského dědice, odkázal všechno své jmění své dceři Anně Marii a dalším dcerám, které by se mu od sepsání závěti narodily. Pro své děti v závěti stanovil jako mocné otcovské poručníky svou manželku Alžbětu z Lipé, českého nejvyššího purkrabího Adama II. z Hradce, nejvyššího maršálka Království českého a svého švagra Jana z Lipé, nejvyššího moravského komorníka Hynka Brtnického z Valdštejna a komorníka menšího práva zemského brněnského kraje Bohuslava Bořitu z Budče. Tito poručníci se o panství zesnulého měli starat až do chvíle, kdy se jeho dcera provdá.⁴⁸⁸

Není možné s přesností říct, kdy Kateřinina starší sestra zemřela, ani kolik jí bylo let, protože kromě závěti Tase Meziříčského prameny o Anně Marii mlčí. Jisté je, že po smrti otce

⁴⁸² H. Jordánková – I. Loskotová, Špilberská kamenná kamna, s. 579.

⁴⁸³ R. Paulo, Jan Meziříčský, s. 98–100.

⁴⁸⁴ Jaroslav Mezník, Šlechtické církevní a panovnické majetky na Žďársku v letech 1375–1525, Časopis matice moravské 111, 1992, s. 13–29, zde s. 26.

⁴⁸⁵ R. Paulo, Jan Meziříčský, s. 105.

⁴⁸⁶ Miloslav Rohlík (ed.), Moravské zemské desky. Kraj brněnský III. 1567–1641, Praha 1957, s. 254.

⁴⁸⁷ Tamtéž, s. 257.

⁴⁸⁸ Tamtéž, s. 254–256.

připadla Kateřině panství Jemnice⁴⁸⁹ a Jaroměřice nad Rokytnou.⁴⁹⁰ K již tak velikému pozemkovému majetku přibyla roku 1601 ještě panství Velké Němčice⁴⁹¹ a Říčany-Veverří.⁴⁹² Do její smrti nebo znovuprovdání je odkázal Tas Meziříčský své druhé manželce k užívání,⁴⁹³ a tak po Alžbětině smrti v tomto roce přešly rovněž do vlastnictví její dcery Kateřiny.

Do smrti Alžběty z Lipé Kateřina téměř jistě vyrůstala právě v její péči. Následně se ale pětiletá holčička musela přestěhovat ze svého dětského domova k jednomu z dalších poručníků, které jí otec stanovil. Tehdy z nich byl naživu už jenom Bohuslav Bořita z Budče.⁴⁹⁴ Lze předpokládat, že Kateřina od té doby žila na jednom z jeho sídel,⁴⁹⁵ kde na její výchovu dohlížela manželka Bohuslava Bořity Eva Kytlicová z Komorníku.⁴⁹⁶ Jak vyplývá z pozdějšího svědectví, které učinil syn Bohuslava Bořity Jan, po smrti Evy Kytlicové se nehodilo, aby Kateřina zůstala na výchovu u Bohuslava Bořity z Budče, protože poté zanikl ženský živel jejich domácnosti.⁴⁹⁷ Proto Kateřinu její poručník poslal do domácnosti Viléma z Roupova a jeho třetí manželky Johany Hodějovské z Hodějova a hradil jejím vychovatelům veškeré náklady.⁴⁹⁸ Přestože nelze s jistotou říct, kdy Eva Kytlicová zemřela, Kateřině nemohlo být v době jejího dalšího stěhování více než deset let.⁴⁹⁹ Její nový opatrovník Vilém z Roupova měl v držení znojemský

⁴⁸⁹ Michaela Chládková, Jemnice v době renesanční (1530–1620), in: Kaláb, Jaroslav (ed.), Dějiny Jemnice, Jemnice 2010, s. 115–144.

⁴⁹⁰ Dalibor Hodeček, Majitelé panství v Jaroměřicích nad Rokytnou a proměny jejich sídla do roku 1686, Západní Morava 11, 2007, s. 5–28.

⁴⁹¹ Zdeněk Bažant – Karel Mlateček – Miroslav Svoboda, Velké Němčice. Městečko, které se nestalo městem, Velké Němčice 2009, zde zejména s. 51–99.

⁴⁹² J. Hrdlička, Sňatek, s. 17.

⁴⁹³ M. Rohlík (ed.), Moravské zemské desky. Kraj brněnský III, s. 256.

⁴⁹⁴ J. Hrdlička, Sňatek, s. 17.

⁴⁹⁵ Podle Ladislava Hosáka panství Líšeň u Brna a obec Jířkovice; Ladislav Hosák, Historický místopis země Moravskoslezské, Praha 1933-1938, s. 213–214, 216–218.

⁴⁹⁶ J. Hrdlička, Sňatek, s. 17.

⁴⁹⁷ Moravský zemský archiv (dále MZA) Brno, Rodinný archiv (dále RA) Collaltů Brtnice (G 169), inv. č. 1690, sign. IV 20 19, kart. 76, fol. 5–6.

⁴⁹⁸ J. Hrdlička, Sňatek, s. 17.

⁴⁹⁹ Již roku 1604 oslovil Rudolf II. ve věci Kateřinina sňatku nejenom jejího poručníka Bohuslava Bořitu, ale také Viléma z Roupova. Už tehdy tedy Kateřina žila v domácnosti jeho manželky; Národní archiv (dále NA) Praha, Komorní soud, inv. č. 126, kniha č. 126, fol. 511a.

hrad a statky Mladoňovice a Martínkov.⁵⁰⁰ Vilémova manželka Johana Hodějovská zřejmě sídlila na mladoňovickém statku, kde s ní pobývala také Kateřina Meziříčská a spolu s ní také děvečka Alžběta, původem z Kateřinina panství Jemnice.⁵⁰¹

Mezitím, co Kateřina Meziříčská pobývala u Johany Hodějovské, se o ni a její věno – tedy vyznáním protestantská panství Jemnice, Jaroměřice nad Rokytnou, Velké Němčice a Říčany-Veveří – začal zajímat císař Rudolf II. V roce 1604 povolal Kateřinu, jejího poručníka Bohuslava Bořitu z Budče a Viléma z Roupova do Prahy.⁵⁰² Na cestu do Prahy se podle pozdějšího svědectví místokancléře Království českého Jindřicha Domináčka z Písnice vypravili pouze Bohuslav Bořita s Vilémem z Roupova, neboť Kateřina zrovna měla neštovice. K císaři ovšem dorazil samotný Vilém z Roupova, který vysvětloval, že Bohuslav Bořita se nemohl dostavit kvůli pádu z převrženého vozu. Rudolf II. trval na tom, aby se i Bohuslav Bořita s Kateřinou Meziříčskou dostavili tak, jak nakázal. Vzhledem k tomu, že Kateřina právě pobývala u Viléma a jeho manželky, zakázal mu také, aby ji komukoli zasnoubil. Kromě toho měl Vilém z Roupova císaře okamžitě informovat, kdyby zjistil, že se konalo nějaké jednání o Kateřininu ruku.⁵⁰³ Císař poté poslal stejný příkaz Vilémovi z Roupova a Bohuslavu Bořitovi ještě písemně.⁵⁰⁴

Sled událostí předtím, než Bohuslav Bořita obdržel tento císařův rozkaz, a dění krátce poté, se staly předmětem soudního sporu. Již v té době se o nápadníkovi pro Kateřinu usilovně jednalo a volba evangelické strany padla na Zikmunda z Tiefenbachu (1571–1637).⁵⁰⁵ Spolu s bratry Fridrichem a Rudolfem vlastnil od roku 1601 sousední drnholecké panství.⁵⁰⁶ Mimo to pocházel z rodiny, jejíž evangelicky smýšlející členové byli silně propojeni s další moravskou evangelickou šlechtou, ke které dříve náležel například Kateřinin otec Tas Meziříčský nebo její

⁵⁰⁰ L. Hosák, *Historický místopis*, s. 88, 152, 165.

⁵⁰¹ NA Praha, Komorní soud, inv. č. 126, kniha č. 126, fol. 527a–527b.

⁵⁰² J. Hrdlička, *Sňatek*, s. 18.

⁵⁰³ NA Praha, Komorní soud, inv. č. 126, kniha č. 126, fol. 511a–513b.

⁵⁰⁴ J. Hrdlička, *Sňatek*, s. 18.

⁵⁰⁵ Tamtéž, s. 19–20. O pánech z Tiefenbachu Vincenc Bandl (ed.), *Urkunden-Buch der Familie Teufenbach*, Brno 1867, s. VII–XX; Eva Stupková, *Tiefenbachové na Moravě*, *Olomoucký archivní sborník* 9, 2011, s. 171–175.

⁵⁰⁶ L. Hosák, *Historický místopis*, s. 244.

teta Alena Meziříčská z Lomnice.⁵⁰⁷ Podle pozdějšího tvrzení evangelické strany Zikmund navštěvoval Kateřinu Meziříčskou, dvořil se jí a dívka k němu pociťovala náklonnost. Ještě předtím, než Bohuslav Bořita obdržel císařův zákaz Kateřinu komukoli zasnoubit, slíbil Zikmundovi z Tiefenbachu její ruku.⁵⁰⁸ O probíhajících jednání o Kateřininu ruku se dozvěděl Rudolf II. a na jaře 1606 opět povolal do Prahy Bohuslava Bořitu.⁵⁰⁹ Šlechtic se tentokrát dostavil a panovník mu ústy nejvyššího kancléře Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic a místokancléře Domináčka znovu zakázal Kateřinu komukoli zasnoubit bez jeho vědomí. Navíc Bohuslavu Bořitovi sdělili, že císařem vybraný nápadník Kateřiny je mladý katolík Burian Lev Berka z Dubé.⁵¹⁰ Tento mladík pocházel z vlivné katolické rodiny,⁵¹¹ která byla navíc spřízněná s Kateřininou rodinou skrze sňatek Zuzany Heltové z Kementu, dcery Aleny Meziříčské, a Burianovým strýcem Zdeňkem Berkou z Dubé.⁵¹² Bohuslav Bořita odpověděl, že by císařskému přání rád vyhověl, ale Kateřina byla podle jeho mínění na sňatek příliš mladá, a navíc zdůraznil, že by ji nechtěl provdat proti její vůli.⁵¹³

Ani ve svém třetím domově nezůstala Kateřina Meziříčská déle než několik let a stejně jako její předešlý pobyt u Evy Kytlicové i tento skončil smrtí její vychovatelky. Podle děvečky Alžběty „*když umřela paní Roupovská, hned na druhý den po pohřbu jejím odstěhovali sme se na Jemnici*“.⁵¹⁴ Johana Hodějovická zemřela zřejmě v roce 1606, kdy se Kateřina Meziříčská dostala do péče své tety Aleny Meziříčské z Lomnice, která tehdy sídlila na Novém Veselí.⁵¹⁵ Podle svědectví děvečky Alžběty nicméně obě šlechtičny bydlely v Jemnici. Krátce po svém návratu z hlavního města království navíc zemřel Bohuslav Bořita z Budce, takže dvanáctileté

⁵⁰⁷ K propojenosti rodu Tiefenbachů, Meziříčských z Lomnice nebo Brtnických z Valdštejna více J. Hrdlička, *Sňatek*, s. 9–16.

⁵⁰⁸ MZA Brno, RA Collaltů Brtnice (G 169), inv. č. 1690, sign. IV 20 19, kart. 76, fol. 2,7.

⁵⁰⁹ J. Hrdlička, *Sňatek*, s. 18.

⁵¹⁰ NA Praha, Komorní soud, inv. č. 126, kniha č. 126, fol. 510b–513b.

⁵¹¹ Burianovými strýci byli pražský arcibiskup Zbyněk Berka z Dubé a katolický arivista Ladislav Berka z Dubé; J. Hrdlička, *Sňatek*, s. 19.

⁵¹² Tamtéž.

⁵¹³ NA Praha, Komorní soud, inv. č. 126, kniha č. 126, fol. 510b–513b.

⁵¹⁴ Tamtéž, fol. 527a–527b.

⁵¹⁵ J. Hrdlička, *Sňatek*, s. 17; František Hrubý, *Alena Meziříčská z Lomnice*, in: Stloukal, Karel (ed.), *Královnny, kněžny a velké ženy české*, Praha 1940, s. 235–240; Ilja Burian, *Paní Alena*, *Křesťanská revue* 43, 1976, s. 226–231.

Kateřině již nezbyl žádný z poručníků, které jí její otec ustanovil.⁵¹⁶ Podle moravského zemského práva se jejím dalším poručníkem až do dosažení dospělosti měl stát moravský zemský hejtman Karel z Lichtenštejna. Kateřina však 27. května 1606 požádala císaře Rudolfa II. o zploletnění, čemuž panovník vyhověl a k radě jí přidělil Alenu Meziříčskou z Lomnice, Pertolda Bohobuda z Lipé, Smila Osovského z Doubravice a Václava Zahrádeckého ze Zahrádek.⁵¹⁷

Rudolf II. následně zaslal také Aleně Meziříčské z Lomnice zákaz Kateřinu bez jeho souhlasu zasnoubit. Ale, jak Alena Meziříčská později tvrdila, než tento příkaz obdržela, potvrdila slib zesnulého Bohuslava Bořity a Kateřinu slíbila Zikmundovi z Tiefenbachu.⁵¹⁸ Protože se na Moravě stále schylovalo ke sňatku Kateřiny se Zikmundem, předvolal Rudolf II. Kateřinu a Alenu Meziříčské do Prahy, kam se nakonec ani jedna z nich nedostavila. Podle pozdějších výpovědí obě urozené dámy sice vyrazily na cestu, ale v Brtnici se Aleně Meziříčské udělalo tak špatně, že jednoduše nemohla v cestě do Prahy pokračovat.⁵¹⁹ Ani tato skutečnost císaře neodradila a rozhodl se vyslat v lednu 1607 k Aleně Meziříčské místodržícího moravského zemského hejtmana Ladislava Berku z Dubé, Karla staršího ze Žerotína a Viléma Zdoubka ze Zdětína. Tato delegace zpravila 27. dubna 1607 na Jaroměřicích Alenu Meziříčskou i malou Kateřinu o tom, že Burian Lev Berka z Dubé by se chtěl s Kateřinou oženit a Rudolf II. tento sňatek podporoval.⁵²⁰ Již 28. dubna 1607 odeslala Kateřina císaři nepřilíš uspokojivou odpověď, ve které psala, že k Burianu Lvovi Berkovi nechová žádné city a v tak mladém věku se vdávat nechce.⁵²¹ Protože v té době se již konaly přípravy na její sňatek se Zikmundem z Tiefenbachu, nedalo se tato slova považovat za nic jiného než výmluvy.

V létě 1607 se za Kateřinou a její tetou Alenou vypravila tři poselství, která jim měla rozmluvit plánovaný svazek se Zikmundem z Tiefenbachu. V první skupině cestoval samotný Burian Lev, aby se mohl s Kateřinou setkat, dále jeho matka Markéta Donínská z Lípy, Magdalena Talacková z Kostelce a blíže neurčená příslušnice rodu Dobřenských z Dobřenic. Další

⁵¹⁶ J. Hrdlička, *Sňatek*, s. 18.

⁵¹⁷ NA Praha, Komorní soud, inv. č. 126, kniha 126, fol. 509a–510a.

⁵¹⁸ MZA Brno, RA Collaltů Brtnice (G 169), inv. č. 1690, sign. IV 20 19, kart. 76, fol. 8–9.

⁵¹⁹ NA Praha, Komorní soud, inv. č. 126, kniha č. 126, fol. 511a–513b.

⁵²⁰ J. Hrdlička, *Sňatek*, s. 21.

⁵²¹ NA Praha, Komorní soud, inv. č. 41, kniha č. 41, fol. 272a–273a.

návštěvu zřejmě podnikly šlechtičny samotné. K té třetí se přidali ještě Jan a Jan Jetřich z Kunovic.⁵²²

Pozdější svědectví popisovala průběh návštěv a Kateřininy interakce s oběma jejími nápadníky odlišně. Evangelická strana u soudu, který Kateřinin sňatek se Zikmundem s Tiefenbachu vyvolal, trvala na tom, že Zikmund se Kateřině věrně dvořil již několik let a navštěvoval ji i po jejím stěhování do Jaroměřic. Kateřina na něj na oplátku „*byla laskavá*“ a „*když o něm slyšela, tehdy se smála*“.⁵²³ Naproti tomu Burian Lev Berka z Dubé ji údajně navštívil všeho všudy dvakrát nebo třikrát a Kateřina mu prý nikdy nedala důvod, aby za dary pro ni utrácel peníze nebo si myslel, že by se spolu mohli zasnoubit.⁵²⁴ Děvečka Alžběta vyjádřila Kateřininy antipatie vůči Burianu Lvovi takto: „*Když slyšela o panu Berkovi, hned pryč šla*“.⁵²⁵ Ve výpovědích svědků evangelické strany se také opakoval příběh o tom, že když se Alena Meziříčská své neteře zeptala, zda si chce Buriana Lva Berku z Dubé vzít, Kateřina odpověděla: „*Věřím Pánu Bohu, že pan Berka mým nebude*“.⁵²⁶ Členka jaroměřického fraucimoru Alena Andělská z Čížkova navíc vypověděla, že Burianova matka Markéta Donínská z Lípy jí slíbila dva tisíce kop, pokud by si Kateřina Buriana Lva vzala.⁵²⁷

Zejména svědectví Markéty Donínské z Lípy a Magdaleny Talackové tvrdilo o průběhu Burianových námluv a jejich návštěvy v Jaroměřicích něco jiného. Podle Markéty Donínské už Kateřinin zesnulý poručník Bohuslav Bořita z Budče osiřelou šlechtičnu Burianovi zamluvil a také ho požádal, aby mu poslal pro Kateřinu portrét. Alena Meziříčská, která byla obecně vi-
něna za Kateřinin sňatek se Zikmundem, ale byla od začátku proti Berkovi. Nadto všechno pak prý Kateřina podporovala Buriana Lva v jeho snahách získat si její náklonnost i tím, že mu

⁵²² J. Hrdlička, *Sňatek*, s. 21.

⁵²³ NA Praha, Komorní soud, inv. č. 126, kniha č. 126, fol. 527a–527b.

⁵²⁴ Alena Andělová z Čížkova, která zřejmě pobývala na Jaroměři s Alenou a Kateřinou Meziříčskými, uvedla: „*Pan Lev Burian Berka též panně šlechtičně nikdy na službu nehleděl, u též panny a též paní Aleny Berkovi nic více jen třikráte byl*“; MZA Brno, RA Collaltů Brtnice (G 169), inv. č. 1690, sign. IV 20 19, kart. 76, fol. 12–13.

⁵²⁵ NA Praha, Komorní soud, inv. č. 126, kniha č. 126, fol. 527a–527b.

⁵²⁶ Tamtéž, fol. 530a–531a.

⁵²⁷ MZA Brno, RA Collaltů Brtnice (G 169), inv. č. 1690, sign. IV 20 19, kart. 76, fol. 12–13.

věnovala dva věnce.⁵²⁸ Toto svědectví potvrdila Magdalena Talacková z Kostelce, která do Jaroměřic cestovala s Markétou Donínskou: „*Pan Lev Burian na Jaroměřicích dvakrát byl i s Její Milostí pannou šlechtičnou jest mluvití ráčil, s ní karty hrál a od Její Milosti panny šlechtičny Jeho Milost pan Lev Burian věncem darován byl. A táž panna šlechtična takový věnec po mně poslala*“.⁵²⁹

O Kateřiných pocitech a činech se dnes můžeme pouze dohadovat, přesto však lze vyvodit několik obecných závěrů. Život Kateřiny Meziříčské byl už od dětství poznamenán značnou nejistotou. Její otec zemřel, když jí nebyl ani jeden rok, a její matka ho následovala za pět let. Kateřina byla z domovského prostředí převezena k cizím lidem, kteří se o ni měli starat. Její nová vychovatelka Eva Kytlicová skonala asi po dvou nebo třech letech, které v její péči Kateřina strávila, a tak následoval další přesun. U manželky Viléma z Roupova pobývala Kateřina zřejmě také dva až tři roky, než i Johana Hodějovická skonala. Ve svých deseti až dvanácti letech – tedy v době, kdy se o ni začal zajímat Rudolf II. – nežila se svým poručníkem, takže nelze vyloučit, že Kateřina o tomto jeho zájmu vůbec nevěděla. Kateřina navíc od malička vyrůstala v evangelické víře, kterou v ní dozajista podporovala také její teta Alena Meziříčská. Pokud se Kateřinina nejbližší příbuzná, která se jí ujala jako sirotka, jemuž zemřel i poslední poručník, zmínila Kateřině v soukromí o Zikmundovi z Tiefenbachu, je zcela logické, že si její dívka zvolila za manžela místo katolíka, o kterém mohla poprvé slyšet až v poselství z jara 1607.

Jak už bylo zmíněno výše, snaha císaře Rudolfa II. přišla vniveč a třináctiletá Kateřina Meziříčská z Lomnice se 2. září 1607 v Jaroměřicích provdala za Zikmunda z Tiefenbachu. Ačkoliv evangelická strana trvala na tom, že svatba proběhla v přítomnosti „*množství poctivých a vzácných lidí*“,⁵³⁰ Markéta Donínská ve své výpovědi trefně podotkla: „*Toho že se v menším počtu, avšak pořádné manželství že by bejti mělo, o tom v pravdě kdo co za vůli a obyčej má, svědčiti nemohu, neb sem nikdy při takových veselých, který se dějí osobami vyššího stavu, aby přátelé z obojí strany při nich bejti neměli, nebyla*“.⁵³¹ Svatby se přitom účastnil opravdu úzký

⁵²⁸ „*Než kolikrát sme na Jaroměřicích byli, tu s pannou šlechtičnou vždy mluvil a dva věnce tam od ní dostal*“; NA Praha, Komorní soud, inv. č. 126, kniha č. 126, fol. 531b–534a.

⁵²⁹ Tamtéž, fol. 534a–534b.

⁵³⁰ MZA Brno, RA Collaltů Brtnice (G 169), inv. č. 1690, sign. IV 20 19, kart. 76, fol. 8–9.

⁵³¹ NA Praha, Komorní soud, inv. č. 126, kniha č. 126, fol. 531b–534a.

okruh lidí, jmenovitě Alena Meziříčská z Lomnice, Fridrich z Tiefenbachu a Ladislav ze Šlejníc. Novomanžele oddal jaroměřický evangelický farář Jan Porfirides Rychnovský.⁵³²

Sňatek Kateřiny Meziříčské z Lomnice se Zikmundem z Tiefenbachu porušil císařem mnohokrát opakovaný příkaz. Navíc k tomu Zikmund z Tiefenbachu snad z formálních důvodů požádal Rudolfa II. o svolení se s Kateřinou oženit, ale na panovníkovu odpověď nečekal.⁵³³ Rudolf II. se rozhodl porušení svého zákazu prošetřit a na základě výsledků potrestat všechny viníky. Brzy po svatbě obdrželi novomanželé spolu s Alenou Meziříčskou předvolání do královské kanceláře v Praze, aby tam vysvětlili své jednání.⁵³⁴ Dvě jednání proběhla ještě v roce 1607, kdy za třináctiletou Kateřinu většinou odpovídal její manžel.⁵³⁵ Následující datum slyšení stanovil Rudolf II. na únor 1608. Ještě před tímto jednáním – v lednu 1608 – pohnala Kateřina společně se svým manželem 17 šlechticů, šlechticů a zemských úředníků, mezi nimiž nechyběl Burian Lev Berka z Dubé, jeho matka Markéta Donínská z Lipé nebo nejvyšší kancléř českého království Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic.⁵³⁶ Slyšení mělo proběhnout před královskou radou 14. února,⁵³⁷ ale Zikmund z Tiefenbachu s manželkou jej zdárně oddálili. Protože včas nebyla shromážděna potřebná svědectví, některé potřebné dokumenty nebyly přeloženy do češtiny a nebyly k dispozici ani výpisy z neznámých moravských dokumentů, bylo jednání odročeno na 7. května 1608.⁵³⁸

Průtahy se manželům vyplatily. Moravské nekatolické stavy se totiž na ivančickém sjezdu 19. dubna 1608 připojily k bratrovi Rudolfa II. Matyáši. Právě v květnu, kdy mělo probíhat projednávání Kateřininy záležitosti, vytáhl Matyáš do Čech. Podle libeňského míru, který

⁵³² J. Hrdlička, Sňatek, s. 22.

⁵³³ Tamtéž.

⁵³⁴ Václav Pešák (ed.), Protokoly české státní rady z let 1602–1610, Praha 1952, s. 112–113.

⁵³⁵ J. Hrdlička, Sňatek, s. 23.

⁵³⁶ Všech 17 osob tvořili Polyxena Lobkovická z Pernštejna, Markéta Donínská z Lipé, Alžběta Menšíková z Chýš a Egrberku, Lukrecie Křinecká z Ronova, Kateřina Roupovská z Roupova, Alžběta Stošová, rozená Liběnská z Kolovrat, Polyxena Zajícová z Minkvic, Jan Zbyněk Zajíc z Házmburka, Heral Václav Libštejnský z Kolovrat, Burian Lev Berka z Dubé, Jan Platejs z Platenštejna, Jeroným Huberk z Hendrdorfu, Magdaléna Talacková z Kostelce, Oldřich Gerštorf z Geštorfu, Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic, Jindřich Domináček z Písnice a Jan Mencl z Kolsdorfu; tamtéž, s. 24.

⁵³⁷ V. Pešák (ed.), Protokoly, s. 123.

⁵³⁸ J. Hrdlička, Sňatek, s. 25.

bratři podepsali 24. června, ztratil Rudolf II. a s ním i česká dvorská kancelář veškeré pravomoci na Moravě.⁵³⁹ Soudní spor tak nemohl pokračovat a královská rada jej 5. října 1609 na žádost Kateřiny Meziříčské ukončila.⁵⁴⁰ Právě výpovědi zaznamenané v knihách komorního soudu v Národním archivu a Rodinném archivu Collaltů v Moravském zemském archivu, ať už jsou zabarvené na jednu nebo na druhou stranu, jsou výjimečným pramenem, který dovoluje alespoň nahlédnout do zásnubních zvyklostí moravské šlechty.

Za svého života Kateřina Meziříčská provedla ještě jeden právní úkon. Už v polovině února 1608 dala sepsat koncept dopisu, kterým Rudolfa II. žádala o udělení mocného listu.⁵⁴¹ Dopis panovníkovi odeslala 30. dubna 1608 stejně jako její manžel a švagrové.⁵⁴² Vzhledem k dosavadním zkušenostem, které Kateřina se smrtí měla, a tomu, že „*býváje častými nemocemi od Pána Boha navštěvována*“,⁵⁴³ byla její potřeba učinit své poslední pořízení pochopitelná. Obzvláště když její manžel usiloval o to samé. Rudolf II. Kateřině mocný list poskytl, a tak mohla v březnu 1609 sepsat poslední vůli, ve které odkázala všechn svůj majetek manželovi Zikmundovi z Tiefenbachu.⁵⁴⁴

O dalších osudech Kateřiny Meziříčské z Lomnice je známo pouze to, že v blíže nespecifikované době zemřela patrně ve věku 15 let.⁵⁴⁵

⁵³⁹ J. Válka, *Dějiny Moravy II*, s. 85–87.

⁵⁴⁰ J. Hrdlička, *Sňatek*, s. 25.

⁵⁴¹ MZA Brno, RA Collaltů Brtnice (G 169), inv. č. 1690, sign. IV 20 19, kart. 76, fol. 24.

⁵⁴² J. Hrdlička, *Sňatek*, s. 30.

⁵⁴³ NA Praha, Morava, inv. č. 5705–5706.

⁵⁴⁴ M. Rohlík (ed.), *Moravské zemské desky. Kraj brněnský III*, s. 372–373.

⁵⁴⁵ J. Honc, *Rudolf II.*, s. 33.

Závěr

V předbělohorské době se mladá osiřelá šlechtična, která po svém otci zdědila rodový majetek, nacházela v jedinečné situaci, která zatím stála spíše stranou zájmu historiků. Péči o ni a také rodový majetek převzal jeden nebo skupina poručníků. Jejich úkolem bylo dopřát mladé dívce dobré vychování, starat se o její majetek a pokud možno jej rozmnožit. Tři z pěti urozených dívek, které jsem zahrnuji do předkládané bakalářské práce, takové poručníky měly. Anna Marie Černohorská z Boskovic byla v době úmrtí svého otce již vdaná, takže její podíl z dědictví po Janu Šemberovi z Boskovic převzal do správy její manžel Karel z Lichtenštejna. Byl obratným hospodářem, jemuž dědictví manželky zajistilo potřebnou ekonomickou základnu pro rozvoj další kariéry. Mladší sestra Anny Marie Kateřina Černohorská z Boskovic na rozdíl od své sestry poručníka potřebovala. Otec jí v závěti určil pět poručníků, mezi nimiž zastával přední místo její švagr Karel z Lichtenštejna. Protože zamýšlel Kateřinu provdat za svého bratra a poskytnout mu tak kromě manželky hmotné zázemí, neměl důvod jakkoli Kateřinino dědictví poškozovat. Mocným otcovským poručníkem nad svými dětmi šlechtic často jmenoval svého příbuzného, aby tak zajistil svým potomkům a majetku ochranu před špatným zacházením. Přesně tak to udělal Zikmund Nekeš z Landeka, který jmenoval poručníkem své jediné dcery a dědičky Lukrecie svého bratra Václava. Také Kateřina Meziříčská z Lomnice byla vychovávána poručníkem, kterého jí v závěti určil otec. Alespoň pokud můžu soudit podle dostupných pramenů, ani jedna z těchto dívek nebyla na rodném majetku od svých poručníků záměrně ochuzena. Takové štěstí neměla Kateřina Rožmberská z Ludanic, což mohlo souviset s tím, že její otec Václav z Ludanic zemřel, aniž by stihl napsat závěť, ve které by jí jmenoval důvěryhodného poručníka. Namísto toho se jejím poručníkem stal moravský zemský hejtman Zachariáš z Hradce, za jehož působení v tomto úřadu helfštejnský správce Jakub starší Vojska z Bogdunčovic prodal dvě ze tří ludanických panství.

Na začátku námluv vycházela počáteční iniciativa ze strany ženicha. Když se rozhodl pro danou šlechtičnu, jeho přátelé a známí oslovili jejího otce, jímž byl v analyzovaných případech její poručník, a požádali jej o zasnoubení s danou dívkou. Důležitou roli při rozhodování otce či poručníka obvykle hrály přímluvné dopisy, které měly o to větší váhu, pokud je napsal příslušník habsburské dynastie. Tak například dopis arciknížete Matyáše přesvědčil Jana Šemberu, aby dal Annu Marii za manželku Karlovi z Lichtenštejna, nebo dopis císaře Rudolfa II. pomohl Petru Vokovi z Rožmberka získat ruku Kateřiny z Ludanic. Přestože podobné kauzy jsou v odborné literatuře zachyceny, zmínky o případech, kdy panovníkův přímluvný dopis nápadníkovi nepomohl, v ní chybí. Václav Nekeš z Landeka odmítl provdat svou neteř Lukrecii

hned za dva šlechtice, kteří za ním přicestovali s přímluvnými listy od císaře Rudolfa II., protože ji zamýšlel dát svému dlouholetému příteli Arklebovi z Víckova. Ani mnohem intenzivnější snahy Rudolfa II. vdát Kateřinu Meziříčskou z Lomnice za Buriana Lva Berku z Dubé ovoce nepřinesly. V tomto případě císař na neuposlechnutí svého příkazu reagoval pohnáním Kateřiny Meziříčské a jejího manžela Zikmunda z Tiefenbachu k podání vysvětlení s cílem viníky potrestat.

Věk, ve kterém se šlechtična provdala, zcela závisel na jejím poručníkovi. Annu Marii Černoorskou v patnácti letech zasnoubil s Karlem z Lichtenštejna ještě její otec. Jejich svatba se nejpravděpodobněji konala, když Anně Marii bylo sedmnáct nebo osmnáct let. Jan Šembera svou mladší dceru Kateřinu za svého života nikomu nezasnoubil, ale Karel z Lichtenštejna ji za svého bratra Maxmiliána provdal ještě v roce 1597, kdy Jan Šembera zemřel. V sedmnácti letech do prvního manželství vstoupila i Lukrecie Nekešová z Landeka. Kateřinu Rožmberskou z Ludanic a Kateřinu Meziříčskou z Lomnice zploetnil císař Rudolf II. velmi mladé a obě šlechtičny se následně již ve třinácti letech provdaly. Se sňatkem Kateřiny z Ludanic s Petrem Vokem v tak brzkém věku souhlasili její opatrovníci nejspíše vzhledem k vlivnému postavení ženicha a jeho staršího bratra. O budoucím manželovi Kateřiny Meziříčské se jednalo už od jejích deseti let, a vzhledem k nátlaku, který katolická strana v čele s Rudolfem II. na Kateřininy opatrovníky vyvíjela, se zdá pravděpodobné, že Kateřina Meziříčská uzavřela sňatek se Zikmundem z Tiefenbachu, jakmile byl pevně domluven a bylo to společensky přijatelné.

O povaze manželského soužití tří z pěti zkoumaných dívek není možné říci nic bližšího. Nejlepší vhlad do vztahu manželů představuje jejich vzájemná korespondence nebo alespoň svědectví jejich současníků. Právě nedostatek takových písemných pramenů se stal největší slabinou předkládané práce, která mi nedovolila proniknout blíže k myšlenkám a pocitům těchto dívek. Částečně se mi podařilo nahlédnout do manželského soužití Anny Marie Černoorské z Boskovic a Karla z Lichtenštejna, a to díky zdokumentování jeho aféry s Marií Manrique, vdovou po Janovi z Pernštejna, a Annina neštěstí způsobeného nejenom konverzí ke katolictví. Ačkoli Anna Marie plnila své manželské povinnosti, jak nejlépe dovedla, zřejmě v manželství nebyla šťastná. Ještě podrobněji jsem mohla popsat manželství Kateřiny z Ludanic a Petra Voka z Rožmberka zásluhou svědectví Václava Březana a dochovaných dopisů, které Petr Vok manželce posílal. Přes první harmonická léta společného soužití se vzájemný vztah manželů především vinnou Kateřininy dětinskosti a psychické nemoci postupně zhoršoval.

Mladé šlechtičny zahrnuté v předkládané práci spojovala ještě další věc. Čtyři z pěti zemřely bezdětné. Kateřina Černoorská z Boskovic, Lukrecie Nekešová z Landeka, Kateřina

Meziříčská z Lomnice ani Kateřina Rožmberská z Ludanic svému manželovi neporodily žádné děti. Kvůli nedostatku pramenů se mi nepodařilo zjistit, jak tuto skutečnost první tři šlechtičny a jejich manželé vnímali. Naproti tomu pro Petra Voka, jako posledního člena starobylého českého panského rodu, byla neplodnost jeho manželky – zřejmě způsobená spojením dvou geneticky vyčerpaných rodů – hluboce skličující. Anna Marie Černohorská z Boskovic jako jediná ze zkoumaných dívek prokazatelně porodila svému manželovi dvě děti. Jednoho z jejích synů však služebná jako malého upustila, takže okamžitě zemřel. Dospělosti se dožil pouze Karel Eusebius z Lichtenštejna, kterého po smrti Anny Marie a jejího manžela vychovávala její sestra Kateřina spolu s Maxmiliánem z Lichtenštejna.

Ačkoli by si zmiňované šlechtičny zasluhovaly podrobnější prozkoumání, nedostatečná pramenná základna to nedovoluje. V případech Kateřiny Černohorské z Boskovic a Lukrecie Nekešové z Landeka se mi nepodařilo najít žádné dobové výpovědi, které by alespoň naznačily jejich pohled na situaci, ve které se ocitly, ani prameny osobní povahy. Musela jsem proto vycházet pouze z odborné literatury. Na život Anny Marie Černohorské z Boskovic vrhla světlo již zmiňovaná svědectví o manželových záletech a osobním neštěstí. Ani to bohužel není dostatečné k vykreslení detailnějších pocitů této šlechtičny. O něco více jsem se dozvěděla o Kateřině Meziříčské z Lomnice, přestože prameny, o které se mé závěry opírají, jsou institucionální povahy a nejsou zcela důvěryhodné. Nejvíce pramenů jsem měla k dispozici o Kateřině Rožmberské z Ludanic. Především díky dopisům jejího manžela Petra Voka z Rožmberka, zachovaným zprávám rožmberských úředníků a strohým poznámkám Václava Březana jsem mohla podrobněji nahlédnout do Kateřinina života. Sledovala jsem její nelehké dětství, počáteční radost z manželství a okouzlení galantním manželem, které se postupem času měnilo v lehkovážnou dětinskost silně ovlivněnou psychickou poruchou. Přestože se mi podařilo zmapovat život pěti urozených osiřelých dědiček, otázka jejich vnímání vlastního osudu tak zůstala z veliké části nezodpovězena.

Prameny a literatura

Nevydané prameny

Archiv města Brna,

A 1/1, Sbírká listin, mandátů a listů, č. 1412.

Moravský zemský archiv

RA Collaltů Brtnice (G 169)

inv. č. 1690, sign. IV 20 19, kart. 76.

Národní archiv Praha

Komorní soud

inv. č. 41, kniha č. 41.

inv. č. 126, kniha č. 126.

Morava

inv. č. 5705 a 5706.

Státní oblastní archiv Třeboň

Cizí rody – registratura, sign. z Ludanic 130, 132–136.

Cizí rody – registratura, z Rožmberka 4/1579; 4/1594

Cizí rody – registratura, z Rožmberka 10/1594.

Cizí rody – registratura, z Rožmberka 11.

Cizí rody – registratura, z Rožmberka 17/1580-1581.

Cizí rody – registratura, z Rožmberka 19.

Cizí rody – registratura, z Rožmberka, 21/1594.

Staré tisky

Paprocký z Hlohol a Paprocké Vůle, Bartoloměj, Rozmlouvání kolátora s farářem, pěkné a každému křesťanskému člověku užitečné, Brno 1607.

Vydané prameny

Archiv český VI, Praha 1872.

Archiv český XVII, Praha 1899.

- Brandl, Vincenc (ed.), *Kniha drnovská*, Brno 1868.
- Brandl, Vincenc (ed.), *Kniha Tovačovská aneb Pana Ctibora z Cimburka a z Tovačova Paměť obyčejů, řádů, zvyklostí starodávných a řízení práva zemského v markrabství Moravském*. Kri- tické vydání, Brno 1868.
- Brandl, Vincenc (ed.), *Urkunden-Buch der Familie Teufenbach*, Brno 1867.
- Bůžek, Václav – Hrdlička, Josef (edd.), *Rodinný život posledních pánů z Hradce ve světle je- jich korespondence*, *Opera historica* 6, 1998, s. 145–271.
- Čáda, František (ed.), *Zemské zřízení moravské z roku 1535 spolu s tiskem z roku 1562 nově vydaným*, Praha 1937.
- Janiš, Dalibor (ed.), *Práva a zřízení Markrabství moravského z roku 1545 (pokus moravských stavů o revizi zemského zřízení)*, Brno 2005.
- Jireček, Hermenegild (ed.), *O právích země české knihy devatery M. Viktorína ze Všehrd*, Praha 1874.
- Jireček, Josef – Jireček, Hermenegild (edd.), *Zemská zřízení království českého 16. věku*, Praha 1882.
- Kalina, Tomáš (ed.), *Moravské zemské desky. Kraj brněnský II (1480–1566)*, Praha 1950.
- Král, Pavel (ed.), *Mezi životem a smrtí. Testamenty české šlechty v letech 1550–1650*, České Budějovice 2002.
- Kreuz, Petr – Martinovský, Ivan (edd.), *Vladislavské zřízení zemské a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích)*, Praha 2007.
- Kubíková, Anna (ed.), *Rožmberské kroniky krátký a summovní výtah od Václava Březana*, České Budějovice 2005.
- Květ, František Bolemír (ed.), *Urozeného Pána Pana Jana z Lobkovic na Hasištejně správa a naučení jeho synu Jaroslavovi o tom, co činiti a co nechati, a kterak se a pokud v čem zachovati má*, Praha 1851.
- Marek, Pavel (ed.) *Svědectví o ztrátě starého světa. Manželská korespondence Zdeňka Vojtě- cha Popela z Lobkovic a Polyxeny Lobkovické z Pernštejna*, České Budějovice 2005.
- Mareš, Petr (ed.), *Karel Častovec Myška ze Žlunic. Život předbělohorského rytíře ve světle rodinné korespondence*, Ústí nad Labem 2000.
- Matějek, František (ed.), *Moravské zemské desky. Kraj olomoucký II 1480–1566*, Brno 1948.
- Matějek, František – Kocman, Alois (edd.), *Moravské zemské desky. Kraj olomoucký III 1567–1642*, Praha 1953.
- Pánek, Jaroslav (ed.), *Václav Březan, Životy posledních Rožmberků I-II*, Praha 1985.
- Pešák, Václav (ed.), *Protokoly české státní rady z let 1602–1610*, Praha 1952.

Rohlík, Miloslav (ed.), *Moravské zemské desky. Kraj brněnský III. 1567–1641*, Praha 1957.

Šebánek, Jindřich – Dušková, Sáša (edd.), *Codex diplomaticus et epistolaris Regni bohemiae IV/1*, Praha 1962.

Vodička, Jan – Kejla, Vladimír (edd.), *Paprocký z Hlohola a Paprocké vůle, Bartoloměj, Zrcadlo slavného Markrabství Moravského, v kterémž jeden každý stav, dávnost, vzácnost i povinnost svou uhléda, krátce sebrané a vydané roku 1593 skrze Bartoloměje Paprockého z Hlohola a Paprocké vůle*, Ostrava 1993.

Literatura

Adamová, Karolina – Sýkora, Antonín, *Dědické zemské právo v české historii. K obsahu českého zemského hmotného dědického práva od patrimoniálního státu do poloviny 17. století se zvláštním zřetelem k Obnovenému zřízení zemskému, Deklaratoriím a Novelám*, Ostrava 2013.

Bartoš, Jiří, *Zábřeh – 750 let, Zábřeh 2004*.

Bažant, Zdeněk – Mlateček, Karel – Svoboda, Miroslav, *Velké Němčice. Městečko, které se nestalo městem, Velké Němčice 2009*.

Beránek, Vladimír, *Vranov u Brna. Historie a památky, Vranov u Brna 1940*.

Beránek, Vladimír – Jedlička, Josef – Skutil, Josef, *Vranov u Brna. Historie a památky, Vyškov 1940*.

Brnovňák, Jiří, *Lichtenštejnové a jejich knížecí tituly v 17. a 18. století, Genealogické a heraldické listy 37, 2017, č. 3, s. 13–21*.

Burian, Ilja, *Paní Alena, Křesťanská revue 43, 1976, s. 226–231*.

Václav Bůžek, *Die Heirat Jošts III. von Rosenberg und Annas von Roggendorf. Zur Gestaltung übernationaler verwandtschaftlicher Verhältnisse des Adels aus den böhmischen und österreichischen Ländern*, in: *Georg Heilingsetzer zum 70. Geburtstag. Jahrbuch der Gesellschaft für Landeskunde und Denmalpflege Oberösterreich*, Linz 2015, s. 119–137.

Bůžek, Václav, *Majetková skladba šlechty v předbělohorských Čechách, Hospodářské dějiny 14, 1986, s. 175–197*.

Bůžek, Václav, *„Páni a přátelé“ v myšlení a každodenním životě české a moravské šlechty na prahu raného novověku, Český časopis historický 100, 2002, č. 2, s. 229–264*.

Bůžek, Václav, *Zahraníční trhy a kultura šlechtických dvorů v předbělohorských českých zemích, Český časopis historický 89, 1991, s. 692–713*.

Bůžek, Václav – Hrdlička, Josef – Král, Pavel – Vybíral, Zdeněk, *Věk urozených, Praha a Litomyšl 2002*.

Bůžek, Václav – Jakubec, Ondřej – Král, Pavel, Jan Zrinský ze Serynu. Životní příběh synovce posledních Rožmberků, Praha 2009.

Bůžek, Václav a kolektiv, Světy posledních Rožmberků, Praha 2011.

Císařová-Kolářová, Anna, Kateřina Rožmberská z Ludanic, in: Stloukal, Karel (ed.), Královny, kněžny a velké ženy české, Praha 1942, s. 196–202.

Drška, Václav – Suchánek, Drahomír, Tridentský koncil a jeho reformní opatření – 2. část, Revue církevního práva 23, 2017, č. 4, s. 73–91.

Dufková, Kateřina, Jan Šembera Černoohorský z Boskovic. Moravský Petr Vok, Praha 2014.

Dufková, Kateřina, Majetkové spory raně novověkých šlechticů na příkladu Jana Šembery Černoohorského z Boskovic, Vyškovský sborník 9, 2012, s. 49–80.

van Dülmen, Richard, Kultura a každodenní život v raném novověku (16. – 18. století). I Dům a jeho lidé, Praha 1999.

Elbel, Petr, Kapitoly z dějin katolické církevní správy na Moravě v době husitské (1408–1457), Brno 2008 (disertační práce).

Fialová, Ludmila, Sezónnost demografických událostí v českých zemích v 17. až 20. století, Demografie 37, 1995, s. 16.

Fialová, Vlasta, Lukrecie Nekšovna z Landeku. První manželka Albrechta z Valdštejna, Český časopis historický 40, 1934, č. 1, s. 125–136.

Fritzová, Charlotte – Růžička, Jindřich, Španělský sňatek Vratislava z Pernštejna (1555), Sborník prací východočeských archivů 3, 1975, s. 63–77.

Hadač, Václav, Drobné příspěvky k životopisu a dílu Václava Březana, Jihočeský sborník historický 31, 1962, č. 3/4, s. 97–111.

Hajná, Milena, Rožmberský fraucimor. Ženský živel na aristokratickém dvoře koncem předbellohorské doby, Jihočeský sborník historický 69–70, 2000–2001, s. 5–27.

Hikl, Rudolf, Moravská Třebová. Náčrt jejích dějin, Moravská Třebová 1949.

Hodeček, Dalibor, Majitelé panství v Jaroměřicích nad Rokytnou a proměny jejich sídla do roku 1686, Západní Morava 11, 2007, s. 5–28.

Hodeček, Dalibor, Velké Meziříčí na sklonku středověku (1416–1529), in: Velké Meziříčí v zrcadle dějin, Brno 2008, s. 61–101.

Holý, Martin, Šlechtické sňatky v českých zemích v letech 1500 až 1650, Historická demografie 27, 2003, s. 5–35.

Holý, Martin, Zrození renesančního kavalíra. Výchova a vzdělávání šlechty z českých zemí na prahu novověku (1500–1620), Praha 2010.

- Honc, Jaroslav, Populační vývoj šesti generací 125 českých panských rodů v letech 1502–1794, *Historická demografie* 3, 1969, s. 20–51.
- Honc, Jaroslav, Rudolf II. contra Kateřina Meziříčská z Lomnice, *Heraldika a genealogie* 20, 1987, s. 13–36.
- Hosák, Ladislav, *Historický místopis země Moravskoslezské*, Praha 1933–1938.
- Hrabětová, Irena, *Erbovní pověsti v českých spisech Bartoloměje Paprockého z Hlohol*, Brno 1992.
- Hrdlička, Josef, Sňatek Zikmunda z Tiefenbachu a Kateřiny Meziříčské z Lomnice v kontextu sňatkových aliancí evangelické šlechty na předbělohorské Moravě, *Opera historica* 17, 2016, s. 7–33.
- Hrdlička, Josef, Synové „velkých“ otců. Vídeňský dvůr očima Adama Pavla Slavaty, in: Bůžek, Václav – Král, Pavel (edd.), *Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr (1526–1740)*, České Budějovice 2003 (= *Opera historica* 10), s. 249–273.
- Hrubý, František, Alena Meziříčská z Lomnice, in: Stloukal, Karel (ed.), *Královny, kněžny a velké ženy české*, Praha 1940, s. 235–240.
- Hrubý, František, Selské a panské inventáře v době předbělohorské, *Český časopis historický* 33, 1927, s. 264.
- Chaloupka, Gracián, Jemnice do počátku 16. století (dějepisný nástin): (dokončení), *Vlastivědný věstník moravský* 7, 1952, č. 3, s. 97–107.
- Chládková, Michaela, Jemnice v době renesanční (1530–1620), in: Kaláb, Jaroslav (ed.), *Dějiny Jemnice*, Jemnice 2010, s. 115–144.
- Chocholáč, Bronislav, Hospodaření na městském statku Kuřim v předbělohorské době, in: Kojanová, Michaela (ed.), *Měšťané, šlechta a duchovenstvo v rezidenčních městech raného novověku (16.–18. století)*, Prostějov 1997, s. 105–115.
- Illa, Milan, *Letovice. Dějiny města*, Letovice 1995.
- Janáček, Josef, *České dějiny I/2*, Praha 1984.
- Janáček, Josef, *Valdštejn a jeho doba*, Praha 1978.
- Janáček, Josef, *Ženy české renesance*, Praha 1996.
- Jordánková, Hana – Loskotová, Irena, Špilberská kamenná kamna a jejich stavebníci, *Archaeologia Historica* 27, 2002, a. 555–587.
- Jordánková, Hana – Sulitková, Ludmila, *Předbělohorské Brno. Hospodářský potenciál města a sociální situace jeho obyvatel*, Brno 2020.
- Kadlec, Karel, *Rodinný nedíl čili záduha v právu slovanském*, Praha 1898.
- Kadlec, Karel, *Rodinný nedíl ve světle dat srovnávajících dějin právních*, Brno 1901.

Kalousek, Josef, O staročeském právé dědickém a královském právé odúmrtém na statcích svobodných v Čechách a na Moravě, Praha 1894.

Kapras, Jan, Manželské právo majetkové dle českého práva zemského, Praha 1908.

Kapras, Jan, Poručení nad sirotky v právu českém se zřetelem k právům římskému, německému a Rakousích platnému, Praha 1904.

Knoz, Tomáš, Pobělohorské konfiskace. Moravský průběh, středoevropské souvislosti a obecné aspekty, Brno 2006.

Kobliha, Karel, Nekšové z Landeku, Naše Valašsko 2, 1931, s. 18–25.

Kolektiv autorů, Kuřim 1226–1996, Brno 1997.

Kolektiv autorů, Valtice a Lichtenštejnové. Zámecká zahrada, památky, bibliografie, Brno 2018.

Koldinská, Marie, Každodennost renesančního aristokrata, Praha a Litomyšl 2004.

Konečný, Michal, Zámek Lednice, Kroměříž 2017.

Konečný, Michal, Zámek Valtice, Kroměříž 2018.

Kouřil, Miloš, Diplomat a humanista Tas Černohorský z Boskovic, in: Jan, Libor – Drahoš, Zdeněk (edd.), Osobnosti moravských dějin, Brno 2006, s. 155–162.

Kozáková, Anděla, Právní postavení ženy v českém právu zemském, Praha 1926.

Král, Pavel, Konec manželství Adama Pavla Slavaty z Chlumu a Košumberka a Marie Markéty z Eggenbergu, Opera historica 16, 2015, s. 185–206.

Král, Pavel, Křtiny, svatby a pohřby. K vzájemné reflexi panovnických a šlechtických přechodových rituálů ve druhé polovině 16. a první polovině 17. století, in: Bůžek, Václav – Král, Pavel (edd.), Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr (1526–1740), České Budějovice 2003 (= Opera historica 10), s. 439–456.

Král, Pavel, Zazdění jako trest za cizoložství. Symbolické jednání aktérů manželské pře Vavřince Spinky z Lubikova a Kateřiny Podhradské z Vlčí hory v letech 1577–1578, in: Hrdlička, Josef – Král, Pavel – Smíšek, Rostislav (edd.), Symbolické jednání v kultuře raného novověku. Věnováno Václavu Bůžkovi k jeho životnímu jubileu, Praha 2019, s. 130–142.

Kubíková, Anna, K profesnímu životu Václava Březana na rožmberském dvoře, Výběr. Časopis pro historii a vlastivědu jižních Čech, 55, 2018, č. 2, s. 96–100.

Ledvinka, Václav, Šlechtická svatba v Praze roku 1579 (K charakteru aristokratických slavností české renesance), Documenta Pragensia 12, 1995, s. 105–113.

Lenderová, Milena – Kopiczková, Božena – Burešová, Jana – Maur, Eduard a kolektiv, Žena v českých zemích od středověku do 20. století, Praha 2009.

- Liška, David, Ke sporu o dědictví po Václavu Nekšovi z Landeku, *Vlastivědný věstník moravský* 49, 1997, č. 3, s. 280–286.
- Ludvíková, Miroslava (ed.), *Poutní místo Vranov*, Brno 1997.
- Macek, Josef, *Jagellonský věk v českých zemích (1471–1526)*. III. Města, Praha 1998.
- Malý, Karel, Zánik nedílného majetkového společenství v Obnoveném zřízení zemském, in: Dvořák, Jan (ed.), *Pocta Jiřímu Švestkovi k 75. narozeninám*, Praha 2005, s. 195–206.
- Marek, Pavel, *Pernštejnské ženy. Marie Manrique de Lara a její dcery ve službách habsburské dynastie*, Praha 2018.
- Matiegka, Jindřich – Malý, Jiří, *Tělesné pozůstatky Albrechta z Valdštejna, vévody frýdlantského, a jeho první choti Lukrecii Nekšovy z Landeku*, Praha 1934.
- Matějek, František, Osídlení Moravy před třicetiletou válkou, *Sborník historický* 33, 1986, s. 31–84.
- Mařa, Petr, Rituál zasnub v deníku renesančního kavalíra, *Dějiny a současnost* 18, 1996, s. 11–15.
- Mařa, Petr, *Svět české aristokracie (1500–1700)*, Praha 2004.
- Měřinský, Zdeněk, Černohorští z Boskovic na Vídeňské univerzitě v pozdním středověku a raném novověku, in: Chocholáč, Bronislav – Jan, Libor – Knoz, Tomáš (edd.), *Nový Mars Moravicus, aneb Sborník příspěvků, jež věnovali prof. Josefu Válkovi jeho žáci a přátelé k sedmdesátinám*, Brno 1999, s. 285–306.
- Mezník, Jaroslav, Šlechtické církevní a panovnické majetky na Žďársku v letech 1375–1525, *Časopis matice moravské* 111, 1992, s. 13–29.
- Mornstein, Karel, *Rodokmen rozrodu erbu z křídla*, in: *Vlastivědná pohlednice z Lomnicka, Lomnice u Tišnova* 1968.
- Mušková, Monika, *Spor o neuzavřené manželství Petra II. ze Švamberka a Elišky ze Žerotína*, České Budějovice 2019 (bakalářská práce).
- Němec, Vít, *Nekešové z Landeka na lukovském panství*, Lukov 2014.
- Nováková, Stanislava, *Krajířové z Krajku. Z Korutan do zemí Českých*, České Budějovice 2010.
- Ottův slovník naučný II, Praha 1889.
- Ottův slovník naučný XVI, Praha 1900.
- Pala, Josef, *Štípa. Mariánské poutní místo*, Štípa 2003.
- Pánek, Jaroslav, *Der Böhmische Vizekönig Wilhelm von Rosenberg und seine deutschen Ehen*, in: Tanz, Sabine (ed.), *Mentalität und Gesellschaft im Mittelalter. Gedenkschrift für Ernst Werner*, Frankfurt am Main 1993, s. 271–300.

Pánek, Jaroslav, Kateřina Rožmberská z Ludanic – historiografický model a reálná osobnost, in: Chládek, Oldřich – Petráček, Tomáš – Síč, Jan – Stachurová Kucrová, Veronika (edd.), Jdi svou cestou a nech lidi mluvit. Variety sociálních a kulturních dějin. Profesoru Jaroslavu Čechurovi k 66. narozeninám, Praha 2018, s. 349–359.

Pánek, Jaroslav, Podíl předbělohorského českého státu na obraně střední Evropy proti osmanské expanzi, Český časopis historický 36, 1988, s. 71–84.

Pánek, Jaroslav, Poslední Rožmberkové. Velmoži české renesance, Praha 1989.

Pánek, Jaroslav, Říšská sňatková politika Viléma z Rožmberka, Zlatá stezka 4, 1997, s. 41–57.

Paulo, Roman, Jan Meziříčský z Lomnice, moravský zemský hejtman jagellonského věku, Vlastivědný věstník moravský 72, 2020, s. 19–38, 97–107.

Pechová, Oliva, Moravská Třebová, Praha 1947.

Petráň, Josef, Dějiny hmotné kultury II/1 Kultura každodenního života od 16. do 18. století, Praha 1995.

Pilnáček, Josef, Paměti městyse Černé Hory, Černá Hora 1926.

Pletzer, Karel, Zazdění paní Kořenské ve Svébozích v roce 1577, Výběr prací členů Historického kroužku při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích 2, 1965, č. 2, s. 23–29.

Podavka, Ondřej, Zdeněk Brtnický z Valdštejna. Učený šlechtic a jeho deník z cest, Praha 2017.

Pokorný, Václav Jan, Pan Jan Šembera z Boskovic na Bučovicích a pověsti o něm, Brno 1919.

Rauscher, Rudolf, Dědické právo podle českého práva zemského, Bratislava 1922.

Ryantová, Marie, Polyxena z Lobkovic, Praha 2016.

Sedláček, August, Pýcha urozenosti a vývody u starých Čechův a Moravanův, Praha 1914.

Seichterová, Hana, Podkomoří Markrabství moravského V. část Přemek z Víckova. Podkomoří a hofrychtěří 1546–1561, Olomoucký archivní sborník 18, 2020, s. 70–78.

Schulz, Jindřich, Majetková držba na střední Moravě v předbělohorském období, Historická Olomouc 4, 1983, s. 121.

Skutil, Jan Bartoloměj Paprocký z Hlohol o pánech z Boskovic, in: Hosák, Ladislav – Petrů, Eduard (edd.), Boskovice v dějinách. Sborník příspěvků k historii města a okolí, Boskovice 1969, s. 22–40.

Slavíčková, Pavla, Právní ochrana dětí v období prvních kodifikací, Praha 2012.

Stloukal, Karel, Karel z Lichtenštejna a jeho účast ve vládě Rudolfa II. (1596–1607), Český časopis historický 18, 1912, s. 21–37, 153–169, 389–434.

Stupková, Eva, Tiefenbachové na Moravě, Olomoucký archivní sborník 9, 2011, s. 171–175.

Svátek, Josef, Smrt hraběte Schönburga v Praze roku 1604, in: Obrazy z kulturních dějin českých II, 1891, s. 217–240.

- Svoboda, Karel, Podobizna Anny Černohorské z Boskovic v Londýně, *Památky archeologické* 35, 1927, č. 3–4, s. 464–467.
- Šabatová, Lenka, *Zámek Bučovice, stavebně historický průzkum*, Brno 2006.
- Šembera, Alois Vojtěch, *Páni z Boskovic a potomní držitelé hradu boskovického na Moravě: Přidáno popsání hradu, města a okresu boskovického, Vídeň 1870.*
- Šmeral, Jiří, *Městečko Trnávka. 700 let obce, Městečko Trnávka*, 2010.
- Tarantová, Kateřina, *Manželské strategie české šlechty v předbělohorském období, České Budějovice 2009 (diplomová práce).*
- Tesař, Petr, *Tlumačov I, Vyškov 1921.*
- Vančura, Jindřich, Ondřej Klatovský z Dalmanhorstu, *Časopis Národního muzea* 33, 1927, s. 114–116.
- Válka, Josef, *Česká společnost v 15.–18. století, 1. Předbělohorská doba*, Praha 1972.
- Válka, Josef, *Dějiny Moravy I-II*, Brno 1991–1996.
- Vaněček, Václav, Právní problematika českého nedílu jako středověkého bezpodílového spoluvlastnictví, in: Vaněček, Václav, *Dějiny státu a práva do roku 1945*, Praha 1985, s. 508–518.
- Valůšek, David, Nekešové z Landeku, aneb kterak Albrecht z Valdštejna na Moravě k penězům přišel, *Valašsko* 24, 2010, s. 4–8.
- Vařeka, Marek, *Lichtenštejnská panství na Moravě do Bílé hory*, Ostrava 2020.
- Vařeka, Marek, *Lichtenštejnsko*, Praha 2010.
- Vojkovský, Rostislav, *Helfštejn. Hrad jižně od Lipníka nad Bečvou*, Dobrá 2004.
- Vorel, Petr, Aristokratické svatby v Čechách a na Moravě v 16. století jako prostředek společenské komunikace a stavovské diplomacie, in: Bůžek, Václav – Král, Pavel (edd.), *Slavnosti a zábavy na dvorech a v renesančních městech raného novověku, České Budějovice 2000 (= Opera historica 8)*, s. 191–205.
- Vorel, Petr, *Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy*, Praha 1999.
- Vorel, Petr, *Pernštejnská svatba v Prostějově roku 1550*, *Časopis Matice moravské* 114, 1995, s. 135–158.
- Vybíral, Zdeněk, *Rezidence a dvůr pánů z Ludanic ve druhé polovině 16. století*, in: Bůžek, Václav – Král, Pavel (edd.), *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku, České Budějovice 1999*, s. 383–407.
- Vybíral, Zdeněk, *Zánik rodu Ludaniců (vzestup a pád moravského panského rodu doby předbělohorské)*, *Časopis matice moravské* 115, 1996, č. 2, s. 225–251.

Winkelbauer, Thomas, Fürst und Fürstendiener. Gundakar von Liechtenstein, ein österreichischer Aristokrat des konfessionellen Zeitalters, Vídeň 1999.

Winkelbauer, Thomas, Karel z Lichtenštejna a staroměstská exekuce 21. června 1621 jako místo české paměti v zrcadle historiografie, Časopis Matice moravské 131, 2012, s. 49–62.

Winkelbauer, Thomas, Konfese a konverze. Šlechtické proměny vyznání v českých a rakouských zemích od sklonku 16. do poloviny 17. století, Český časopis historický 98, 2000, č. 3, s. 476–539.

Winkelbauer, Thomas, Lichtenštejnové jako „šlechta neznající hranice“. Náčrt majetkového vývoje pánů a knížat lichtenštejnských v Dolních Rakousích a na Moravě v rámci politických dějin, in: Kultura na hranici: jižní Čechy – jižní Morava – Waldviertel – Weinviertel, Vídeň 1995.

Winter, Miroslav, Z historie obce Ruda nad Moravou do roku 1945, Ruda nad Moravou 2009.

Zatloukal, Pavel – Krejčík, Přemysl – Zatloukal, Ondřej (edd.), The Lednice-Valtice estate, Praha 2012.

Zřídka veselý, František, Tajemný hrad Veveří, Vlastivědný věstník moravský 65, 2013, č. 1, s. 52–58.